

UNIVERZA V MARIBORU
FILOZOFSKA FAKULTETA
Oddelek za zgodovino

DIPLOMSKO DELO

Sara Klokočovnik

Maribor, 2009

UNIVERZA V MARIBORU
FILOZOFSKA FAKULTETA
Oddelek za zgodovino

Diplomsko delo

**BOJ ZA SLOVENSKO SEVERNO
MEJO 1918–1920**

Mentor:

red. prof. dr. Darko Friš

Pripravila:

Sara Klokočovnik

Maribor, 2009

ZAHVALA

Zahvala je spomin srca in nov začetek.

*Zahvaljujem se profesorju in mentorju **dr. Darku Frišu** za pomoč in nasvete pri oblikovanju diplomske naloge.*

***Staršem** se zahvaljujem za vso potrpežljivost in finančno podporo v letih mojega šolanja. Vsega, kar sta mi dala in omogočila jima ne morem vrniti, vendar vem, da jima bo v veliko veselje dan, ko bom diplomirala.*

*Hvala tudi **Tebi**, ki me sprejemaš takšno kot sem. V vseh mojih vzponih in padcih si verjel vame, me optimistično spodbujal ter mi nesebično pomagal.*

Univerza v Mariboru

Filozofska fakulteta

IZJAVA

Podpisana **SARA KLOKOČOVNIK**, rojena **16. 7. 1984**, študentka Filozofske fakultete Univerze v Mariboru, smer **ZGODOVINA in SOCIOLOGIJA**, izjavljam, da je diplomsko delo z naslovom:

BOJ ZA SLOVENSKO SEVERNO MEJO 1918–1920,

pri mentorju **prof. dr. DARKU FRIŠU**, avtorsko delo.

V diplomskem delu so uporabljeni viri in literatura korektno navedeni; teksti niso prepisani brez navedbe avtorjev.

Sara KLOKOČOVNIK

Maribor,

KLOKOČOVNIK, S.: Boj za slovensko severno mejo 1918–1920

Diplomsko delo, Univerza v Mariboru, Filozofska fakulteta, Oddelek za zgodovino, 2009.

Ob koncu prve svetovne vojne smo Slovenci s koroškim plebiscitom izgubili Koroško, z Rapalsko mirovno pogodbo pa Primorsko. Te izgube sta z vidika ohranjanja narodove celote ublažila le zasedba slovenskega narodnega mejnega območja na Štajerskem novembra 1918 in priključitev Prekmurja h Kraljevini Srbov, Hrvatov in Slovencev. V Mariboru in severno od njega je pogumno in odločno nastopil Rudolf Maister, ki ga je Narodni svet pooblastil, da je z vojaki prevzel mesto in vso vojsko v severovzhodni Sloveniji. Kljub nasprotovanju vlade v Ljubljani so bili Maistrovi prostovoljci tisti, ki so rešili, kar se je rešiti dalo. Prav tako je narodna zavest pomagala k zmagi generala Maistra in slovenskih železničarjev, da je bila zlomljena stavka na železnici, ki je imela namen zadušiti slovensko vojsko v mestu in onemogočiti promet.

Vojaška in politična zasluga Maistrovih borcev je, da so s svojim bojem rešili za Slovenijo štajersko Podravje in od Koroške Mežiško dolino. Brez njih bi izgubili večji del Spodnje Štajerske, tako kot smo izgubili Koroško.

Ključne besede: deklaracijsko gibanje, državni prevrat, mobilizacija, boj za slovensko severno mejo, Rudolf Maister, boji za Radgono, Koroška v prevratnem času, koroški plebiscit, propaganda.

KLOKOČOVNIK, S.: A struggle for the Slovene northern border from 1918 to 1920

Diploma paper, University of Maribor, Faculty of Arts, Department of History, 2009.

ABSTRACT:

At the end of the First World War the Slovenes lost Carinthia because of the Carinthian plebiscite and the Primorska region because the Treaty of Rapallo was signed. Taking into account the sense of national unity, that was a huge loss for the Slovenes. In November 1918 they occupied the borderland in Styria and annexed Prekmurje to Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes. Rudolf Maister was given full power over the troops in the city of Maribor, the surrounding region of Styria and north-east of Slovenia by the National Council. Despite the disapproval of the government in Ljubljana, Maister's forces took control over Maribor. National awareness also helped general Maister and Slovene railwaymen to break the railway strike that tried to stifle Slovenian army in the city and block the traffic.

Military and political merit of Maister's fighters is the salvation of the Drava region in Styria and Carinthian Mežica valley. Without them we would have lost a larger part of Lower Styria, like we lost Carinthia.

KEY WORDS:

Movement for declaration, political revolution, mobilisation, struggle for the Slovene northern border, Rudolf Maister, struggle for Radgona, revolutionary period in Carinthia, Carinthian plebiscite, propaganda.

KAZALO:

1 UVOD	1
2 RAZMERE NA SLOVENSKEM PO PRVI SVETOVNI VOJNI	2
2. 1 DEKLARACIJSKO GIBANJE	4
3 RAZPAD AVSTROOGRSKE, OBRAMBA SLOVENSKE SEVERNE MEJE NA ŠTAJERSKEM	10
3. 1 OBDOBJE PREVRATA.....	10
3.2 DRŽAVNI PREVRAT.....	12
3.3 MAJOR RUDOLF MAISTER PREVZAME VOJAŠKO OBLAST V MARIBORU 16	
3.3.1 USTANOVITEV MESTNE VARNOSTNE STRAŽE – SCHUTZWEHRA	19
3.3.2 MOBILIZACIJA.....	21
3.3.3 RAZOROŽITEV MARIBORSKE ZELENE GARDE.....	25
3.4 MAISTER IN DOGAJANJE PO RAZOROŽITVI SCHUTZWEHRA	27
3.4.1 ŽUPAN POSTANE SLOVENEK VILJKO PFEIFER	27
3.4.2 OSVAJANJE SLOVENSKE ŠTAJERSKE IN KOROŠKE.....	29
3.4.3 POGODBA MAISTER-PASSYI.....	36
3.4.4 STAVKA MARIBORSKEGA NEMŠKEGA MEŠČANSTVA IN SOCIAL DEMOKRATOV	37
3.5 PRIHOD WILSONOVEGA ODPOSLANCA PODPOLKOVNIKA MILESA V MARIBOR IN NEMŠKE DEMONSTRACIJE.....	42
3.6 NA KOROŠKEM.....	50
3.6.1 NEMŠKA NASILSTVA NAD SLOVENSKO DUHOVŠČINO	50
3.6.2 PROTESTI KOROŠKIH SLOVENCEV	52
4 BOJI ZA RADGONO	54
4.1 NADALJNA USODA RADGONE	60
4.2 BOJI ZA SLOVENSKO MEJO V PREKMURJU	62
4.3 JUGOSLOVANI ZASEDEJO OGRSKO	63

5 KOROŠKA V PREVRATNEM ČASU	66
5.1 VOJAŠKI BOJI NA KOROŠKEM.....	66
5.2 MIROVNA PODOGBA V ST. GERMAINU	74
5.3 KOROŠKI PLEBISCIT	77
5.3.1 DOGAJANJE NA KOROŠKEM PRED PLEBISCITOM	77
5.3.2 PLEBISCITNA KOMISIJA IN GLASOVALNA PRAVICA.....	83
5.3.3 IMENIK GLASOVALNIH UPRAVIČENCEV	86
5.3.4 GLASOVALNO GRADIVO	91
5.3.5 NEMŠKA AGITACIJA PRED PLEBISCITOM.....	100
5.4 NA DAN PLEBISCITA.....	101
5.4.1 RAZMERE PO PLEBISCITU	105
6 ZAKLJUČEK	109
7 VIRI IN LITERATURA	112
7.1 LITERATURA.....	112
7.2 VIRI	115
7.2.1 ČASTNIKI.....	115
7.2.2 SPLETNI VIRI.....	115

KAZALO SLIK

Slika 1: General Rudolf Maister.....	11
Slika 2: Franjo Malgaj.....	32
Slika 3: Plebiscitna cona A in B.....	71
Slika 4: Prijava za sprejem v glasovalski imenik.....	88
Slika 5: Glasovalna izkaznica.....	90
Slika 6: Navodila za glasovanje.....	92
Slika 7: Nemška propaganda.....	96
Slika 8: Slovenska propaganda.....	97
Slika 9: Deset plebiscitnih zapovedi.....	98
Slika 10: Slovenska propaganda.....	98
Slika 11: Nemška propaganda.....	99
Slika 12: Slovenska propaganda.....	99

Slika 1: General Rudolf Maister

(Pridobljeno 28. 4. 2009), iz <http://vedez.dzs.si/dokumenti/dokument.asp?id=498>.

Generalu Maistru!

*Dvojni lavor Tvoje čelo diči:
pesnik in junak Ti naš predragi,
bran in ščit Ti naših mej preblagi!
Srb, Hrvat, Slovenec se raduje,
Srb, Hrvat, Slovenec Te blagruje,
da, opasan z dvojnim svitlim mečem,
na braniku si nam mlade domovine,
na braniku Jugoslavije troedine.
Srb, Hrvat, Slovenec gorko prosi:
s krepko roko, ki držiš sovrage,
večni vodi Te do končne zmage!
Blagoslavljaljaj Tvoje še nadaljnje čine
Pesnik in junak, Ti slava domovine!*

M. Z.¹

---

¹ Generalu Maistru, Straža, 27. 1. 1919, št. 5, naslovna stran.

1 UVOD

V svoji diplomski nalogi z naslovom *Boj za slovensko severno mejo 1918–1920*, sem podala oris dogajanja po prvi svetovni vojni in izpostavila problematiko bojev za slovensko severno mejo. Izhajala sem iz časnika Slovenec, celotno sliko takratnega dogajanja pa sta mi omogočila, poleg glavnega vira, še slovenska časnika Straža in Slovenski narod; obiskovala sem Muzej narodne osvoboditve Maribor, kjer sem pregledovala vsebino mape številka 402 in v njej vse kar se je navezovalo na mojo izbrano temo.

Straža – imenovala se je neodvisen politični list za slovensko ljudstvo in je pričela izhajati 1909 leta, najprej trikrat tedensko, po letu 1920 le še dvakrat na teden.. Do leta 1920 je izhajala trikrat na teden, nato le dvakrat. Namenjena je bila spodnještajerskemu ljudstvu in je poudarjala obrambo slovenske lastnine in versko-cerkvenih vprašanj. Bralce je obveščala o mednarodnih dogodkih, izpolnjevala narodnoobrambno poslanstvo in objavljala dopise s podeželja. Leta 1925 je bila zaradi ostrih strankarskih bojev ukinjena. Nadomestila jo je Naša straža.² Izhajala je v Mariboru, zato sem številne podatke o bojih na mejah našla ravno v tem časopisu.

Slovenski narod je kot prvi slovenski politični časopis začel izhajati v Mariboru leta 1868. Urejala sta ga Josip Jurčič in Anton Tomšič. V letu vseljidskega gibanja za narodnostne pravice je bilo to izjemno pomembno za nadaljnje prebujanje slovenske politične in narodnostne zavesti. Najprej je izhajal trikrat tedensko (od oktobra 1872 v Ljubljani), od 1. januarja 1873 naprej kot dnevnik. V prvih letih izhajanja je bil »Slovenski narod« glasilom Mladoslavencev; zavzemal se je za enakopravnost slovenskega jezika, za zedinjeno Slovenijo in za bratstvo slovanskih narodov.³

---

² Širite "Stražo", Straža, Maribor 1912, letnik 4, 5. 1. 1912, str. 2, v: Enciklopedija Slovenije 12, Ljubljana 1998, str. 335.

³ <http://www.zgodovinsko-drustvo-kovacic.si/node/87>, pridobljeno 12. 5. 2009.

2 RAZMERE NA SLOVENSKEM PO PRVI SVETOVNI VOJNI

Med prvo svetovno vojno so bili Slovenci, posebno narodno zavedna inteligenca, ne samo na Koroškem in Štajerskem, kjer je bilo najhujše, ampak tudi v drugih slovenskih deželah, tarča besnih nemških šovinističnih napadov in obtožb, da so izdajalci Avstrije in da delujejo proti njej. Polnile so se ječe. Izrečene so bile stroge zaporne in tudi smrtne kazni, začela so se preganjanja.⁴

Hrabrost slovenskih, dalmatinskih in bosensko-hercegovskih polkov je bila v tej vojni brezobzirno zlorabljena. Pošiljali so jih na najhujša žarišča bojev, kjer so padali kot množična topovska hrana; s tem se je krčilo število moškega prebivalstva jugoslovanskih dežel. Avstrijci so se pač bali, da bo bodoči, potencialno zelo nevaren nasprotnik Avstriji – Jugoslovan – po končani vojni verjetno glasno in krepko potrkal na vrata narodnostnih in socialnih pravic, zahtevajoč tudi osebno in kolektivno odgovornost vseh, ki so zločinsko kršili osnovne človeške pravice.⁵

Prva svetovna vojna je Slovence prizadela kot posameznike in kot narod. Množično so umirali na frontah, pa tudi v zaledju, v izgnanstvu in internaciji. Čez del slovenskega ozemlja je potekala fronta, ki je za sabo pustila opustošenje. Pomanjkanje, lakota, nalezljive bolezni, mobilizacijski pozivi in obvestila o smrti so bili vojni del vsakdanjika.

Slovensko ljudstvo je tako s stisnjenimi pestmi neomajno prenašalo vsa izzivanja, šikaniranja in tudi vsestransko pomanjkanje. Trden up in nekakšno preroško prepričanje, okrepljeno s podtalno protivojno propagando, sta mu dajala moralno hrano in moč, ki je klicala k vztrajanju, vzbujala upanje na bližajoči se razpad mačehovske države Avstro-Ogrske in na osamosvojitve v novi jugoslovanski skupnosti.⁶

---

⁴ Gradnik Vladimir, Primorski prostovoljci v boju za severno mejo 1918–1919, Založba Lipa, Koper 1981, str. 21.

⁵ Prav tam.

⁶ Prav tam, str. 22.

Avgusta 1918 so slovenski politiki pod vplivom spremenjenih razmer na bojiščih v Ljubljani ustanovili Narodni svet, 6. oktobra pa zastopniki jugoslovanskih narodov v monarhiji še »Narodno vijeće Slovencev, Hrvatov in Srbov« kot vrhovno politično predstavništvo s sedežem v Zagrebu. Njegov predsednik je postal dr. Anton Korošec. Devetindvajsetega oktobra 1918 je v Zagrebu hrvaški sabor pretrgal državno-pravne vezi z Avstro-Ogrsko in ustanovljena je bila država Slovencev, Hrvatov in Srbov, v katero so se še isti dan na množični manifestaciji v Ljubljani vključili tudi Slovenci. Odločitev za državno-pravno povezavo, izven Avstro-Ogrske, za slovensko politično elito ni bila lahka. Lojalnost monarhiji je bila za vse sloje, tako za preproste ljudi kot politike in še posebej za že stoletja vplivno duhovščino nekaj samoumevnega.⁷

Ob razpadu Avstro-Ogrske monarhije, v zadnjih dneh oktobra 1918, smo se Slovenci znašli v zelo težkem položaju. Nova državna tvorba, država SHS, ni bila priznana. Vse slovenske meje na severu, jugozahodu in zahodu so bile sporne. Italija je v prvi polovici meseca novembra kot pooblaščenka antante zasedla velik del današnje zahodne in jugozahodne Slovenije, do demarkacijske črte, kakor je bila določena v premirju z Avstro-Ogrsko tretjega novembra 1918. Zaradi nepriznanja nove državne tvorbe SHSu ni bila na severu od antante do sklenitve miru določena nikakršna veljavna meja (demarkacijska črta). Prvega decembra je sicer prišlo do zedinjenja s Kraljevsko Srbijo, v Kraljevino SHS, kar pa v nadaljnjih mesecih slovenskega položaja glede mej ni bistveno izboljšalo, ker tudi Kraljevina SHS sprva ni bila priznana oziroma srbska redna vojska prav do maja 1919 ni posegla v spor za mejo na avstrijsko-slovenskem odseku.⁸ Pri vprašanju meja se je začelo zatikati. Neodločnost in neinicativnost slovenske vlade so popravljali posamezniki, zlasti Rudolf Maister, ki je rešil Maribor in Štajersko.

---

⁷ Dušan Nečak in Božo Repe, *Oris sodobne občine in slovenske zgodovine*, Ljubljana 2003, str. 36–37.

⁸ Lojze Ude, *Boj za Maribor in Štajersko Podravje v letih 1918–1919*, Večer, 27. 1. 1958, str. 4.

2. 1 DEKLARACIJSKO GIBANJE

Slovenci smo postali pred prvo svetovno vojno povsem razvit narod s svojo kulturo, znanostjo in umetnostjo, z izoblikovanim jezikom in jasnim političnim prepričanjem. Čutili smo se močno ogrožene od nemštva, še posebej na koroški in štajerski narodnostni meji. Rešitev smo iskali v slovanstvu oziroma vse bolj v jugoslovanski ideji, ki je lahko zajemala ali vse južne Slovane ali le avstro-ogrske Slovence, Hrvate in Srbe.

Novi avstro-ogrski cesar, Karel I., je maja 1917 sklical parlament. Slovenski poslanci, združeni z istrskimi in dalmatinskimi poslanci v Jugoslovanski klub, so na njem predstavili slovenske narodne zahteve. In ravno na tej prvi seji 30. maja 1917, je predsednik Jugoslovanskega kluba dr. Anton Korošec, duhovnik lavantinske škofije in državni poslanec na Dunaju, prebral izjavo, ki je prešla v zgodovino kot majniška deklaracija: *»Podpisani, v Jugoslovanskem klubu zbrani poslanci, izjavljajo, da zahtevajo na podlagi narodnostnega principa in hrvatskega državnega prava združenja vseh pokrajin monarhije, kjer žive Slovenci, Hrvati in Srbi, v samostojni, od vsake tuje vlade prosti, na demokratičnem temelju sloneči del države pod žezlom habsburško-lotarinške monarhije in naznanjajo, da bodo za uresničevanje te zahteve po enotnosti naroda zastavili vse sile.«*⁹

Majniški jugoslovanski deklaraciji je v času, ko je bila podana, manjkala še množična ljudska podpora. To podporo je dobila šele v nadaljnjem razvoju. Začetek množičnega gibanja za majniško deklaracijo pomeni šele v dveh glavnih slovenskih dnevnikih objavljena izjava, v Slovincu in v Slovenskem narodu, dne 15. 9. 1917: *»Podpisani zastopniki Slovencev izjavljamo, da se solidarno pridružujemo državnopravni deklaraciji z dne 30. maja ... Prav tako se pridružujemo mirovni ideji papeža Benedikta XV ... Obenem hvaležno pozdravljamo resno prizadevanje našega vladarja za mir.«*¹⁰

---

⁹ Pred prvo sejo državnega zbora, Slovenski narod, 31. 5. 1917, št. 123, str. 2.

¹⁰ Lojze Ude, Boj za Maribor in Štajersko Podravje v letu 1918/19, v: Boj za Maribor, Založba Obzorja, Maribor 1988, str. 96.

»Po vsej Jugoslaviji, zlasti po Slovenskem vre in kipi med ljudstvom, ki se z navdušenjem in prepričanjem izjavlja za jugoslovansko deklaracijo. To je naše ljudsko glasovanje, ki mu je cilj in smoter neprikrajšana politična narodna, gospodarska in socialna svoboda. Naše žene in dekleta po trgih in selih se tako polnoštevilno in z resničnim umevanjem izjavljajo za deklaracijo.«¹¹ V nekaj mesecih je jugoslovansko gibanje potegnilo v svoj tok skoraj celoten slovenski narod. Posamezniki, velik del slovenske duhovščine, občine, okrajni zastopi, gospodarske organizacije in društva so s podpisi podprli majniško deklaracijo. Zlasti dekleta in žene (fantje in možje so bili pri vojaki) so storile veliko, da je deklaracijsko gibanje zaživelo ter močno razgibalo večino slovenskih dežel in Istro.¹²

Da so majniško deklaracijo podpirale zlasti žene lahko beremo v vseh častnikih, v Slovcu med drugim tudi: »Slovenske žene in dekleta trga Mengeš pri Kamniku odobravamo in pozdravljamo jugoslovansko majniško deklaracijo kot edino rešitev našemu, kruto zatiranemu narodu. Hvala Vam, požrtvovalni slovenski poslanci! Ne meneč se za lastne koristi, ne oziraje se na težke boje, hladno prezirajoč umikanje lastnih sobojevnikov, stopate mirno in ponosno naprej, korak za korakom do zmage in osvoboditve. Živel! naši narodni junaki, slovenska žena, upognjena dušne in telesne boleti, Vas spremlja na Vašem trnjevem potu s celim srcem, z vsemi svojimi upi in željami. Ustvarite bodočnost našim otrokom in hvaležni narod ne pozabi svojih osvoboditeljev vekomaj!«¹³

Zanimiv je zlasti verz »Prost mora biti, prost naš rod, na svoji zemlji svoj gospod!«¹⁴, s katerim so žene preko častnika Slovenec pozivale ljudi k podpisu deklaracije.

O zbiranju podpisov je pisal tudi slovenski častnik Straža. »Mariborski Vsenemci« so se silno razburili nad podpisovanjem za jugoslovansko deklaracijo. Podpise so zbirale narodno zavedne Slovenke. Straža je objavila, da so v

---

¹¹ Naša samoodločba in slovenske žene, Slovenec, št. 13, 16. 1. 1918, naslovna stran.

¹² Lojze Penič, Boj za slovensko severno mejo 1918-1920, Muzej narodne osvoboditve Maribor, Maribor 1988, str. 4. (dalje: PENIČ, Boj za slovensko severno mejo).

¹³ Deklaracija, Jugoslovanski klub in S. L. S., Slovenec, 7. 1. 1918, št. 5, str. 3.

¹⁴ Deklaracija, Jugoslovanski klub in S. L. S., Slovenec, 18. 1. 1918, št. 15, str. 3.

Marburge Zeitung o tem pisali ter se lagali, da so pobiralci nadlegovali nemške družine. V Straži so zagotovili, da jim to ni bilo potrebno, kajti v Mariboru naj bi bilo toliko zavednega slovenskega prebivalstva, da bo število tudi ob skromni agitaciji zelo veliko. Mariborski nemški svobodomislec so za tiste, ki so podpisali ali agitirali za podpise, zahtevali ječo ali vislice. Vendar so v Straži zagotovili, da vsenemški zagrizenci ne bodo več nastavljali vislic. Če pa jih bodo, na njih gotovo ne bodo viseli Slovenci, ampak nekdo drug. Nemci naj ne bi imeli nobene pravice napadati državnih uslužbencev zaradi tega, ker so podpisali jugoslovansko deklaracijo ali pa agitirali za podpis.¹⁵

*»Kakor mogočen val, gre velika misel jugoslovanske deklaracije skozi slovenske dežele. Izjave za deklaracijo se množe, da je veselje. Tako enotno narod izza dobe velikih taborov še ni nastopil.«*¹⁶ Majniška deklaracija je proti koncu leta 1917 sprožila val narodnega gibanja, ki se je stopnjevalo do poletja 1918. Izmed slovenskih dežel je prednjačila Kranjska. Tam se je skoraj 75 odstotkov vseh občin izjavilo za deklaracijo. Na Štajerskem se je za majniško deklaracijo kot prva izjavila občina Št. Lenart nad Laškim, skupaj pa kar 215 občin in več okrajnih zastopstev. Tudi tu so se za deklaracijo izjavile še razne druge organizacije, po poročanju Slovenca naslednje: Zveza jugoslovanskih železničarjev, podružnica Maribor; Orel; Bralno društvo; Jugoslovanska strokovna zveza; Dekliška zveza in vse druge katoliško-narodne organizacije v Trbovljah.¹⁷

V letu 1918 so začeli Slovenci prirejati deklaracijske shode in na njih pridobivati ljudi za novo državo. Prirejali so jih od januarja do junija 1918. Na nekaterih taborih se je zbralo tudi do 7 000, v Št. Janžu na Dolenjskem pa celo 10 000 ljudi.¹⁸ O shodu v Št. Janžu je poročal tudi časopis Štajerc. Organizirala naj bi ga Korošec in Verstovšek, *»da bi pridobila glasove za njiju podlo, veleizdajalsko agitacijo ter da bi še bolj vžgala v ljudstvo sovraštvo nad nemškim prebivalstvom«*. V tem članku je zaslediti močno sovraštvo do slovenskega naroda

---

¹⁵ Jugoslovanska deklaracija v Mariboru, Straža, 11. 1. 1918, št. 3, str. 6.

¹⁶ Dosedanji uspehi deklaracije na Slovenskem, Slovenec, 11. 2. 1918, št. 34, str. 2.

¹⁷ Jugoslovanski klub in S. L. S., Slovenec, 4. 1 1918, št. 3, str. 2.

¹⁸ PENIČ, Boj za slovensko severno mejo, str. 4.

s strani nemčurjev. Po njihovem mnenju, naj bi Korošec »obrekoval našo zvesto zaveznico Nemčijo, o kateri je pljuval med poslušalce predrzne, nesramne in hujskajoče laži, da so nemške čete na bojiščih popolnoma odrekle in da se vse uspehe zamore edino le Slovincem pripisati!« Na njegove zahteve, da naj se ustanovi samostojna jugoslovanska država, pa so Nemci odgovorili z glasnimi klici »Hoch Habsburg«, kar je povzročilo spopad med prisotnimi in poseg žandermarije.¹⁹ Članek se je zaključil s pozivom: »Na delo in boj za rešitev naše domovine, za rešitev krasne naše Avstrije!«²⁰

Na Koroškem in v štajerskih mestih in trgih, posebej v Mariboru, v delu Podravja, v marenberškem sodnem in v ptujskem političnem okraju so imeli nemški, vsenemški meščanski nacionalisti močne gospodarske in politične postojanke ter so majniško deklaracijo kljub habsburški klavzuli od vsega začetka prikazovali kot protidržaven, veleizdajalski politični program.²¹ Glasilu mariborskih nemških nacionalcev »Marburger Zeitung« je bila majniška deklaracija »trn v peti«. Napadala je nabiralce podpisov in lagala, da pobirajo podpise tudi pri šolski mladini in celo pri nemških družinah. Posluževala se je tudi najpodlejšega sredstva – denuncianstva.²² Imenoma je navajala pobiralce in hujskala oblasti, naj nastopijo proti njim. Vendar se slovensko ljudstvo teh napadov ni nič balo, temveč šlo po načrtani poti naprej, dokler ne bo doseglo tega, kar mu gre božji in naravni postavi.²³

Bolj, ko so zahteve Slovincem po oblikovanju jugoslovanske države postajale glasne, več je mogoče prebrati novic v časnikih (ki so takrat izhajali), o nemških napadih. Poročevalec Slovenskega naroda v enem od takih člankov navaja: »Zadnji čas so se v Mariboru vršile pod patronanco mariborske policije in oblasti neprestano demonstracije proti Slovincem. Mariborska politična drhal se je razveseljevala ob pobijanju šip in huronskem vpitju. Prav pogostokrat so obiskali

---

¹⁹ Žandermarija (fr.) orožništvo, orožniki

²⁰ Podivjana hujskarija dr. Korošca, Štajerc, letnik 19, št. 15, str. 3.

²¹ Lojze Ude, Boj za Maribor in Štajersko Podravje v letu 1918/19, v: Boj za Maribor, Založba Obzorja, Maribor 1988, str. 98.

²² Denunciacija (lat.) zlonamerna ovadba, prijava oblastem, obvestilo o kakem pravnem dogodku.

²³ Politične novice: Nemci in deklaracija, Slovenec, 16. 1. 1918, št. 13, naslovna stran.

*zlasti hišo poslanca dr. Karla Verstovška*²⁴.«²⁵ Nemci so skušali deklaracijsko gibanje zatreti z ovadbami pri oblasteh, z napadi v svojem tisku (tu je igral posebno vlogo regentski Štajerc) in s protestnimi resolucijami²⁶ nemških občinskih zastopstev. V obmejnih krajih in mestih, kjer so se počutili dovolj varne, so kot protiutež deklaracijskih shodov sklicali enajst svojih zborovanj, imenovanih Volkstag (narodni zbor).²⁷

Zlasti Slovenec je objavljala obsežne članke o nemškem nasilju. Hkrati z nasiljem pa so Nemci in nemčurji pripravljali tudi protestne shode proti jugoslovanski državi. Enega takih je po poročanju Slovenca organiziralo vsenemško društvo v Mariboru v Št. Ilju 11. marca 1918. Neki govornik je na njem zaukazal, »*da morajo Nemci v Št. Ilju in okolici ne le obdržati, kar imajo, ampak tudi gledati, da pride nazaj, ker je bilo enkrat nemško. Nemški pa je bil seveda cel svet.*«²⁸ Ljudski shod se je prav tako vršil 19. marca popoldne v Gradcu. Kot prvi govornik je govoril častni predsednik, župan Fizia. Rekel je, da je vprašanje o ustanovitvi jugoslovanske države najpomembnejše nemško vprašanje. Pozval je, da morajo vsi Nemci preprečiti nezaslišano jugoslovansko nasilje, če treba, z vsemi sredstvi. Nato je profesor Scala predlagal resolucijo, ki je med drugim zahtevala: 1. »*Jugoslovanska država se mora preprečiti z vsemi sredstvi*«, 2. »*z vsemi sredstvi se mora preprečiti, da bi se štajerske in južnonemške kronovine raztrgale.*« Shod so zaključili z reko župana Fizia: »*Avstrija mora biti nemška ali je pa ne bo!*«²⁹ Po poročanju Slovenca, 12. aprila 1918 smo lahko razbrali, da so se Nemci pripravljali na novo gonjo proti Slovencem, saj so v njihovih časopisih »Gracer Tagblatt, Marburger Zeitung, Deutsche Wacht in Štajerc« že tedne in tedne ogovarjali proti mirnim Slovencem in pozivali naravnost na shode.³⁰

---

²⁴ **Karel Verstovšek** (Velenje, 26. 7. 1871-Maribor, 27. 3. 1923), politik. Gimnazijo je obiskoval v Celju in Gradcu, kjer je študiral klasično filologijo. Služboval je kot profesor v Celju in Mariboru. Večinoma pa se je posvečal politiki, saj je bil deželni in državni poslanec, predsednik Narodnega sveta (1918), poverjenik za uk in bogočastje narodne vlade v Ljubljani. Bil je član številnih društev in organizacij. Objavil je več politično-zgodovinskih člankov. (SBL III/str. 415–416)

²⁵ Demonstracije proti Slovencem v Mariboru, Slovenski narod, 25. 1. 1918, št. 22, str. 4.

²⁶ resolucija (lat.) raztopitev, razkroj.

²⁷ PENIČ, Boj za slovensko severno mejo, str. 6.

²⁸ Mariborsko pismo, Slovenec, 13. 3. 1918, št. 60, naslovna stran.

²⁹ Proti Jugoslaviji, Slovenec, 20. 3. 1918, št. 65, str. 2.

³⁰ Mariborsko pismo, Slovenec, 15. 4. 1918, št. 84, str. 2.

Zlasti v pronemškem časopisu Štajerc so večkrat objavljali članke in preko njih nagovarjali ljudi proti podpisovanju majniške deklaracije. *»Starčki, možje, žene in mladina, ne izdajte Avstrije in ne podpisujte »jugoslovanske« izjave! Kajti kljub vsem hinavskim obljubam vas bode to enkrat kesalo! Vemo, da zbiranje teh podpisov, ki se godi pod izrabo vere in lahkomislenosti ljudstva, ne bode odločilo bodočnost Avstrije. Kar zapeljani otroci in nerazumne ženske podpisujejo, te ne bode nikdar vodilo za državo. Kajti ti reveži bi podpisali tudi svojo smrtno obsodbo, ako bi to zahteval ta ali oni gladki hujškač. Ali sramota za naše kraje je, ako se izjavljajo vsaj navidezno proti Avstriji! In politična ter gospodarska škoda je tudi! Delujmo torej za Avstrijo,, kajti edino Avstrija je naša domovina!«*³¹

Ker protesti proti deklaracijskemu gibanju niso bili uspešni, je ptujski župan in vinski trgovec, Josef Ornig, organiziral obisk Nemcev pri cesarju. Zaupnike Nemcev iz slovenskih dežel je cesar Karel sprejel 25. maja 1918.³² Njihovi zastopniki in zastopniki *»Nemcem prijaznih Slovencev«*, tako imenovanih štajercijancev, so cesarju povedali, da so proti *»tako imenovani majniški deklaraciji«* in nameravani ustanovitvi jugoslovanske države. Ostro so zavrnilo, da bi trgali *»enovito zeleno Štajersko«*, ki da takšna obstaja že stoletja.³³

---

³¹ Starčki, možje, žene in mladina, Štajerc, 27. 1. 1918, str. 5.

³² Lojze Ude, Boj za Maribor in Štajersko Podravje v letu 1918/19, v: Boj za Maribor, Založba Obzorja, Maribor 1988, str. 104.

³³ Bruno Hartman, Prevrat v Mariboru, v: Studia Historica Slovenica, letnik 2 (2002), št. 1.

3 RAZPAD AVSTROOGRSKE, OBRAMBA SLOVENSKE SEVERNE MEJE NA ŠTAJERSKEM

3. 1 OBDOBJE PREVRATA

Politični in gospodarski položaj Nemčije in njene glavne zaveznice Avstro-Ogrske monarhije je bil že v poletju 1918 tako vidno slab, da je Slovence, Hrvate in avstro-ogrske Srbe navajal na misel, da se je treba organizatorično pripraviti že na prevzem oblasti. Za Slovence, stisnjene med imperialistične sosesde, ki so si prisvajali velike dele slovenske zemlje in niso kazali nobene volje, da bi se odrekli oblasti nad njo, je postajalo posebno pomembno vprašanje njihovih mej. To vprašanje je bilo pri Slovencih bolj kakor pri katerem koli drugem južnoslovanskem narodu tudi vprašanje same osvoboditve.³⁴

Naslednji pomemben moment v boju za slovensko samoodločbo je bil 16. in 17. avgusta, ko je bil v Ljubljani ustanovljen Narodni svet za slovenske dežele in Istro, *»čigar namen je delovati za zedinjene jugoslovanskega naroda v samostojno državo in čigar delokrog je sklepati in odločevati v vseh zadevah, ki jih v NS zastopani činitelji priznajo za skupne.«*³⁵ Z ustanovitvijo Narodnega sveta so se dejansko začele priprave na državno osamosvojitvev.

Slovenec je natančno poročal s kakšnimi nalogami se je moral spopasti novoustanovljeni Narodni svet. Sprva je moral urediti vprašanje svojih financ, posebno pozornost je moral usmeriti na narodno gospodarstvo, skrbeti za javno upravo, zlasti na uradniško vprašanje. Temeljito se je moral ukvarjati z ustavno-upravnimi vprašanji, zlasti pa je moral zbirati statistični material za naše meje. V ta namen pa je bilo potrebno ustanoviti različne odseke.³⁶

---

³⁴ Lojze Ude, Boj za Maribor in Štajersko Podravje v letu 1918/19, v: Boj za Maribor, Založba Obzorja, Maribor 1988, str. 114.

³⁵ Dr. Josip Jerič, Narodni svet, v: Slovenci v desetletju 1918/1928, Ljubljana: Leonova družba, str. 145.

³⁶ Ustanovitev narodnega sveta, Slovenec, 5. 10. 1918, št. 229, naslovna stran.

Ustanovitvi osrednjega Narodnega sveta za Slovenijo in Istro so v nadaljnjih tednih sledile ustanovitve pokrajinskih odsekov Narodnega sveta. 11. septembra je bil ustanovljen Narodni svet za Trst, 13. septembra za Goriško, 19. za Koroško in 26. za Štajersko. Do konca oktobra je bilo ustanovljenih okrog 130 krajevnih narodnih svetov.³⁷

Že pred razpadom Avstro-Ogrske je Narodni svet za Štajersko poskušal izvajati oblast. Izdali so okrožnico županom za ustanovitev narodnih straž, ki so skrbele za mir in zaščito pred tatovi. Še posebej pomembno se jim je zdelo, da se morajo ustanoviti straže na področjih, ki so narodnostno ogrožene (Maribor, Radgona, Ljutomer).³⁸

Narodni svet za Koroško je 17. oktobra pri svojem posvetovanju o določitvi severne meje bodoče Jugoslavije sprejel naslednji soglasni sklep: *»Zahtevamo, kot sestavni del države SHS, vse ozemlje dosedanje kronovine Koroške, kjer je prebivalo zadnja stoletja slovensko ljudstvo. Narodnim manjšinam se zagotovi zakonito varstvo.«*³⁹

---

³⁷ Dragan Potočnik, Zgodovinske okoliščine delovanja generala Rudolfa Maistra na Štajerskem, Koroškem in v Prekmurju, Založba Koščak, Ljubljana 2003, str. 48.

³⁸ Prav tam.

³⁹ Narodni svet za Koroško, v: Slovenec, št. 242, 21. 10. 1918, str. 2.

3.2 DRŽAVNI PREVRAT

29. oktobra 1918 je Ljubljana razglasila konec Avstro-Ogrske in praznovala narodno osvoboditev. Istega dne je hrvaški sabor razglasil odcepitev od Avstro-Ogrske in priznal Narodno vijeće za najvišjo oblast novo oklicane Države Slovencev, Hrvatov in Srbov, ki je obsegala Dalmacijo, Bosno in Hercegovino, Hrvaško s Slavonijo, Reko in Slovenijo.⁴⁰

Ta večer je bil v Mariboru posebno buren. Demonstrirali so Nemci in Slovenci. To je bil zadnji dan divjanja nemških nacionalistov po mestu. Uničili so okna nekaterih slovenskih hiš. Cirilovo tiskarno in Narodni dom so obmetavali s težkimi kamni. Nekako istočasno pa je slovenski nadporočnik Ivan Gračner organiziral tudi demonstracijo slovenskih vojakov in civilistov.⁴¹

O nemških izgredih je poročal tudi Slovenski narod: *»V torek je gruča slovenske mladine zvečer po mariborskih ulicah dala duška svojemu čustvovanju ter zapela tudi pred gledališčem slovensko pesem. Vse se je izvršilo dostojno. V Narodnem domu je govoril član Narodnega sveta dr. Rosina, vse drugače se je obnašala nemška mladina, ki je razbila šipe na slovenski gostilni Pri jagnjetu, nadalje na škofiji, tiskarni, kjer so padli proti oknom tudi ostri streli. Edin pravi odgovor je bil, da Narodni svet prevzame oblast čez mesto ter zajamči red v jugoslovanskem Mariboru.«*⁴²

Zlasti Slovenec je v številnih člankih poročal, kako so ljudje manifestirali ob nastanku nove države. *»Danes je dan svobode, narodni praznik, praznik naroda, ki je dolgo čakal vstajenja. In vstajanje je prišlo. Danes je delopust, ljudske množice gredo na ulico, da manifestirajo za svobodo, ki prihaja!«* *»Naj živi svobodna, velika, demokratična, združena Jugoslavija! Naj živi dan svobode!«*⁴³

---

⁴⁰ Dragan Potočnik, Zgodovinske okoliščine delovanja generala Rudolfa Maistra na Štajerskem, Koroškem in v Prekmurju, Založba Koščak, Ljubljana 2003, str. 51.

⁴¹ Lojze Ude, Boj za Maribor in Štajersko Podravje v letu 1918/19, v: Boj za Maribor, Založba Obzorja, Maribor 1988, str. 119.

⁴² Nemški izgredi v Mariboru, Slovenski narod, 31. 10. 1918, št 256, str. 1.

⁴³ Prestolnica Slovenije manifestira, Slovenec, 30. 10. 1918, št. 249 II., naslovna stran.

Zelo natančno je poročal kako naj bi manifestacija potekala v Ljubljani, podal je natančna navodila, razpored, pozval rojake naj okrasijo hiše z zastavami, prsa pa naj okrasijo s svežim listom bršljana. Zelo slavnostno je poročal kako je vse praznično. *»Ves vzduh je nasičen radosti in zmagoslavja. Po težkem, trdnem delu – oddih, po smrti življenje. Po suženjstvu svoboda.«*⁴⁴ Poročal pa je tudi kako je proslavljanje osvoboditve potekalo v Mariboru. Tam so se zbrali v mestnem parku, kjer so s primernimi nagovori proslavili dan naše mlade svobode. Potem so korakali v sklenjenih vrstah, z narodnimi kokardami na prsih, po Gosposki ulici in po Glavnem trgu. Manifestacija je potekala mirno in dostojno.⁴⁵

Prav tako je Slovenec objavil članek o tem, kako je poročal časopis »Mir« o dogajanju v Celovcu ob prehodu v novo državo. Nekateri pliberški meščani naj bi ob prihodu nove države *»povesili glave kakor mračniki, kadar posije sonce«*, iz česar lahko razberemo kakšen je bil njihov odnos do rojstva nove države. Razdelili naj bi se v tri oddelke. Prvi so bili slovenskega rodu in nikdar nemčurji in so se ob prevratu razglasili za zavedne Slovence. Drugi so trdili, da *»gredo prvo uro iz Pliberka tja gor kam med Nemce, kakor hitro zasije Jugoslavija.«* V tretjo skupino pa je spadal le najmogočnejši pliberški vsenemec, ki je pravil, *»da se takoj ustrelji, ako res pride do Jugoslavije!«* Članek se je zaključil z miselnim stavkom: *»Gospodje, bodete vsi držali besedo«*?⁴⁶

Tudi konzervativni politični časopis-Straža je poročal, da je bilo v Mariboru na dnevnem redu razbijanje šip, razgrajanje po mestu ter psovanje Slovencev na javnih ulicah. Že nekaj večerov zaporedoma so »pobalini vznemirjali ljudstvo, napadali slovenske dijake, izzivali in ozmerjali vsakega Slovenca in celo slovensko govoreče dame, ki so jih srečali na cesti.« Šipe so razbili pri šolskih sestrah, na gimnaziji, na deželnem ženskem učiteljišču in pri poslancu dr. Verstovšku. »Bili so celo tako drzni, da so razgrajali pred škofovsko palačo.« Policija naj bi vse to dopuščala, ničesar slišala in ničesar opazila. Straža je poročala, da so »tolpe« dobro organizirane. Nekaj odraslih ljudi je vodilo dijake

---

⁴⁴ Prva manifestacija v svobodni Jugoslaviji, Slovenec, 28. 10. 1918, št. 248, naslovna stran.

⁴⁵ Proslava narodnega praznika v Mariboru, Slovenec, 2. 11. 1918, št. 252a, str. 3.

⁴⁶ Koroške novice: Jugoslavija prihaja, Slovenec, 30. 10. 1918, št. 250, str. 3.

vseh srednjih šol in vajece. Srednješolske oblasti so do sedaj to početje nemškega dijaštva mirno opazovale. V Straži so ugotavljali, da bi bili slovenski dijaki, če bi tako nastopali, že zdavnaj vsi izključeni. »Slovenski dijak v Mariboru nima prave varnosti pred nemškutarsko sodrigo. Žalostni pojavi so to, da že dečki in fantje gojijo tako sovraštvo proti Slovincem.« Straža ugotavlja, da so vsenemška društva in vsenemško časopisje nemškim prebivalcem vcepljali to sovraštvo in jih napolnjevali z vsenemškim proti avstrijskim duhom, ki so mu ga dajali duška s tuljenjem »Die Wacht am Rhein«. »Preslepljeni stari pa so jim dajali potuho in jih vzgajali v tem smislu.« Takšne izgrede pa so imeli na vesti organizatorji, vsenemški »hujskači«, ki so si zaslužili kazen zaradi kaljenja javnega miru, poškodovanja tujega imetja in zaradi hujskanja. V Straži so bili radovedni, če jih bodo »vestne oblasti v Mariboru« izsledile.⁴⁷

Ob razpadu Avstro-Ogrske in ob ustanovitvi novih držav Nemške Avstrije in države SHS med tema državama ni bila določena meja ali razmejitvena črta, zato sta si obmejne kraje lastili obe državi. Narodna vlada Slovincem, Hrvatov in Srbov v Ljubljani meji ni posvečala velike pozornosti, saj je menila, da bodo Slovenci na mirovni konferenci vsaj na severu brez težav dosegli ugodno mejo. Mariborske Nemce je v prevratnih dneh vodil občinski svet, ki so ga sestavljali predstavniki nemških meščanskih strank.⁴⁸ Tako je nemški občinski svet v Mariboru 31. oktobra 1918 sklenil priključiti mesto z okolico v novo nastalo Nemško republiko Avstrijo. Vendar pa se s tem Slovenci niso strinjali. Narodni svet za Štajersko je že na svoji seji 11. oktobra 1918 sprejel izjavo, po kateri naj bi prišla v državo SHS vsa slovenska Štajerska ne glede na »navidezne jezikovne otoke Maribor, Marenerg (Radlje), Celje, Ptuj, Radgona in druge«.⁴⁹

Maribor je sicer na zunaj kazal nemško podobo. Tudi statistični podatki so kazali v prid Nemcem (gospodarstvo, število prebivalcev). Tudi vsa ostala uprava: pošta,

---

⁴⁷ Poulični izgrede v Mariboru, v: Straža, št. 7, 25. 1. 1918, str. 4.

⁴⁸ Lojze Penič, General Rudolf Maister-Vojanov, v: Boj za Maribor 1918/1919, Založba Obzorja, Maribor 1988, str. 176.

⁴⁹ Lojze Penič, Boj za Maribor in severno mejo 1918/1919 na območju štajerskega obmejnega poveljstva, Muzej narodne osvoboditve, Maribor 1978, str. 8.

železnica in sodišče so bili še vedno v večini v rokah nemške nacionalistične birokracije, ki ni kazala nobene volje, da bi se prostovoljno umaknila.⁵⁰

Položaj v Mariboru se je konec oktobra 1918 vedno bolj zapletal. Spodnjo Štajersko z Mariborom sta želeli tako država SHS kot tudi Nemška Avstrija. Še posebej kočljivo je bilo vprašanje vojaške oblasti in pripadnosti vojaških formacij na območju Maribora in Spodnje Štajerske. Vse te težave ni bilo mogoče rešiti zgolj s političnimi ukrepi. Poglavitno težo je imela vojaška moč in tega se je zavedal tudi tedanji major in poveljnik mariborskega 26. črnovojniškega okrožja, Rudolf Maister.

---

⁵⁰ Lojze Ude, Boj za Maribor in Štajersko Podravje v letu 1918/19, v: Boj za Maribor, Založba Obzorja, Maribor 1988, str. 121.

3.3 MAJOR RUDOLF MAISTER PREVZAME VOJAŠKO OBLAST V MARIBORU

Zlomu Habsburške monarhije so sledili pomembni dogodki. Zadnjega oktobra 1918 je major Maister⁵¹ zbral v Narodnem domu mariborske slovenske častnike in jim razložil situacijo. Zagovarjal je misel, da si je treba zagotoviti Maribor tako ali drugače. Zavedal se je pomena položaja Maribora za vso štajersko Podravje in hkrati tudi nevarnosti, da bi prepustili odločitev o usodi mesta antantnim silam. Spoznal je, da prihaja ključni trenutek odločnega dejanja in je glede »iztrganja« Maribora iz nemške oblasti sklenil ravnati sam po lastni glavi.⁵²

Prvega novembra 1918 je mestni poveljnik Anton Holik sklical sestanek višjih častnikov, da bi se zmenili o vzdrževanju reda v Mariboru. Od slovenskih častnikov sta bila navzoča le major Maister in stotnik Edvard Vaupotič.⁵³ Po točkah jim je razložil svoj načrt, po katerem bi obvarovali mesto in okolico pred neredi in plenjenje razpuščenih čet, ki so se vračale z italijanskega bojišča. Seveda bi po tem načrtu vojaška posadka v Mariboru zagotovila mesto Nemški Avstriji. Major Rudolf pa je na posvetu vstal in zavrnil Holikov načrt z zgodovinskimi besedami: *»Ne priznavam teh točk! Maribor razglašam za jugoslovansko posest in prevzemam v imenu svoje vlade vojaško poveljstvo nad mestom in vsem Spodnjim Štajerskim«.*⁵⁴ Navzoči častniki so bili zbegani. Maister je izrabil situacijo in še dodal: *»Kdor bi se v področju moje oblasti upiral mojim poveljem, pride pred moje vojno sodišče.«*⁵⁵

---

⁵¹ **Rudolf Maister (ps. Vojanov)** (Kamnik, 29. 3. 1874; 26. 7. 1934, Unec). Slovenski vojaški poveljnik in pesnik. Pod Avstro-Ogrsko je končal kadetsko šolo na Dunaju, služboval v Ljubljani, Celovcu, Mariboru; 1918 postal major. Ob koncu 1. svetovne vojne, po 1. 11. 1918, je v Mariboru organiziral slovensko vojsko za obrambo severne meje. Narodni svet v Mariboru ga je povišal v generala. Do konca novembra 1918 je vojska pod njegovim poveljstvom razorožila nemške enote v Mariboru in zasedla mejno območje na Štajerskem. 1919 je postal poveljnik na Koroškem. Čeprav je agitiral na Slovenskem, je ta del Koroške po koroškem plebiscitu pripadel Avstriji. (Slovenski veliki leksikon H-O, Mladinska knjigam Ljubljana 2004, str. 518).

⁵² Dragan Potočnik, Zgodovinske okoliščine delovanja generala Rudolfa Maistra na Štajerskem, Koroškem in v Prekmurju, Založba Koščak, Ljubljana 2003, str. 61. (dalje: POTOČNIK, Zgodovinske okoliščine).

⁵³ Lojze Penič, General Rudolf Maister-Vojanov, v: Boj za Maribor 1918/1919, Založba Obzorja, Maribor 1988, str. 177.

⁵⁴ Bruno Hartman, Prekrat v Mariboru, v: Studia Historica Slovenica, letnik 2 (2002), št. 1.

⁵⁵ POTOČNIK, Zgodovinske okoliščine, str. 62.

Na Maistrovo zahtevo mu je Narodni svet podelil čin generala in ga s tem povzdignil nad vse častnike v Mariboru. Sam Maister je ob imenovanju za generala poročal naslednje: *»Jugoslovanski narodni svet me je imenoval za generala in mi poveril vojaško poveljstvo nad Spodnjim Štajerskim, proti severu do severne meje okrajnih glavarstev Slovenji Gradec, Maribor, Radgona. Obenem sem prevzel tudi vojaško postajno poveljstvo v Mariboru. Z vsemi sredstvi, ki so mi na razpolago, bom skrbel za mir in red v mestu in sploh na Spodnjem Štajerskem in čuval zasebno in državno lastnino.«*⁵⁶

Povsod po Mariboru so izobesili letake in preko njih obvestili narod, da je *»Narodni svet izročil vojaško oblast slovenskemu generalu v Mariboru, kateremu so sedaj podrejene vse čete na Spodnjem Štajerskem.«*⁵⁷

Njegov spontani in odločni nastop je bil brez poprejšnjega dogovora z Narodnim svetom za Štajersko in tudi brez dogovora z Narodno vlado za Slovenijo. To je bilo dejanje, kot je izjavil Maister sam, *»na lastno pest in na lastno odgovornost«*.⁵⁸ Narodna vlada je torej imela pomisleke proti temu imenovanju. Imenovanje je potrdila šele 11. decembra 1918, kar je pozneje odobrila tudi beograjska vlada.⁵⁹

Do večera 1. novembra je general Maister s svojimi vojaki zagospodaril nad vsemi mariborskimi vojašnicami, vojaškimi ustanovami in nad mestom. Maribor je bil v slovenskih rokah.⁶⁰ Samo dravska vojašnica je bila zasedena z nemškim 47. pešpolkom, ki je bil sestavljen iz skoraj samih nemških častnikov in nemškega moštva. Dejansko je ta nemški pešpolk pomenil veliko nevarnost za slovenski Maribor.⁶¹

---

⁵⁶ Muzej narodne osvoboditve Maribor, fond boj za severno mejo, mapa 402, V imenu Jugoslovanskega Narodnega viječa, 1. 11. 1918.

⁵⁷ Muzej narodne osvoboditve Maribor, fond boj za severno mejo, mapa 402, Narodni svet za Štajersko v Mariboru, 1. 11. 1918.

⁵⁸ Bruno Hartman, Rudolf Maister, Partizanska knjiga, Ljubljana 1989, str. 119.

⁵⁹ Lojze Ude, Boj za severno slovensko mejo 1918/1919, Založba Obzorja, Maribor 1977, str. 42. (dalje: UDE, Boj za severno slovensko mejo).

⁶⁰ Bruno Hartman, Prekrat v Mariboru, v: Studia Historica Slovenica, letnik 2 (2002), št. 1.

⁶¹ UDE, Boj za severno slovensko mejo, str. 45.

Medtem se je pojavila nevarnost, ki je za nekaj časa zavzela misli in popolnoma zaposlila nemško in slovensko prebivalstvo mesta, novo jugoslovansko državno oblast kakor tudi nemško občinsko upravo. Skozi Slovenijo so se po cestah in železnicah začele z italijanskega bojišča ter s severa in z jugovzhoda valiti velike množice vojaštva. To vojaštvo ni bilo nevarno samo zaradi svoje nediscipliniranosti, pripravljenosti k vsakršnim izgredom, posebno v stiski za živež; temveč je pomenilo potencialno nevarnost za samo novo oblast.⁶² Skozi Maribor se je vsak dan vračalo takšno število vojakov, da je bila varnost meščanov resno ogrožena. Mariborsko meščanstvo se je počutilo še bolj ogroženo zato, ker se je raznih plenitev udeleževalo tudi civilno prebivalstvo in ker so se začele množične tatvine po mariborskih prodajalnah in stanovanjih. Po mestu so streljali na vseh koncih in krajih.⁶³

V takšnih razmerah sta se odločila jugoslovanska vlada in izvršni odbor samostojnega mesta Maribora o skupnem posvetovanju, kako se naj odvrne nevarnost, ki preti imetju Mariborčanov s strani vračajočih se čet. Preko Slovenca sta pozivala domačine, naj ne verjamejo vestem, ki jih krožijo neodgovorni ljudje s slabim namenom, naj ostanejo mirni in pametni in da bodo sami naredili vse, da se izognejo nevarnostim. Prizadevali so ustvariti četo, ki bi poskrbela za javni red in za javno varnost, za imetje in ki bi zavarovala osebno varnost vsakega posameznika. Tako so ob njihovi potrditvi ustanovili varnostno četo, ki je kot pomožna četa mestne policije pod poveljem gospoda generala Maistra opravljala mestno varnostno službo. *»Zato pozivamo vas, vse nekdanje vojake, brez razlike narodnosti in strankarske pripadnosti, da ste na razpolago splošnemu blagu, da se oglasite v ponedeljek zjutraj v ta namen v dravski vojašnici in se kot prosti možje namesto s prisego zavežete z zaobljubo na roko.«*⁶⁴

---

⁶² UDE, Boj za severno slovensko mejo, str. 49-50.

⁶³ Prav tam, str. 50.

⁶⁴ Mariborčani!, Slovenec, 4. 11. 1918, št. 88, naslovna stran.

3.3.1 USTANOVITEV MESTNE VARNOSTNE STRAŽE – SCHUTZWEHRA

Nemci so se kmalu zavedli usodne napake, da so brez odpora zapustili mesto. Še posebej so obžalovali, da so dovolili odhod 47. pešpolka. Prepozno so namreč spoznali Maistrovo šibko točko. Njegova vojska je ob prevzemu štela le peščico oficirjev in 120 vojakov. Nemci v mestu so hoteli napako hitro popraviti, zato so zahtevali postavitve lastne varnostne obrambe, pod pretvezo, da je garda neobhodno potrebna za vzdrževanje javnega reda in varnosti in da vojaštvo samo ne bi zmoglo naporene službe. Na skrivaj so začeli zbirati prostovoljce za vojaško službo, najeli so tudi agitatorje, ki so po gostilnah, vojašnicah in ulicah z obljubami in tudi grožnjami skušali odvrniti slovenske vojake od službe v jugoslovanski vojski.⁶⁵

General Maister in Narodni svet sta Nemcem popustila in 3. novembra 1918 je bila ustanovljena mestna straža. Mestno stražo, ki je bila nameščena v Dravski vojašnici, je občinski svet kot njen ustanovitelj in skrbnik krstil za »Marburger Schutzwehr«. Zaradi belo-zelenih trakov na čepicah so jih Slovenci imenovali »Zelena garda« ali »Zelenci«. Iz taktičnih razlogov je prišlo do sodelovanja med mariborskimi Nemci in Slovenci. General Maister je bil prepričan, da mu bo uspelo varnostno stražo ob primerni priliki razorožiti, mariborski Nemci pa so računali, da bodo s pomočjo Schutzwehra prišli do vojaške oblasti, zato so brez oklevanja prevzeli stroške vzdrževanja.⁶⁶

Odnosi med Maistrovimi borci in Schutzwehrom so bili od vsega začetka sovražni. Tega se je zavedal celo sam Maister, saj je tudi sam menil *»tudi sam sem se zavedal, da mi ta oborožena nemška tekmovalka sčasoma ne bo samo napoti, temveč se mi bo treba celo čuvati, da me ne prekosi. Sklenil sem torej, da Schutzwehr čimprej odstavim«*.⁶⁷ Prihajalo je do napetosti med Nemci in Slovenci, a še zlasti med Schutzwehrom in slovensko vojsko. Med seboj sta se

---

⁶⁵ POTOČNIK, Zgodovinske okoliščine, str. 66-67.

⁶⁶ PENIČ, Boj za slovensko severno mejo, str. 14.

⁶⁷ UDE, Boj za severno slovensko mejo, str. 58.

celo obstreljevali. Napetost se je povečala, ko je bil ubit slovenski vojak Franc Vauhnik.⁶⁸ O tej prvi narodni žrtvi za Jugoslavijo je poročal tudi Slovenec. Priredili so mu lep pogreb, katerega so se udeležili vsi narodni krogi in na ta način izkazali čast bojevniku Jugoslavije. Postaviti so mu hoteli dostojen spomenik, zato so preko Slovenca pozivali za prispevke zanj.⁶⁹ Tudi blagajnik narodnega sveta prof. dr. Franc Kovačič se je preko Straže obračal na slovensko javnost, naj le-ta prispeva prispevke in naj jih pošlje Narodnemu svetu v Maribor.⁷⁰

---

⁶⁸ PENIČ, Boj za slovensko severno mejo, str. 16.

⁶⁹ Pogreb naše prve narodne žrtve za Jugoslavijo v Mariboru, Slovenec, 25. 11. 1918, št. 271, naslovna stran.

⁷⁰ Slovenci! Jugoslovani!, Straža, 6. 12. 1918, št. 97, naslovna stran.

3.3.2 MOBILIZACIJA

V začetku je Maister imel silno nevarno stališče, ker ni imel dovolj vojakov. Nemške vojake 47. pešpolka in 26. domobranskega polka in kar je bilo drugih čet v Mariboru je seveda vse odpustil; sicer so pa sami radi odšli, ni jih bilo treba siliti. A tudi slovenski vojaki so mu uhajali. Maister in njegovi so tako morali vedno znova vabiti vračajoče se slovenske vojake, da so ostali v Mariboru.⁷¹ Zlasti so jih pozivali preko vabil objavljenih v »Straži« in »Slovenskem Gospodarju«, na katere so se domačini radi odzvali in prostovoljno odšli v vojašnice. V teh listih so bili tako navduševalni klici, kakršna je sledeča Jugoslovanska himna s podpisom Krajnc⁷²:

Bratje! V Triglavu ognji goré,
žarki kresovi, krvavi plameni,
kakor silni meči ognjeni,
ki jih sami arhanglji vihté.

Bratje! Naša pomlad gre iz tal,
bistra, ko burja, močna, ko val.
V naša comovja se je zagnala,
temo razklala, solnce skovala,
solnce: Kralja Matjaža dan!

Bratje! na plan!
KI če nas stare pravde dan!
Drava nas zove, Adrija rjove,
vrancem bliskajo nove podkove!
Bratje v sedlo, vajeti v dlan
in – Makabejci naprej!⁷³

Krajnc

---

⁷¹ Dr. Josip Mal, Slovenci v desetletju 1918-1928, zbornik razprav iz kulturne, gospodarske in politične zgodovine, Leonova družba, Ljubljana 1928, str. 232.

⁷² Rudolf Maister je uporabljal sinonim Krajnc.

⁷³ Jugoslovanska himna, Slovenski gospodar, 11. 4. 1918, str. 2.

General Maister se je zavedal, da brez hitre mobilizacije ne bo mogoče nadzorovati mesta. Skupaj z dr. Rosino in kapetanom Kocmutom se je s posebnim vlakom odpeljal v Ljubljano. Sprejel jih je dr. Lovro Pogačnik⁷⁴, ki pa je zahtevo po mobilizaciji treh letnikov odločno odklonil. Neuspešna pot v Ljubljano je spet potrdila, da se bo moral Maribor na poti narodne osvoboditve sam osvoboditi.⁷⁵

Poverjenišтво za narodno obrambo Narodne vlade v Ljubljani je 8. novembra 1918 razglasilo, da *»se bodo domači polki in kadri sicer demobilizirali, da pa v veliki nevarnosti, ki grozi domovini, poziva vojake od 18. do 40. leta, naj se nemudoma zglasijo pri slovenskih kadrih v Ljubljani, Borovljah, Celju in Mariboru.«*⁷⁶ Ko je Maister zvedel, da bo taka naredba izšla, je sklenil, da uporabi to priložnost in razglasi svojo mobilizacijo. Privoljenje zato je dobil od Narodnega sveta za Štajersko, načrt pa je podprl tudi dr. Rosina, predsednik Posojilnice v Mariboru. Dal je na razpolago njen denar z besedami: *»Denar je slovenski; če nam pomaga rešiti, kar se rešiti da, je prav, če ne, gremo pa tako mi vsi in denar.«*⁷⁷

General Rudolf Maister je naslednji dan dal nabiti po Mariboru in drugih krajih slovenske Štajerske lepake s svojim pozivom k mobilizaciji. Pozval je vse moške letnikov 1879 do 1900, da se nemudoma zglasijo dne 18. novembra ob 8. uri. In sicer v Celju v vojašnici 87. pešpolka tisti, ki so doma iz okrajnih glavarstev Celje, ekspozitura Mozirje, Brežice, Konjice, Slovenj Gradec in mesto Celje; v Mariboru pa v domobranski vojašnici tisti, ki so doma iz okrajnih glavarstev Maribor, Radgona, Ljutomer, Ptuj ter iz mest Maribor in Ptuj. Oproščeni pri tej mobilizaciji pa so bili zdravniki; tisti, ki so bili nesposobni za vojaško službo; tisti, ki so služili v jugoslovanski armadi; duhovniki in tisti, ki zaradi zdravniško dokazane bolezni ali pohabljenosti niso mogli k zglašenju. K zglašenju je moral

---

⁷⁴ **Lovro Pogačnik** (Kamna gorica, 16. 8. 1880; 5. 10. 1919, Ljubljana), politik. V deklaracijskem gibanju 1917-18 je na številnih shodih in taborih utiral pot misli politične osvoboditve in narodnega zedinjenja. Ob prevratu je 31. 10. 1918 prevzel v Narodni vladi za Slovenijo poverjenišтво za deželno obrambo, ki ga je vodil v zelo težavnih razmerah do 20. januarja 1919, ko se z odločbo iz Beograda prestala delovati Narodna vlada za Slovenijo. (Slovenski biografski leksikon, Ljubljana 1933–1952, str. 411–412).

⁷⁵ POTOČNIK, Zgodovinske okoliščine, str. 73.

⁷⁶ UDE, Boj za severno slovensko mejo, str. 60.

⁷⁷ Prav tam, str. 61.

vsakdo prinesiti od občine izpostavljeno izkaznico, na kateri je bilo potrjeno, da je zglašenec res dotična oseba in pa zanj na vojaštvo se nanašajoče listine. Na koncu poziva je bilo še opozorilo mladeničem in vojakom, da ta odredba ni bila mobilizacija za vojsko, temveč da se je odredilo samo, da se bo v krajih napravil red in mir. Vojaki naj bi tako opravljali le službo za vzdrževanje rednih razmer. *»Zatorej se zglasite brez bojazni vsi. Domovina vas nujno potrebuje!«*⁷⁸

Odziv na Maistrov mobilizacijski poziv je bil nepričakovan: v Celje in Maribor je prišlo in se javilo mnogo Savinjščanov, Prlekov, Pohorcev ter mož in fantov iz Dravske doline. Dotlej le nekaj sto glav velika Maistrova slovenska straža, sestavljena iz prostovoljcev, se je mahoma povečala na nekaj tisoč.⁷⁹

V parlament na Dunaju je prišla iz Maribora vest, da so v Jugoslaviji vsi vojaki pod kaznijo poklicani pod orožje. To poročilo je tako vzbudilo v državnem svetu obširno debato. Spraševali so se, kaj se utegne ukreniti, ker se mobilizacija tiče tudi nemškega prebivalstva v Jugoslaviji. Sklenili so, da se sporazumno z zastopnikom nemškoavstrijskega zunanjega urada dr. Rennerja na posebni konferenci določi, kakšni koraki naj se ukrenejo, da se Nemci obvarujejo pred odredbami mobilizacije v državi SHS.⁸⁰

General Maister je decembra 1918 objavil v Straži dolgo poziv o tem, da se je 20. decembra 1918 začela pri vseh okrajnih glavarstvih kontrola za vse tiste, ki se njegovemu mobilizacijskemu povelju niso odzvali. Pri tem je bilo potrebno upoštevati, da so nekateri vojaki še le po razglasu o mobilizaciji prišli domov iz fronte, etape ali iz zaledja, da se nekateri vojaki niso odzvali zaradi bolezni ali drugih res upoštevanja vrednih vzrokov, dogajalo pa se je tudi, da so člani bivše mariborske »Schutzwehr« odvrčali slovenske vojake od zapovedanega vojaškega zglašanja. Ponovno je pozval vse letnike od 1879 do 1900 naj se javijo in s tem izognejo kazni najkasneje do 18. decembra, in sicer v Celju pri 87. pešpolku vsi tisti, ki bivajo na ozemlju okrajnih glavarstev Celje, Brežice, Konjice, Slovenj

---

⁷⁸ Mobilizacija jugoslovanske armade, Straža, 11. 11. 1918, št. 90, naslovna stran.

⁷⁹ Prekrat v Mariboru, v: Studia Historica Slovenica, letnik 2 (2002), št. 1.

⁸⁰ Nemci proti mobilizaciji v Jugoslaviji, Slovenec, 14. 11. 1918, št. 262, str. 2.

Gradec in mesto Celje; v Mariboru iz okrajnih glavarstev Maribor, Ptuj, Ljutomer in mesto Maribor in Ptuj pa sledeči:

1. vsi tisti, ki so služili pri infateriji, lovcih, domobranci, mornarici pri 26. Strelskem polku v domobranski vojašnici v Mariboru;
2. vsi tisti, ki so služili pri topničarjih in terenu pri 128 topničarskem polku v topničarski vojašnici v Mariboru;
3. vsi tisti, ki so služili pri kavaleriji, pri 5. dragonskem polku v dragonski vojašnici v Mariboru;
4. vsi tisti, ki so služili pri saniteti ali pa so opravljali službo kot strežniki v vojaških bolnicah, v rezervni bolnici št. 1 v Mariboru;
5. vsi tisti, ki so služili pri pionirjih, železniškem ali brzojavnem polku, letalcih kot šoferji ali pa pri tehničnih oddelkih pri 15. Pionirskem bataljonu v Mariboru in sicer v domobranski vojašnici;
6. vsi tisti, ki so služili pri oskrbovalni stroki, pri vojaškem oskrbovališču v Mariboru.

Kdor se na ta zadnji poziv ne bi odzval, naj bi bil po starih, še veljavnih zakonih najstrožje kaznovan. V tem pozivu je še posebej poudaril, naj zglašenci ne pozabijo prinesiti s seboj vse vojaške listine in eno, od občine izstavljeno izkaznico, na kateri je potrjeno, da je zglašenec res dotična oseba.

Izvezeti iz tega zglasenja so bili :

1. vsi tisti, ki so bili zaposleni v prehranjevalnih in drugih javnih uradih in podjetjih, kakor tudi pri političnih oblasteh, sodnijah, železnicah, pošti, rudnikih, in drugi;
2. vsi tisti, ki so bili doslej še oproščeni;
3. vsi superarbitriranci in invalidi;
4. bolni, če so poslali okrajnemu glavarstvu zdravniško spričevalo, iz katerega je bilo razvidno rojstno leto, polk pri katerem je služil in bolezen zaradi katere je bil nesposoben za vojaško službo.⁸¹

---

⁸¹ Vojaki Jugoslovani!, Straža, 6. 12. 1918, št. 97, naslovna stran.

3.3.3 RAZOROŽITEV MARIBORSKE ZELENE GARDE

General Maister je med težavami, ki so ga pestile zaradi mobilizacije in med izvedbo, nenehno razmišljal, kako bi onemogočil mariborski Schutzwehr⁸², zato je pripravil podroben načrt za razorožitev in tudi razglas o njeni izvršitvi. Enaindvajsetega novembra 1918 je ob prisegi Mariborskega pešpolka članom Narodnega sveta in višjim častnikom sporočil namero o razorožitvi. Pred morebitnimi očitki narodne vlade v Ljubljani pa se je zaščitil tako, da se je dr. Josip Leskovar odpeljal v Ljubljano k Narodni vladi po razorožitveno zapoved. Maister se je modro odločil, da ni upošteval vsebine naredbe. V njej se namreč zapoveduje, da se naj od Schutzwehra zahteva, da odložijo oziroma predajo orožje.⁸³

Slovenec je ob razorožitvi poročal: *»Po nalogu narodne vlade je bila danes mariborska obrambna straža po poveljniku jugoslovanskih čet razpuščena in odpuščena. Vse važne točke v mestu so zasedle srbske čete s strojnicami. Na nekaterih točkah je postavljena tudi artiljerija. Neki poročnik 47. pehotnega polka, ki je pripadal obrambni straži in se ni dal razorožiti, je bil po strelu smrtno ranjen v trebuh.«*⁸⁴

O stanju v Mariboru po razorožitvi je poročala tudi Straža. V mestu je vladal popoln mir, vojaštvo pa je zasedlo dravsko vojašnico ter zastražilo vse urade, med njimi tudi magistrat. Tudi delavstvo je bilo mirno, naznanilo je poklonilo deputacijo k generalu Maistru. Po ulicah je vladalo veselo razpoloženje. Povsod je bilo slišati slovenske, hrvatske, srbske in češke pesmi.⁸⁵

Sam Rudolf Maister pa je svoje dejanje opravičeval z naslednjimi besedami: *»Mestno Schutzwehr sem zaradi njenega nepostavnega in občenevarnega početja razpustil. Schutzwehr mesta Maribor je obstajala večinoma žal iz takih elementov,*

---

⁸² Dr. Bruno Hartman, Rudolf Maister, general in pesnik, DZS, Ljubljana 1998, str. 57.

⁸³ POTOČNIK, Zgodovinske okoliščine, str. 84.

⁸⁴ Kako je prišel Maribor v slovenske roke, Slovenec, 25. 11. 1918, , št. 270a, str. 2.

⁸⁵ Zeleno-bela garda razorožena, Straža, 25. 11. 1918, št. 94, naslovna stran.

da nisem zmozel več zaupati tej naredbi. Na straži stoječi udje mestne Schutzwehr so sami plenili, ropali, streljali na ljudi in so tako tvorili ne več Schutzwehr, temveč deloma drhal, ki se je moramo bati. Na to veliko in nevarno napako sem opozoril zastopnike mestne občine, toda naletel sem pri tem vselej le na gluha ušesa. Zato sem ukrenil in zapovem: državno orožje vsake vrste, municijo, opravo in monture morajo pripadniki mestne Schutzwehr do 12. ure opoldne oddati.»⁸⁶ Zanimivo je bilo tudi njegovo opravičilo za razorožitev v Straži, ko je povedal, da je to storil le zato, »ker sem pri nastopu svoje službe obljubil skrbeti za red in mir, za varnost Vašega življenja in blaga in hočem ter bom držal svojo obljubo.«⁸⁷ Sam je bil močno prepričan v moč in odločnost njegovih čet in v to, da so skupaj sposobni s silo zadušiti vsak upor.

Po razorožitvi je prav tako zaukazal, da morajo pripadniki mestne Schutzwehr, vso državno orožje vsake vrste, municijo, opravo in monture oddati do 12 ure, in sicer tisti, ki so bili na severnem bregu Drave, v domobranski vojašnici, tisti na južnem bregu Drave pa v topničarski vojašnici. Pripadniki Schutzwehr, ki so bili rojeni Mariborčani, so po oddaji navedenih predmetov bili prosti in so se morali v Mariboru posvetiti svojemu civilnemu poklicu. Tisti, ki pa niso bili Mariborčani, pa so morali še pred mrakom zapustiti mesto.⁸⁸

---

⁸⁶ Jugoslovanske čete zasedejo severno mejo, Slovenec, 25. 11. 1918, št. 271, naslovna stran.

⁸⁷ Zeleno-bela garda razorožena, Straža, 25. 11. 1918, št. 94, naslovna stran.

⁸⁸ Prav tam.

3.4 MAISTER IN DOGAJANJE PO RAZOROŽITVI SCHUTZWEHRA

3.4.1 ŽUPAN POSTANE SLOVENEK VILJKO PFEIFER

Kmalu po razorožitvi je Maister razpustil tudi nemški magistrat, mestni občinski svet in določil komisarja mesta Vilka Pfeiferja, ki je 2. januarja 1919 prevzel župansko oblast od dr. Schmidererja. Začelo se je postopno in dolgotrajno uvajanje slovenščine v javno življenje mesta. Odslovljena je bila tudi nemška policija. Slovenci so tako postopoma prevzeli sodstvo, šolstvo in upravo.

Drugega januarja 1919 se je v Mariboru tako vršil dogodek, zgodovinskega pomena. Odstavljen je bil nemški župan dr. Schmiderer, na njegovo mesto pa je prišel Slovenec dr. Viljko Pfeifer. S tem dnem se je tako končalo nemško gospostvo nad Mariborom. Pred magistratom so se zbrali: okrajni glavar dr. Lajnsič kot zastopnik in pooblaščenec Narodne vlade, dr. Viljko Pfeifer kot mestni gerent, general Rudolf Maister in stotnik Koser kot zastopnika vojaške oblasti, dr. Senekovič kot policijski komisar in dr. Rosina in Fr. Žebot kot zastopnika Narodnega sveta. Navzoči so stopili v polkrog – na eni strani Nemci, na drugi pa Slovenci – dr. Lajnsič je stopil v sredo polkroga pred župana dr. Schmidererja⁸⁹, mu podal roko in spregovoril: *Gospod dr. Schmiderer, cenjeni navzoči! Prišel sem kot pooblaščenec Narodne vlade SHS v Ljubljani, z naznanilom, da je razpuščen mestni svet mesta Maribor, ker se je izjavil za pripadnost Maribora k Nemški Avstriji. Pozivam Vas dr. Schmiderer, da izročite županske posle dr. Vilju Pfeiferju, ki Vam ga predstavljam kot novoimenovanega vladnega komisarja za mesto Maribor. Pozivam Vas, da se izročijo posli mirno in redno, ker bi se drugače morala rabiti sila.* Dr. Schmiderer se s pozivom ni strinjal in je izrekel, da ne mora mirno oddati županskih poslov in da se bo vdal le

---

⁸⁹ **Hans (Johann) Schmiderer** (? , 23. 6. 1848; Maribor, 6. 11. 1925), župan. Schmiderer je bil zadnji nemški župan v Mariboru (1902-1919). Kljub svoji nemški narodnosti in usmerjenosti je bil preudaren in strpen človek. Ni bil velikonemec. Kot tak je bil v mestu spoštovan in priljubljen. Po prevratu so ga prenatepeži celo krivili za izgubo Maribora. Tudi v novi državi je bil lojalen državljan in se je redno udeleževal narodnih slovesnosti. Največja pridobitev za Maribor v času njegovega županovanja je bila izgradnja novega državnega mostu čez Dravo. Pokopan je v Kamnici. Schimidererjevi so v Maribor prišli z dolnjeavstrijskega že leta 1793. Bili so močni veleposestniki in lastniki več hiš v Mariboru.

(Vlasta Stavbar, Kulturno dogajanje v Mariboru v letih 1914–1918, str. 78).

sili. Dr. Lajnšič je nato še enkrat opozoril dr. Schmidererja, naj se vda zahtevi vlade SHS, kajti če se ne bo hotel mirno vdati, bo nastopila vojaška sila, ki je zastopana v osebi generala Maistra. Nato se je dr. Schmiderer s tresočim glasom in s solzami v očeh vdal v svojo usodo. Izjavil je da se vdaja sili in da predaja županske posle gerentu dr. Pfeiferju.⁹⁰

---

⁹⁰ Zgodovinski dan v Mariboru, Straža, 3. 1. 1919, št. 1, naslovna stran.

3.4.2 OSVAJANJE SLOVENSKE ŠTAJERSKE IN KOROŠKE

Razorožitev Schutzwehra velja za drugo slovensko vojaško zavzetje Maribora. Zanj si je Maister zagotovil vojaštvo z mobilizacijo, pa tudi s skrbno načrtovano vojaško akcijo.⁹¹ Ko si je utrdil vojaški položaj v Mariboru, je začel zasedati ozemlje ob slovenski narodnostni meji. Pri tem ni mislil le na slovensko Štajersko, ampak tudi na Koroško.

Na prvi seji narodne vlade v Ljubljani 1. novembra 1918 je sicer poverjenik za notranje zadeve dr. Janko Brejc⁹², ki je bil predsednik Katoliškega političnega in gospodarskega društva za koroške Slovence poglavitna slovenska politična osebnost na Koroškem, stavil 5 predlogov, ki so se vsi nanašali na Koroško. Predlagal je »imenovanje komisarja za slovenski del Koroške s polnim pooblastilom, da izvaja ukrepe Narodne vlade«, *»da naj Narodna vlada zasede slovenski del Koroške kakor hitro ima na razpolago potrebno vojaško moč«*. Za komisarja so tako imenovali stolnega vikarja Franca Smodeta, glede vojaške zasedbe slovenske Koroške pa so sklenili, da se bo to zgodilo, *»kakor hitro bo mogoče«*.⁹³

Nič ni kazalo, da se narodni vladi z zasedanjem slovenske Koroške kaj mudi. Bila sta zlasti dva člana narodne vlade, ki sta za vsako odločnejšo vojaško akcijo na Koroškem videla same težave: poverjenik⁹⁴ za narodno obrambo, torej slovenski

---

⁹¹ Dr. Bruno Hartman, Rudolf Maister, general in pesnik, DZS, Ljubljana 1998, str. 60.

⁹² **Janko Brejc** (Brezje pri Trziču, 18. 11. 1869; 6. 4. 1934, Ljubljana), pravnik, politik. Po končanem študiju prava (1895) na Dunaju je bil odvetniški pripravnik v Ljubljani. 1901 je postal deželni poslanec in se zaradi spora z I. Šuštaričem 1903 kot odvetnik preselil v Celovec, kjer je posodobil Katoliško politično in gospodarsko društvo za Slovence na Koroškem in ga vključil v Vseslovensko ljudsko stranko. Zaradi prizadevanj za enakopravnost Slovencev na Koroškem si je nakopal sovraštvo nemških nacionalistov, zato je bil po Avstro-Ogrskem napadu na Srbijo 1914 zaprt, med vojno pa eden voditeljev deklaracijskega gibanja na Koroškem. 1918 je bil v slovenski Narodni vladi poverjenik za notranje zadeve, 1920 njen predsednik; bil je odločilna avtoriteta v zvezi s koroškim vprašanjem, vendar ni zagovarjal jugoslovanske vojaške zasedbe do narodnostne meje niti kompromisne rešitve; odločal je tudi o nedemokratični politiki jugoslovanske oblasti v plebiscitni coni. Kot predsednik Deželne vlade je bil aprila 1920 soodgovoren za nasilno zadušitev demonstracij na Zaloški cesti v Ljubljani. V delegaciji SLS je 1923 sodeloval sklenitvi Markovega protokola, ki naj bi preprečil upravno razdelitev Hrvaške, Slovenije in BiH. (Veliki Slovenski biografski leksikon, od A do L, Mladinska knjiga, Ljubljana 2008, str. 104).

⁹³ UDE, Boj za severno slovensko mejo, str. 137–138.

⁹⁴ poverjenik, slovenski vojni minister

vojni minister dr. Lovro Pogačnik in načelnik narodno napredne stranke ter poverjenik za prehrano dr. Ivan Tavčar⁹⁵. Ta se je vedno skliceval na pomanjkanje živil. Socialnodemokratska stranka pa je glede ureditve meja že na vseslovenskem delavskem dnevu 28. julija 1918 v Ljubljani zastopala stališče »sporazumnega dogovora s prizadetimi narodi ter ima biti zato naša vodilna misel načelo samoodločevanja in plebiscit«.⁹⁶

Kar na dan, ko je Maister v Mariboru razorožil Schutzwehr, se je s poročnikom Franjem Malgajem⁹⁷ dogovoril, da se je ta iz Mežiške doline⁹⁸ (zasedel jo je v začetku novembra) pomaknil v Podjuno, zasedel Pliberk, 30. novembra pa s sto možmi, med njimi tudi s štiridesetimi Srbi, nekdanjimi avstro-ogrskimi vojnimi ujetniki, zasedel Velikovec.⁹⁹

Malgaj se je takoj z veliko odločnostjo lotil zavzemanja vseh nemških oblastnih položajev v Mežiški dolini. V nekaj dneh je v sporazumu z narodnim svetom odstavljal vse nemške župane in postavil slovenske gerente. Prav tako je postavil male posadke po okrog 20 mož pod poveljstvom svojih častnikov v Črni, Mežici, na Prevaljah, v Guštanju. Ob asistenci Malgajevih vojakov je prevzelo slovensko uradništvo pošto, davkarijo, železnico. Orožniki, ki niso hoteli priseči zvestobe

---

⁹⁵ **Ivan Tavčar** (Poljane nad Škofjo Loko, 28. 8. 1851; 19. 2. 1923, Ljubljana), pripovednik, politik, gospodarstvenik. Bil je pripravnik v Ljubljani in Kranju, od 1884 odvetnik v Ljubljani. Pri MD je objavil strokovni priročnik Slovenski pravnik. Uvrstil se je med vodilne politike liberalne Narodno napredne stranke; njegovi načelni izhodišči sta bila neoportunistični slovenski nacionalizem in antiklerikalizem. Bil je predsednik Narodne tiskarne, od 1889 večkrat poslanec v kranjskem deželnem zboru, 1901–07 poslanec v državnem zboru na Dunaju, v Narodni vladi SHS v Ljubljani 1918 poverjenik za prehrano, član ustavodajne skupščine Kraljevine SHS in 1912–21 župan Ljubljane.

(Veliki slovenski biografski leksikon, od M do Ž, Mladinska knjiga, Ljubljana 2008, str. 1167).

⁹⁶ UDE, Boj za severno slovensko mejo, str. 138.

⁹⁷ **Franjo Malgaj** (Hruševac, 10. 11. 1894; 6. 5. 1919, Tolsti vrh pri Ravnah na Koroškem). Slovenski vojak, borec za severno mejo, nadporočnik v A-O vojski. Med 1. svetovno vojno je bil rezervni častnik na soški fronti in Tirolskem; ranjen pri Doberdolu, 1916 odlikovan. Novembra 1918 se pridružil slovenski vojski. 6. 11. 1918 je odšel iz Celja z manjšo enoto prostovoljcev na Koroško, v dveh dneh zasedel Mežiško dolino, 23. 11. Pliberk, 30. 11. Velikovec. Med avstrijsko ofenzivo maja 1919 se smrtno ponesrečil z ročno bombo.

(Slovenski veliki leksikon H-O, Mladinska knjiga, Ljubljana 2004, str. 527).

⁹⁸ Malgaj je prišel v Mežiško dolino iz Celja na prošnjo tamkajšnjega Narodnega sveta, ker je bila v Mežiški dolini vstaja.

(Lojze Ude, Boj za Maribor in Štajersko Podravje v letih 1918–1919, v: Večer, 3. 2. 1985).

⁹⁹ Lojze Penič, Kratak oris bojev za slovensko severno mejo po razpadu Avstro-ogrške, v: Večer, 8. 12. 1993, str. 60.

novi oblasti, pa so bili odstavljeni. Tudi šole so takoj poslovenili. Povsod so tako utrdili slovensko, jugoslovansko oblast.¹⁰⁰

Zasedanje Velikovca je bilo mirno, toda že naslednji dan pa je prišlo do krvavega spopada. O tem je natančneje poročal sam poveljnik, nadporočnik Malgaj. Do njega naj bi okoli 3 ure popoldne prišel nemški podpolkovnik Verständig z oboroženo četo in zahteval, da le-ta takoj zapusti mesto. A ta mu je odgovoril, da bo branil mesto do zadnjega moža. Nato se je podpolkovnik odpeljal, za njim pa so kmalu pridrvele 3 nemške kolone čez 400 mož z 7 gorskimi topovi, strojnimi puškami in z dvema oklepnama avtomobiloma. Obkolili so mesto in od Malgaja ponovno zahtevali predajo mesta. Ker zopet ni popustil so začeli streljati. V boju je padlo 10 nemških vojakov, na naši strani pa ni bilo nobene izgube.¹⁰¹

O Malgajevi osvojitvi Pliberka lahko beremo tudi v Malgajevem poročilu, ki ga je poslal generalu Maistru. *»Od 6. 11. imam zasedeno z oddelkom 87. pp. Mežiško dolino (Libeliče, Guštanj, Prevalje, Mežico in Črno). Ker se je četa od prvotnih 40 mož, 4 strojnih pušk pomnožila na 170 mož in 9 strojnih pušk, zasedel sem včeraj to je 23. tega meseca z 80 možmi (med temi 35 Srbov) in 6 strojnimi puškami mesto Pliberk, ki je bil zaseden od nemškega vojaštva iz Celovca (26 mož z 2 strojnima puškama). Orožje so nemški vojaki predali nam in odšli. V Velikovcu je nagromadenega mnogo vojnega materiala, živeža in sladkorja. Nemškega vojaštva v Velikovcu ni čez 100 mož. Do železniške proge, ki pelje iz Železne-Kaplje do Sinče vasi ima na levo zasedeno s kakimi 60 možmi stotnik Knez, tako da je sedaj južna Koroška pod Dravo v naših rokah in sicer je razdeljena grupacija v tri dele:*

Odsek I.: stotnik Lavrič s sedežem v Borovljah

Odsek II.: stotnik Knez

Odsek III.: Nadporočnik Malgaj s sedežem v Pliberku.«¹⁰²

---

¹⁰⁰ UDE, Boj za severno slovensko mejo, str. 143.

¹⁰¹ Spodnji Dravograd in Velikovec zasedena, Slovenski gospodar, 5. 12. 1918, št. 49, str. 2.

¹⁰² Muzej Narodne osvoboditve Maribor, fond boj za severno mejo, mapa 402, Malgajevo poročilo generalu Maistru, 24. november 1918.

O zasedbi Pliberka s strani Srbov je poročal tudi Slovenec. V soboto večer sta prišla v Pliberk dva častnika in osem mož. Takoj so zasedli pošto, davčni urad ter mestno hišo, kjer je ravno zbrani mestni odbor odločal o izvolitvi novega župana. Srbski častnik, ki je zasedel mestno hišo, je izjavil, da je volitev novega župana nepotrebna, ker bo vzpostavil komisarja. Zahteval je takojšno odpustitev meščanske straže in izročitev vsega orožja. V primeru da bi se mestni odbor uprl njegovemu povelju, pa je izjavil, da bo dal zažgati mesto.¹⁰³

Slika 2: Franjo Malgaj

(Pridobljeno 16. 4. 2009), iz <http://www2.arnes.si/~oscefm2s/malgaj.html>

Tudi tiskovni urad obrambnega odseka iz Celovca je poročal, kako so srbske čete prispele na Koroško, zasedle Pliberk in prispele v Svetno vas. Delovale so pod poveljstvom kraljeve srbske vlade in so bile zato zavezniške čete, ki so po pogojih za premirje bile opravičene zasesti strateško važne točke. Začasno ureditev meja upravnega ozemlja na Koroškem se je sklenil s poverjeniki jugoslovanske vlade sporazum, ki določa demarkacijsko črto. Južno od te črte je ozemlje tako

---

¹⁰³ Nemci o zasedbi Pliberka, Slovenec, 26. 11. 1918, št. 272, naslovna stran.

upravljala jugoslovanska vlada. Vsi uradniki, ki niso priznavali svoje pripadnosti jugoslovanski državi, so se zaprilegli, da ne bodo naredili nič sovražnega proti njej. Garantirali so nedotakljivost osebe in imetja kateregakoli naroda in neprisiljenost proti osebam, priznavajočim se k nemštvu. Jugoslovanska država je tako imela pravico do zasedbe ozemlja južno od demarkacijske črte.¹⁰⁴

Imenovanje stotnika Alfreda Lavriča¹⁰⁵ za vrhovnega poveljnika pri obrambi slovenske severne meje na zahodni Koroški pomeni glede na severno mejo še najbolj pozitivno dejanje narodne vlade SHS v Ljubljani. Tako je dobil pooblastilo, da naj vojaško organizira le slovensko ozemlje južno od Drave. Lavrič je vojaštvo, s katerim naj bi opravil svojo nalogo, moral zbrati sam. Takoj po imenovanju za vrhovnega voditelja obrambe koroške meje (8. 11. 1918) je pridobil za stvar več častnikov. Imenoval je stotnika Kneza (odsek Žitara ves), nadporočnika Vinka Heinriharja (odsek Borovlje), nadporočnika Držaja (odsek Področca), poročnika Pangeršiča (odsek Podkoren) in nadporočnika Janka Ahačiča (rezerva v Trziču).¹⁰⁶ V jutranjih urah 19. novembra so slovenski prostovoljci pod poveljstvom stotnika Lavriča vkorakali v Borovlje.

25. novembra 1918 je Maister z jugoslovanskimi četami, Mariborskim 17. pešpolkom in oddelkom Srbov zasedel Špilje (Spielfeld). Slovenec je veselo poročal, kako so jugoslovanske čete zasedle celo slovensko Štajersko, da je Koroška zasedena južno od Drave in v slovenskim rokah in da povsod vlada mir in red.¹⁰⁷ *»Kolodvor, kraj sam in železniški promet čez Muro je na obeh straneh zastražen. Vse prebivalstvo, sedaj prosto nemškega pritiska, govori slovensko in se z našim vojaštvom dobro razume.«* Ker so Nemci iz bližnjega, tri kilometre

---

¹⁰⁴ Jugoslovanske čete na Koroškem, Slovenec, 26. 11. 1918, št. 272, naslovna stran.

¹⁰⁵ **Alfred Lavrič** (Dubrovnik, Gruž, 27. 6. 1883; 21. 6. 1935, Maribor), častnik. V Dunajskem Novem mestu je končal vojaško akademijo, 1912 vojno šolo na Dunaju. Med 1. svetovno vojno je bil bataljonski poveljnik v pretežnoslovenskem 17. pehotnem polku. Po razpadu A-O se je v bojih za severno mejo pridružil slovenski vojski; novembra 1918 je bil imenovan za poveljnika na Koroškem. Vojaško je obvladoval območje južno od Drave, od Podkloštra do potoka Borovnica. Za zasluge na Koroškem je bil povišan v majorja. O bojih na Koroškem je napisal spomine. (Veliki slovenski biografski leksikon, od A do L, Mladinska knjiga, Ljubljana 2008, str. 605).

¹⁰⁶ UDE, Boj za severno slovensko mejo, str. 151.

¹⁰⁷ Jugoslovanske čete zasedejo severno mejo, Slovenec, 25. 11. 1918, št. 271, naslovna stran.

oddaljenega trga Strassa streljali na našo posadko, ko je le-ta zasedla Spielfeld, je odšel oddelek 16 mož Srbov v Strass, zasedel trg in razorožil Nemce.¹⁰⁸

Obvestilo o zasedbi Spielfelda s strani 250 Srbov in 500 mož jugoslovanskih čet je prišlo tudi iz Gradca. Njihov poveljnik je ob tem izjavil, da je to zasedbo izvršil iz vojaških razlogov in z ozirom na to, da se vrši mir in red. Poštne, občinske in postajne uradi so morali nemoteno nadaljevati svoje delovanje. Prav tako so razorožili žandermarijo. Vkorakanju Srbov so se hoteli upirati v Spielfeldu se nahajajoče nemški vojaki, a postili so ta namen zaradi sovražne premoči. Prišlo pa je le do neznatnega streljanja.¹⁰⁹

1. decembra so jugoslovanske čete dalje zasedle Radgono. Na kolodvoru so jih pričakali župan Kodelič, dr. Kamniker, Lammert in še drugi nemški velikaši. Ko so zaslišali klicati: "Živijo slovenska Radgona! Živijo Jugoslavija!" in videli naše močno oborožene fante, so se jim začele tresti hlače in župan je takoj rekel: "Saj sem tako rad v Jugoslaviji!" In že je sledilo zavzetje Radgone.¹¹⁰

Ponoči iz 2. na 3. december so srbske čete pod poveljstvom poročnika Stanka Jurka¹¹¹ zasedle za Marrenbergom, Muto tudi trg Spodnji Dravograd. Vse se je izvršilo mirno, tudi nemška "Schutzwehr", ki je prej nastopala zelo oblastno pod komando nemškega Gönitzerja, se je hitro vdala in pobegnila. Zavladal je popoln mir in red, tudi nemški napisi so kmalu izginili. Kasneje pa so te čete zasedle še Št. Pavel na Koroškem.¹¹²

Še istega dne zvečer, torej 3. 12. je poročnik Žel z 20 možmi zasedel Cmurek. Župan Schurmann je sprva tej zasedbi nasprotoval, ko pa mu je Žel zagrozil z aretacijo, se je le-ta kmalu vdal.¹¹³

---

¹⁰⁸ Jugoslovani ob severni meji, Slovenec, 27. 11. 1918, št. 273, naslovna stran.

¹⁰⁹ Srbi v Spielfildu, Slovenec, 25. 11. 1918, št. 271, naslovna stran.

¹¹⁰ Jugoslovanske čete zasedle Cmurek in Radgono, Slovenski gospodar, 5. 12. 1918, št. 49, str. 2.

¹¹¹ Ob naši severni meji, Slovenec, 4. 12. 1918, št. 279, naslovna stran.

¹¹² Jugoslovani zasedejo severno mejo, Slovenec, 5. 12. 1918, št. 280, naslovna stran.

¹¹³ Kako smo zasedli Cmurek, Straža, 6. 12. 1918, št. 97, naslovna stran.

»Pokažimo voljo, da bomo tudi Koroško Slovenijo imeli v mejah Jugoslavije. To od nas koroški bratje pričakujejo in zahtevajo!« Tako je Slovenec pozival ljudi v boj za našo Koroško, ki je že od nekdanja bila *»najbolj skeleča rana na našem narodnem telesu.«*¹¹⁴

Vojaški oddelki Mariborskega pešpolka so torej konec novembra in v začetku decembra 1918 zasedli večje kraje ob narodni meji: Špilje, Cmurek, Radgono, Lučane, Marenberg (Radlje) in Muto. Nato pa še nekaj krajev proti Celovcu: Grebinj, Mali Št. Vid, Tinje in Trušnje. Slovenski in srbski vojaki pa so zasedli še Spodnji Dravograd, Labot in Št. Pavel.¹¹⁵

Do srede januarja ni prišlo na štajerski meji do resnejših bojev. Prvi spopad je bil 14. januarja 1919 na Lučane. Takrat so Nemci napadli našo najsevernejšo točko na Štajerskem, ki so jo imele zasedene čete generala Maistra. Naši so napad spretno odbili. Nemci so bili dobro oboroženi, imeli so strojnice, bombe in razno drugo orožje, a tudi to ni pomagalo. Postojanka je ostala trdno v naših rokah. Naše izgube so bile: trije ranjeni pešci in trije ujeti. Naši pa so ujeli enega nemškega poročnika, enega narednika in enega pešca.¹¹⁶

---

¹¹⁴ Na Koroško, Slovenec, 10. 12. 1918, št. 284, naslovna stran.

¹¹⁵ Lojze Penič, Kratek oris bojev za slovensko severno mejo po razpadu Avstro-ogrske, v: Večer, 8. 12. 1993, str. 18.

¹¹⁶ Nemški napad na Lučane-krvavo odbit, Slovenec, 13. 1, 1919, št. 10, str. 3.

3.4.3 POGODBA MAISTER-PASSYI

Štajersko vlado v Gradcu je Maistrovo zavzetje Špilja zelo razburilo, zato je poslalo h generalu Maistru v Maribor polkovnika Rudolfa Passyja, da se dogovori z njim o vojaškem položaju. General Maister je priložnost izrabil in s polkovnikom Rudolfom Passyjem 27. novembra 1918 sklenil posebno pogodbo, po kateri naj bi se slovenska vojska premaknila na črto Radgona (Radkersburg), Oder-Purkla, Brunnssee, St. Veit a. Vogau, Ernovž (Ehrenhausen), Ivnik (Eibiswald), Šentpavel (St. Paul), Grebinj (Griffen), Važenberg (Weisenberg), Slov. Šmihel, Krnski grad, Trg (Feldhirschen), Beljak (Villach), Šmohor (Hermagor) in od tam naravnost na jug do koroške deželne meje.¹¹⁷ Med Maistrovimi vojaki in nemškoavstrijskimi četami naj bi bila nevtralna cona, ki bi onemogočala spopade med njimi. Iz pogodbe je razvidno, da je general Maister načrtoval ne le zasedbo slovenskega narodnega ozemlja na Štajerskem, marveč tudi na Koroškem. Povrhu vsega je s pogodbo posegel v gospodarske in politične odnose med Slovenijo in Štajersko.¹¹⁸

Te pogodbe o demarkacijski črti na slovensko avstrijski meji ni priznala niti dunajska niti ljubljanska vlada. Zakaj ne tudi ljubljanska, je težko razumljivo in je to eno od tistih dejanj Narodne vlade, ki kaže na pomanjkanje odločnosti in podjetnosti. S posebnim ogorčenjem pa je to pogodbo napadla tudi koroška vlada, ker bi po njej imele slovenske čete pravico, da zasedejo tudi Celovec z Gosposvetskim poljem in Beljakom ter Šmohor.¹¹⁹

---

¹¹⁷ Bruno Hartman, Rudolf Maister, Partizanska knjiga, Ljubljana 1989, str. 146.

¹¹⁸ Dr. Bruno Hartman, Rudolf Maister, general in pesnik, DZS, Ljubljana 1998, str. 60.

¹¹⁹ Lojze Ude, Boj za Maribor in Štajersko Podravje v letih 1918-1919, v: Večer, 4. 2 1985, str. 4.

3.4.4 STAVKA MARIBORSKEGA NEMŠKEGA MEŠČANSTVA IN SOCIAL DEMOKRATOV

Zavzetje Špilja in prisotnost slovenske vojske na narodnostni meji je razburilo mariborsko nemško meščanstvo in nemške socialne demokrate. Zvečer, 28. novembra 1918, so se odločili, da sprožijo, ker niso imeli več oborožene vojske, veliko železniško stavko, ki naj bi povsem ohromila promet in s tem zrušila moč Maistrove vojske in posledično s tem zlom slovenske oblasti v Mariboru.¹²⁰

28. 11. se je tako začela stavka nemških poštних uslužbencev in nemških železničarjev v Mariboru. Povzročila je zastoj dela na poštнем uradu, v delavnici Južne železnice, v kurilnici in posledično s tem tudi prenehanje železniškega prometa. Vzrok te stavke, po mnenju ljudi iz Gradca naj bi bil ta: »*General Maister je prišel danes v spremstvu jugoslovanskih vojakov na okrožno sodišče, v poštno poslopje in nato v poslopje železniškega obratnega urada, da v imenu jugoslovanske vlade odstavi uradnike na vodilnih mestih in tudi druge uradnike in jih nadomesti z jugoslovanskimi.*« Iz železničarjev in poštarjev obstoječa deputacija se je nato podala h generalu Maistru, kjer je zahtevala, naj se drži dne 3. 11. sklenjene pogodbe, po kateri se do mirovne pogodbe ne sme izvršiti nobena sprememba v osebju. Zahtevali so tudi neposredno pogajanje z jugoslovansko vlado. A general Maister je odklonil vsako razpravo z deputacijo, zato so le-ti pričeli s stavko.¹²¹

O stavki socialnih demokratov pa so poročali tudi iz Maribora. Razlogov za stavko je bilo po njihovem mnenju več. Social demokrati so stavkali zato, ker so Slovenci vzeli pošto in sodnijo v Mariboru v "svoje roke". Stavka naj bi bila političnega značaja. Socialne demokrate so za stavko po njihovem nahujskali nemški nacionalisti. Posledično so začeli stavkati tudi poštni uslužbenci in tako so delo opravljali le slovenski uslužbenci. Jugoslovanski železničarji so pripravili

---

¹²⁰ Bruno Hartman, Prekrat v Mariboru, v: Studia Historica Slovenica, letnik 2 (2002), št. 1.

¹²¹ Stavka v Mariboru in na Pragerskem, Gradec 29. Novembra, Slovenec, 30. 11. 1918, št. 276 str. 2.

tudi shod v Narodnem domu, katerega se je udeležilo približno 200 oseb. Sklenili so, da bodo naslednjega dne sami brez stavgajočih začeli delo.¹²²

V časopisu Mariborski delavec je izšel tudi poziv narodu, »*da narodni svet jamči vsakemu, ki hoče še naprej opravljati službo, za osebno varnost in za zaslužek. Tisti pa, ki hočejo brez vzroka naprej štrajkati, si naj pripisejo posledice samim sebi. Kdor bo koga od dela odvrčal in samo skušal škodovati železniškim in poštni napravam, se bo strogo kaznoval!*«¹²³

Iz Maribora je v Slovincu bil objavljen tudi naslednji razglas: »*Poštni uradnike nemške narodnosti, ki so pričeli stavkati včeraj, so danes odpustili iz službe. Z železničarji nemške narodnosti, ki stavkajo, se še pogajajo, dočim slovenski delajo.*«¹²⁴ Železniško službo so v tistih dneh tako opravljali le slovenski železničarji, medtem ko so jim nemški predali posle brez odpora. Tudi poštna služba je tako pristala vsa v slovenskih rokah.¹²⁵

V Maribor je med drugim prispel tudi dr. Pestotnik in pozval vse poštno uradnike in poduradnike na glavni in kolodvorski pošti, da so le-ti zaprisedli za Državo SHS.¹²⁶

Ker se mariborski nemški krogi niso mogli sprijazniti z mislijo, da Maribor ni prišel v okrilje nemško avstrijske države, so začeli "rovariti" proti Jugoslaviji. Po poročanju Straže so ti uprizorili železničarsko stavko z izmišljenimi vestmi, da se železničarji odpuščajo iz službe ter da se cela železniška uprava militarizira. Ker stavka ni dosegla ciljev, ki so si jih načrtali mariborski Nemci in ker se železniški promet ni ustavil, so se zatekli k novim sredstvom, da bi le tako dosegli svoje namene. Postavili so si za nalogo, »*da zberejo železničarje, ki vršijo svojo službo, da zbegajo vojaštvo, ki brani našo zemljo ter zbegajo naše slovensko prebivalstvo*«. V ta namen so po mestu širili vesti: »*da je v Ljubljani izbruhnila*

---

¹²² Jugoslovanski železničarji proti mariborskim nemškim železničarjem, Slovenec, 30. 11. 1918, št. 276, str. 2.

¹²³ Muzej Narodne osvoboditve Maribor, fond boj za severno mejo, mapa 402, članek v: Mariborski delavec, 30. 11. 1918.

¹²⁴ Nemški poštni uslužbenci odpuščeni, Slovenec, 30. 11. 1918, št. 276, str. 2.

¹²⁵ Stavka v Mariboru zlomljena, Slovenec, 2. 12. 1918, št. 277, str. 2.

¹²⁶ Zaprisega prometnega osebja, Slovenec, 9. 12. 1918, št. 283, naslovna stran.

vstaja, da je vlada vržena, da je general Maister že zbežal; mariborska slovenska posojilnica da je dala tej vrženi vladi dva milijona kron ljudskih prihrankov, ki so sedaj izgubljeni za vedno.« Toda tej novici se je Straža ostro odzvala in ob tem potrdila, da vlada v Ljubljani »vzoren mir in vzoren red«, da izvršuje Narodna vlada SHS svojo nalogo in da jo pri tej nalogi podpira celo Slovenstvo. Nasprotno je po celi Sloveniji vladalo enodušno prepričanje, *»da smo na najboljši poti k naši jugoslovanski svobodi in k utrditvi naše jugoslovanske države SHS, ki bode obsegala vse pokrajine, kjer prebiva jugoslovanski narod, ne izvzemši Maribora četudi peščica mariborskih Nemcev še tako spletkari zoper nas.*«¹²⁷

Tudi v članku v Straži z dne 6. 12. 1918 so na veliko razpravljali o stavki. Bili so mnjenja, da kadar stopijo delavci v stavko se začne boj med delodajalci in delojemalci in posledično pride bo vprašanja moči. Prav tako je šlo za vprašanje moči pri stavki nemških (nemškutarskih) železničarjev v Mariboru. Mariborski don Kihoti" so po njihovem poročanju začeli boj proti celemu jugoslovanskemu narodu, misleč, da bodo s svojim štrajkom izsilili, *»da se naš narod odpove Mariboru.*« Stavka naj bi bila naperjena proti celi Jugoslaviji in tudi proti celi antanti. *»Kako smešen je ta boj, ki je v resnici boj z mlini na veter.*« Boj nemških železničarjev je po njihovem bil boj proti državi SHS. In v tem boju so se ti železničarji posluževali vseh dopustnih in nedopustnih sredstev – sabotaže, terorizma, laži in tako dalje.¹²⁸

»Stare Srbije ni več, ni več slovenskega, hrvatskega in srbskega ozemlja, ampak danes imamo čisto novo slovensko-hrvatsko-srbsko edinstveno državno obliko, katero je tako adresa odposlancev Narodnega Veča, kakor tudi prestolonaslednik Aleksander v svojem prestolnem odgovoru označil pod imenom Jugoslavija. In ta edinstvena Jugoslavija bo obsegala vse dele našega združenega troimenega naroda od Soče do Vardarja.«¹²⁹ Tako je Slovenec slovesno proglasil nastanek Kraljevine SHS.

---

¹²⁷ Da se ubranimo nemških spletk, Straža, 9. 12. 1918, št. 98, naslovna stran.

¹²⁸ Stavka nemških (nemškutarskih) železničarjev, Straža, 6. 12. 1918, št. 97, str. 2.

¹²⁹ Manifest narodnega veča, Slovenec, 7. 12. 1918, št. 282, naslovna stran.

Ko je bila 1. decembra 1918 v Beogradu razglašena združitev v Kraljestvo Srbov, Hrvatov in Slovencev, so stavkajoči v Mariboru preobrnili svoje zahteve zoper monarhistično ureditev nove države. Štrajkovski odbor je objavil in razširil velik lepak, v katerem so poročali, da štrajkajo zato, ker hočejo republiko in ne marajo monarhije. Straža je dalje posmehljivo poročala, da so *»po šestih dneh štrajka torej mariborski zapeljani delavci srečno zvedeli, zakaj štrajkajo. V daljnih šestih dneh utegnejo zvedeti, da je bil ves štrajk neumnost in v daljnih šestih dneh, da peščica mariborskih nemčurskih železničarjev ne bo narekovala 13 milijonom Jugoslovancem, kako vladno obliko naj si izberejo. Do spoznanja, da peščica mariborskih nemčurjev ne bo narekovala mirovni konferenci, kam naj pride Maribor, k jugoslovanski monarhiji ali lačenbergarski republiki, pa ti ljudje itak ne pridejo nikdar, če do tega spoznanja do sedaj še niso prišli. Toda kmalu bodo prišli so spoznanja, da so jih njih voditelji vodili za nos ter jim obljubljali nekaj, česar ne morejo izpolniti.«*¹³⁰

Čeprav so stavkajoči menili, da bodo z ustavitvijo prometa zavrli gibanje Maistrove vojske, se to ni zgodilo; nasprotno – v začetku decembra je zasedla vso slovensko severno etično mejo od Radgone do Dravograda, mestoma še kaj malega čez njo (Cmurek, Purkla, Obrajna) – približno po črti, ki po njej poteka današnja državna meja.¹³¹ General Maister je tedaj začutil, da se mora svojim vojakom za dotedanjo službo posebej zahvaliti, zato je v častniku Straži objavil naslednji razglas: *»... Naš vojak, ki ga je štiriletna vojna za tuje gospostvo izmučila, ni omahoval, ko je stal pred nalogo, da sme po stoletjih spet braniti svojo državo, temveč je trdno stisnil puško v pest ter odšel na mejo, da brani našo zemljo pred pohlepnim tujcem. Rešil je slovenski Štajer od Ptuja do Špilja z važno našo metropolo Mariborom, zasedel nam je našo mejo ob ljutomerski progi, zagotovil prevažno dravsko prometno žilo in rešil širok pas našega Korotana, ki sega danes tja do celovških vrat. Izpolnjevali so vsi svojo dolžnost, častnik in moštvo, vsem gre narodova in moja zahvala ... Hvala vam vsem, stopajmo dalje po načrtani poti k popolni svobodi Jugoslavije, ki je naše vstajenje in naše*

---

¹³⁰ Stavka nemških (nemškutarskih) železničarjev, Straža, 6. 12. 1918, št. 97, str. 2.

¹³¹ Bruno Hartman, Rudolf Maister, Partizanska knjiga, Ljubljana 1989, str. 152.

*pozabljenje neznosnih muk pod zatiranjem strmoglavljenih avstroogrskih
mogotcev.»¹³²*

---

¹³² Našim vojakom v zahvalo, Straža, 13. 12. 1918, št. 99, str. 3.

3.5 PRIHOD WILSONOVEGA ODPOSLANCA PODPOLKOVNIKA MILESA V MARIBOR IN NEMŠKE DEMONSTRACIJE

V Gradcu je 20. januarja 1919 potekala konferenca zaradi premirja na Koroškem, na kateri so vojaški zastopniki Narodne vlade v Ljubljani in deželne vlade v Celovcu sprejeli dogovor, v katerem so bile zlasti pomembne sledeče točke: begunci s Koroškega se smejo takoj vrniti domov; ranjenci se smejo vrniti, kadar postanejo sposobni za prevoz; sovražnosti so ustavljene, vsako nasilstvo od strani vojaške oblasti se mora po obstoječih zakonih kaznovati; kot začasna vojaška demarkacijska črta velja tista, ki jo drže čete. Ta dogovor je tako veljal, dokler ameriška misija ni določila nove demarkacijske črte. Člana ameriške misije, ki sta se udeležila pogajanj za premirje v Gradcu, sta zahtevala, naj se takoj vsi begunci iz Koroške vrnejo domov, in sta izjavila, da se nikomur ni treba nič bati. Po poročanju Slovenca je v prihodnje ameriška komisija (podpolkovnik Miles, poročnik King) hodila po Koroškem, spraševala ljudi, kam hoče kdo pripadati in tudi o krivicah, ki so se jim zgodile. Pri tej komisiji pa naj bi bil prisoten tudi slovenski zaupnik.¹³³ Slovenec je v članku Ameriško odposlanstvo na Koroškem dalje poročal, da je nameravalo mirovno ameriško odposlanstvo ločiti Koroško v dva upravna dela, upoštevajoč pri delitvi narodnostne in zemljepisne razmere. V članku so ob prihodu ameriškega odposlanstva pozvali narod, *»da naj bodo naši ljudje na svojem mestu in da dajejo odposlanstvu točna in resnična pojasnila.«*¹³⁴

Sam podpolkovnik Miles je glede koroškega vprašanja podal naslednje zahteve:

- 1. »da odpotujeva poročnik King in jaz na Koroško v spremstvu reprezentanta vsake stranke in da po razrešitvi vprašanja na licu mesta določiva črto upravne meje;*
- 2. da obe stranki pred najinim odpotovanjem oddata glede sedanjega vprašanja svojo pismeno potrdilo k temu, da se boste ravnali po najini določitvi demarkacijske črte in da bosta vzdržali obstoječe premirje z*

---

¹³³ Točke premirja na Koroškem, Slovenec, 21. 1. 1919, št. 16, naslovna stran.

¹³⁴ Ameriško odposlanstvo na Koroškem, Slovenec, 21. 1. 1919, št. 16, naslovna stran.

ozirom na to delo do odločitve po mirovni konferenci v Parizu. Nobena stranka nima pravice odpovedati premirje s katerokoli pretvezo;

3. Po naju dveh določena demarkacijska črta je samo provizorna, in sicer le za dobo mirovne konference;

4. da se določi demarkacijska črta, kakor je omenjena v prvi točki, pri čemer naj bi se kar največ upoštevalo želje prebivalstva z ozirom na njih prihodnjo narodno pripadnost in da se določi končnoveljavna določitvena meja med obema vladama.»¹³⁵

Ljubljanski korespondenčni urad je poročal, da pri Podrožici stoječe čete niso upoštevale premirja. Že tisti dan, ko so sklenili premirje, so le-ti začeli streljati iz topov. Izstrelili naj bi 14 krogel, zato so se morali naši ljudje umakniti v zaklonišča. Stotnik Martinčič je pri tem nemškem vojaškem poveljstvu proti tej kršitvi premirja protestiral in izjavil, da bo smatral premirje za porušeno, če bi Nemci še enkrat »jeli streljati«. Svoj protest je sporočil tudi ameriški misiji v Gradec.¹³⁶

V Mariboru se je 22. in 23. 1. 1919 širila silovita agitacija Nemcev in nemškutarjev proti Jugoslaviji. Razdeljevali so posebne izjave, tiskane na rdečem papirju, kjer se je glasilo, da je neki odbor »po naročilu ameriške komisije« poizvedoval po Mariboru, pri posameznikih in po hišah, ali se ljudje izrekajo za nemško Avstrijo ali so »zadovoljni združiti se z Jugoslavijo«. Ker je bila ta agitacija združena s hujskanjem proti našim vojaškim in upravnim oblastem in ker je nastalo v Mariboru in okolici med Slovenci zaradi tega veliko razburjenje, je državna policija odredila, da se vsi hujskači in agitatorji, ki so zbirali izjave, aretirajo in zapro.¹³⁷

23. januarja 1919 se je v Mariboru na poti iz Velikovca za kratek čas oglasil srbski general Krsta Smiljanić, ki ga je regent Aleksander postavil za poveljnika

---

¹³⁵ Ameriški predlogi, Slovenec, 21. 1. 1919, št. 16, naslovna stran.

¹³⁶ Nemci napadajo kljub premirju, Slovenec, 24. 1. 1919, št. 19, str. 3.

¹³⁷ Silovita nemška agitacija proti Jugoslaviji, Slovenec, 24. 1. 1919, št. 19, str. 3.

nastajajoče Dravske divizijske oblasti¹³⁸ vojske Kraljevine SHS na območju Slovenije. Ko je stopil iz vlaka, sta ga vojaštvo in množica pozdravila z viharnimi »Živijo!« klici. General Maister ga je pozdravil v svojem imenu, v imenu častniškega zbora in moštva, ki brani najsevernejše postojanke naše Jugoslavije, ter v imenu vseh štajerskih obmejnih Slovencev. Pozdrav je končal z naslednjimi besedami: *»Svoji novi domovini SHS obljudbljam v imenu vojaštva in prebivalstva neomajno zvestobo. Svojo izrečeno nalogo hočem izvršiti do zadnje pičice. Vsi prisegamo v to, kakor nam Bog pomagaj! Pozdravljen prvi srbski general na Slovenskem Štajerskem!«* General Smiljanić je v odgovoru izrekel laskavo priznanje generalu Maistru in njegovim vojakom, hkrati pa zatrdil, da bodo storili vse, da bodo vsi Slovenci na štajerskem koncu priključeni k Jugoslaviji: *»Zaklinjamo se, da nočemo žrtvovati nobenega Jugoslovana, nobenega kraja, nobene vasi na meji, kjer prebivajo naši bratje in sestre, sovragu. Vi vztrajajte in mi bomo vsi zvesto vztrajali z Vami! Živel slavni general Maister, živela junaška slovenska armada na meji!«*¹³⁹

Vodja Koroških Slovencev, komisar Franc Smode je o položaju na Koroškem zgroženo poročal, da Nemci nočejo sporazuma, temveč le nasilstva proti Slovincem. Odklanjajo povratek beguncev, varstvo svobode. Slovenske begunce, ki so se uspeli vrniti, so pretepli, vzeli jim premoženje in jih zasramovali. Zaprli so jih v jezuitsko vojašnico v Celovcu, od koder so jih izpustili še le na posredovanje ameriške misije. Nekatere so nagnali proti Področici, tam pa so jih nemške tolpe napadle, preteple in mnoge izmed njih zopet zaprle. Kljub obojestranskemu dogovoru so torej Nemci prelomili premirje. *»Radi tega ne gre Nemcem prav nobena vera, nobena pogodba jim ni sveta, merodajna jim je le sila in okrutnost.«*¹⁴⁰ Dalje je poročal, da naših beguncev niso pustili nazaj na Koroško, da ne bi ljudstvu povedali, da pridejo Američani proučevat žalostne

---

¹³⁸ **Dravska divizijska oblast**, ki naj bi pokrivala Slovenijo, je začela delovati 1. februarja 1919. Organiziranje je potekalo umirjeno in sprva ni zavrglo dotedanjih vojaških organizacijskih oblik na Slovenskem. Vsekakor je ostal general Maister poveljnik štajerskega obmejnega poveljstva do začetka ofenzive na Koroško konec maja 1919.

(dr. Bruno Hartman, Rudolf Maister, general in pesnik, DZS, Ljubljana 1998, str. 69).

¹³⁹ Sestanek dveh jugoslovanskih generalov, Slovenec, 24.1. 1919, št. 19, str. 3.

¹⁴⁰ Komisar Smodej o položaju na Koroškem, Slovenec, 26. 1. 1919, št. 21, str. 2.

koroške razmere. Po vsem zasedenem ozemlju so tako Nemci spravili pokonci vso »nemškutarijo«, ki naj bi »farbala« ameriško misijo kolikor se bo dalo.¹⁴¹

Kasneje so se zbrali hrvaški profesor Šenoa, major Andrejka, dr. Müller, dr. Žerjav in komisar Smodej, da so nato v Gradcu kot veščaki poročali ameriški misiji o položaju Slovencev na Koroškem s posebnim ozirom na določitev demarkacijske črte. Ameriška misija je v družbi s temi veščaki v Velikovcu 27. januarja zasliševala begunce.¹⁴²

Zadnji velik dogodek, ki je v odnose med Nemci in Slovenci v Mariboru posegel s krvjo, se je zgodil 27. januarja 1919. Takrat se je v Maribor pripeljal ameriški podpolkovnik Sherman Miles s tremi sodelavci; bili so člani ameriške komisije s sedežem na Dunaju, ki naj bi preučevala politične razmere v Avstriji za potrebe ameriške vlade. Že prej pa si je 20. in 21. januarja 1919 v spremstvu generala Maistra in v družbi zastopnikov ljubljanske in graške vlade ogledal mejno črto Radgona-Špilje-Velikovec.¹⁴³

Po dogovoru z ameriško komisijo so prišli v Maribor tudi slovenski zastopniki, da so ob tem izrazili svoje želje z gospodarskega in narodno-kulturnega stališča. Po prihodu ameriške komisije so strokovnjaki in zastopniki slovenske Koroške najprej podali komisiji izjavo, ki slika nov položaj, ki je na Koroškem nastal vsled kršitve vojaške pogodbe po Nemcih. Poudarjali so, da je na dvotretjinskem slovenskem ozemlju, ki so ga zasedle nemške tolpe zasliševanje Slovencev nemogoče, ravno zaradi nemškega terorizma in agitacij. Opozorili so tudi, da so Nemci na zasedenem ozemlju grozili vsakemu, ki se je izrekel za Jugoslavijo. Ob takih razmerah je vsako povpraševanje po željah in volji ljudstva po njihovem iluzorno. Zaradi tega so naprosili ameriško misijo, naj pred takim zasliševanjem uredi vse potrebno, da pride do veljave slovenski glas, neodvisen od nemških tolp. Ameriška komisija je v navzočnosti nemškega zastopnika, ki ni ugovarjal, vzela ta protest na znanje.¹⁴⁴

---

¹⁴¹ Prav tam.

¹⁴² Zasliševanje beguncev v ponedeljek, Slovenec, 26. 1. 1919, št. 21, str. 2.

¹⁴³ Dr. Bruno Hartman, Rudolf Maister, general in pesnik, DZS, Ljubljana 1998, str. 69.

¹⁴⁴ Ameriško poslanstvo v Mariboru, Slovenec, 28. 1. 1919, št. 22, str. 4.

Med tem ko je ameriška komisija zasliševala slovenske vaščane, se je pričela pred okrajnim glavarstvom, kjer se je vršilo zasliševanje, nemška manifestacija. Ob tem so vzklikali tudi izzivalno prusko himno »Die Wacht am Rein«, kar je napravilo po pisanju Slovenca na komisijo mučen vtis. Množica je napadala slovensko stražo, političnega komisarja in tudi streljala, zato se je straža morala braniti z orožjem.¹⁴⁵

Več dnevne »hujskarije« vsenemških matadorjev v Mariboru in okolici, so rodile krvav sad. Na poziv vsenemških voditeljev kapitalističnega in delavskega sloja se je zbrala ter se kričaje in z godbo na čelu valila nemška tolpa po mariborskih ulicah. Ob bivanju ameriškega odposlanstva v Mariboru so le-ti hoteli izkoristiti priliko in jim na kričavi način dokazati »nemški značaj« Maribora. Ko je množica dospela pred okrajno glavarstvo, je začela tuliti svoj »Heil« in peti protifrancosko »Die Wacht am Rein«. Navzoči francoski častnik se je lahko prepričal na lastne oči in ušesa, kakšni prijatelji Francozov in antante so mariborski Nemci. Ob tej priliki so hoteli poslati odposlanca k ameriški komisiji, ki se je posvetovala pri Maistru, toda Američani so popolnoma odklonili sprejem nemške deputacije, ker so spoznali pravi namen teh kričačev. Deputacijo je nato sprejel Maister in jo kmalu odslovil. Deputacija, katero je vodil bivši župan Sachmiderer, je žalostnih obrazov naznanila na cesti zmrzujočim demonstrantom, da je bil ves trud zaman. Skupaj so se odpravili proti glavnemu trgu pred magistrat, kjer so nadaljevali s tuljenjem in vpitjem. Okoli ene ure popoldne so demonstranti začeli metati na naše vojaštvo in policijo kamenje ter streljati z revolverjem. Začeli so bežati na vse strani in tako je sredi glavnega trga obležalo več mrtvih in večje število ranjenih.¹⁴⁶

Prišlo je torej do demonstracij, ki jih nacionalistični del nemške publikacije zaradi streljanja, do katerega je prišlo na Glavnem trgu pred mestno hišo, še danes

---

¹⁴⁵ Krvavi spopadi v Mariboru, Slovenec, 28. 1. 1919, št. 22, naslovna stran.

¹⁴⁶ Prav tam.

označuje »Der Marburger Blutag« in ga navaja za dokaz slovenske nasilnosti nad Nemci.¹⁴⁷

Mariborski Nemci in regenti so sicer skušali ob priliki bivanja delimitacijske komisije v mestu z raznimi prošnjami vplivati na njo in tako so se tudi pojavile, kakor vedno v podobnih prilikah zoper govorice, češ da bo Maribor le nemški in so zaradi tega postali bolj ošabni. Posebno železničarji, ki so bili znani kot najzagrizenejši propagatorji za Nemško Avstrijo.¹⁴⁸

Tudi delavci iz mariborskih tovarn so se morali na povelje udeležiti demonstracij. Skupaj so napadali na ulici mirne Slovence in jih pretepali, razbili so na več slovenskih hišah šipe, na tla so pobili sina poverjenika dr. Verstovška in komisarja dr. Senekoviča ter več dijakov. Nemci so napadli vojaštvo in policijske stražnike še na Grajskem trgu in v Gosposki ulici. Nameravali pa so napasti tudi Narodni dom, kjer je ameriška komisija z generalom Maistrom in voditelji koroških Slovencev bila pri obedu.¹⁴⁹

Ob navzočnosti ameriške komisije so bile vse trgovine zaprte, nemška gimnazija in nemška realka, kakor tudi ljudske in meščanske šole so zaključile pouk že ob enajstih, da se je mogla šolska mladina udeležiti demonstracij. Tudi delo v delavnici in kurilnici južne železnice je počivalo. Čez stolp stolne cerkve je plapolala frankfurterica in tudi na knezoškofovi palači je bila razobešena poleg belo-zelene tudi črno-rdeče-rumena zastava. Demonstrantje so nosili table z napisi: »Hoch die Republik! Es lebe Wilson! Es leben die 14 Punkte Wilsons!« in vzklikali: »Heil England! Heil Wilson!«.¹⁵⁰

Predsednik Narodne vlade SHS v Ljubljani je na seji dne 29. januarja izrazil svoje obžalovanje nad tem, da so Nemci zlorabili bivanje ameriške misije v Mariboru za hujskanja proti državni oblasti, zaradi česar je prišlo do izgrediv in prelivanja

---

¹⁴⁷ UDE, Boj za severno slovensko mejo, str. 108.

¹⁴⁸ Muzej narodne osvoboditve Maribor, fond boj za severno mejo, mapa 402, Situacijsko poročilo, 21. 8. 1920.

¹⁴⁹ Krvavi spopadi v Mariboru, Slovenec, 28. 1. 1919, št. 22, naslovna stran.

¹⁵⁰ Prav tam.

krvi.¹⁵¹ Tudi Maister je na seji deželne vlade 2. februarja obširno poročal o dogodkih v Mariboru z dne 27.1. Zagovarjal je, da je bila raba orožja neizogibna, ker je množica dejansko napadla stražno osebje, streljala nanj, skušala odvzeti orožje in se ni umaknila niti na poziv, da se naj razide. Deželna vlada je vzela Maistrovo poročilo z odobravanjem na znanje.¹⁵²

Dogodke 27. januarja 1919 je nemška publicistika (Marburg Zeitung,...) temeljito izrabila. Opisala jih je prav v bistvenih točkah tako, kakor se niso zgodili: *»da je bila demonstracija spontana, da je bila mirna in da je streljalo slovensko vojaštvo neizzvano, kar iz nekega slepega sovraštva«*. Tudi nekateri člani ameriške mirovne delegacije v Parizu in Italijani so pozneje, ko se je obravnavalo v Parizu vprašanje meje na štajerskem odseku, navajali dogodke tega dne med razlogi, zaradi katerih Maribor s štajerskim slovenskim Podravjem ne sme pripasti Jugoslaviji.¹⁵³

Maribor je bil 27. januarja tretjič zavzet po državni policiji dr. Senekoviča in po slovenskih vojakih prostovoljcih. Od tega dne je ostal Maribor nesporno v slovenskih rokah, čeprav je bilo treba vedno velike previdnosti in opreznosti.¹⁵⁴

V času ko so po Mariboru divjale demonstracije, je ameriški podpolkovnik Miles izjavil okrajnemu glavarju dr. Lajnsiču sledeče: *»Vzemite kot prva vladna oseba in kot imetnik vladne moči ozemlje, v katerem se nahajam, na znanje, in dajte obvestiti tudi v tem trenutku odsotnega generala Maistra kot vojaškega poveljnika teh pokrajin, da silno obžalujem, da je moja prisotnost povzročila te demonstracije pred glavarstvom in v mestu. Vendar bodite prepričani, da so vsa ta dejanja mariborskih Nemcev popolnoma brezpomembna in da jih jaz niti ne jemljem na znanje. Obenem izjavljam, da se vrši štetje glasov za ali proti Nemški Avstriji, katerega so uprizorili Nemci baje na povelje ameriške komisije, popolnoma brez moje vednosti. Obenem Vam izražam priznanje za izborna*

---

¹⁵¹ Dogodki v Mariboru in Narodna vlada, Slovenec, 30. 1. 1919, št. 24, naslovna stran.

¹⁵² Poročilo generala Maistra deželni vladi, Slovenec, 4. 2. 1919, št. 28, naslovna stran.

¹⁵³ UDE, Boj za severno slovensko mejo, str. 114.

¹⁵⁴ Dr. M. Slavič, Državni prevrat v Mariborski oblasti, v: Slovenci v desetletju 1918-1928, str. 246.

*upravo in red v Vašem ozemlju, kar najboljše in jasno priča, da ste Slovenci popolnoma sposobni za vladanje.*¹⁵⁵

Ameriška komisija, ki je odšla tudi na Koroško proučevati razmere, se je lahko prepričala, da je vsenemštvo na slovenskem ozemlju umetno in plod nasilne nemške agitacije. Nemci slovenskih beguncev kljub veljavni vojaški pogodbi iz Gradca, ki je jamčila popolno svobodo vsem koroškim prebivalcem, niso pustili preko tedanje demarkacijske črte. Prav tako niso obvestili slovensko ljudstvo o prihodu in namenu komisije, medtem ko so svoje pristaše povsod obvestili in jim dali navodila, kako naj govore. Če bi šli Američani res med ljudstvo in se ne bi ozirali samo na od Nemcev organizirane deputacije bi se lahko kljub nemškemu pritisku vendarle lahko prepričali, kaj koroški Slovenci žele. Toda pravo sliko bi Američani dobili šele tedaj, če bi nemško vojaštvo zapustilo vse slovensko ozemlje in bi imelo naše ljudstvo jamstvo, da se ne povrne več tja groziti, pleniti in ropati.¹⁵⁶

Tiskovni urad koroškega deželnega odbora je poročal, da je ameriška misija najprej obiskala Velikovec, kjer jo je nemško prebivalstvo iskreno pozdravilo. Iz Celovca so nato obiskali Kotmanovo vas, Grabštanj, se peljali do mostu sv. Ane in nato po ovinku nazaj v Celovec. V petek so obiskali Vitrinje, Hodiže, Škofiče, Loga vas in Vrbo. Preko Beliška in Področčice se je peljala komisija do italijanske demarkacijske črte. Ob tem pa so govorili s številnimi ljudmi na katere so slučajno naleteli na cesti, kako sodijo o razmerah.¹⁵⁷

30. januarja 1919 pa je Maribor obiskal tudi član francoske komisije v Zagrebu major Montegu, ki je imel nalogo da poizve o razmerah na Štajerskem. Njemu v čast so priredili obed, katerega so se udeležili vsi častniki štajerskega obmejnega poveljstva z generalom Maistrom in s šefom generalnega štaba majorjem Ankerstom. Maister ga je pozdravil s toplimi besedami in poudarjal, da morajo ravno Francozi razumeti, kako srečnega se čuti naš narod, da se bo mogel otresti

---

¹⁵⁵ Priznanje ameriške misije Slovincem, Slovenec, 28. 1. 1919, št. 22, naslovna stran.

¹⁵⁶ Koroške idile, Slovenec, 31. 1. 1919, št. 25, naslovna stran.

¹⁵⁷ Ameriška misija na Koroškem, Slovenec, 2. 2. 1919, št. 27, str. 5.

nemškega tlačanstva. Montegu pa je v ugovor izjavil, da ga bodo Francozi vedno podpirali v njegovi borbi za pravico in svobodo.¹⁵⁸

3.6 NA KOROŠKEM

3.6.1 NEMŠKA NASILSTVA NAD SLOVENSKO DUHOVŠČINO

Slovenec je ob osvajanju ozemlja na Koroškem nenehno poročal o nemškem nasilstvu zlasti nad duhovščino. Tako so 28. in 29. novembra tolpe nemških vojakov vdrle v hotel Trabesinger, hotele ustreliti slovenskega varnostnika, grozile s smrtjo komisarju Smodeju, trgale in metale iz hiš slovenske napise, prerezale telefonsko žico. Hkrati pa so pregnali številne župnike, ki so morali zbežati iz svojih župnij, deloma ker niso bili varni pred nemškutarsko drhaljo, deloma ker so jih iskale in jim grozile nemške patrolje.¹⁵⁹

V prvi tretjini meseca decembra so po Ziljski dolini divjale organizirane in oborožene "drhali". Razorožile so jugoslovansko žandermarijo in jugoslovanske straže. Nasilno so se znašle tudi nad Slovenci, jim pošiljale grozilna pisma in jih plašila, da bi jih tako odvrnila od Jugoslavije in srbske kraljeve dinastije.¹⁶⁰

Prav tako so nemški nasilneži plenili in ropali po občinah Lipi nad Vrbo in Vernbergu, kjer so s smrtjo grozili župniku in slovenskemu pisatelju Mešku, župniku dr. Cukali in župniki Kuchlingu. Da so si rešili življenje, so morali vsi trije pobegniti.¹⁶¹

Nemške patrolje so ujele tudi župnika Razgovška, provizorja Malija in župnika Dlinarja. Ker so jim grozili, da jih bodo obesili, so le-ti morali zapustiti svoje fare, tako da so tamkajšnji prebivalci ostali brez duhovnikov. Naposled so jih patrolje zaprle v Št. Vid ob Glini, tam pa se je vsem trem posrečilo pobegniti. Tudi v Kotmari vasi so nemške patrolje iskale župnika Arnuža s pretvezo, da je hujskal slovenske kmečke fante, naj napadejo nemško stražo blizu Humberga. Ampak

---

¹⁵⁸ Francoski major v Mariboru, Slovenec, 31. 1. 1919, št. 25, str. 2.

¹⁵⁹ Nemška roka na Koroškem, Slovenec, 27. 12. 1918, št. 297, naslovna stran.

¹⁶⁰ Proti nemškemu nasilju na Koroškem, Slovenec, 29. 12. 1918, št. 298, str. 3.

¹⁶¹ Prav tam.

tudi njemu je uspelo zbežati, a patrolje so ga še dolgo iskale po župniščih in dvoriščih.¹⁶²

Hujskanje zoper slovensko duhovščino je bilo sistematično in je imelo namen, da bi slovensko prebivalstvo oropali inteligentnih oseb in da bi ga tako potem lažje pregovorili, naj se odpove Jugoslaviji in se priklopi nemški Avstriji. Do 18. decembra so nemški vojaki prijeli že 14 slovenskih duhovnikov in jih odgnali s hudimi grožnjami, ali pa so morali duhovniki zaradi smrtne nevarnosti bežati sami. Nemci so povsod naznanili nasilstva zoper duhovnike, ki so se zdeli nemškemu oblastnikom na Koroškem pristaši jugoslovanske dinastije oziroma slovenskega prebivalstva.¹⁶³

---

¹⁶² Prav tam.

¹⁶³ Proti nemškemu nasilju na Koroškem, Slovenec, 29. 12. 1918, št. 298, str. 3.

3.6.2 PROTESTI KOROŠKIH SLOVENCEV

Narodni svet za občine Prevalje, Mežica, Črna, Guštajn, Kotlje, Tolsti vrh, Št. Daniel in Libeliče je z globokim ogorčenjem protestiral proti nasilnemu zasedanju italijanske vojske naših slovenskih pokrajin, ki spadajo pod državo SHS. Po njihovem Italija ni imela nobenega povoda, nobene pravice do takšne kršitve premirja in do takšnega postopanja. Z velikim gnusom so protestirali proti hinavskim intrigam celovškega »Nationalrata«, ki je vabil italijansko vojsko v koroško deželo, da bi jo zasedli in predali Nemcem. Ob tem pa so prav prisrčno pozdravili jugoslovanske čete: *»Živela Jugoslavija, država SHS. Živeli naši jugoslovanski vojaki, ki ste prišli reševati svoje severne brate!«* Narodno vlado v Ljubljani so pozvali, naj kaj ukrene proti temu nasilju in da bodo »od Italijanov oropani in tlačeni bratje dobili zadoščenje.«¹⁶⁴

»Sovražnik ne sme dobiti niti koščka naše zemlje, ki je del našega telesa, nase srčne krvi in predpogoj našega narodnega in gospodarskega življenja!« S temi besedami so preko Slovenca pozivali narod na protestni shod, ki se je vršil v dvorani Uniona 22. decembra. Na njem so hoteli pokazati celemu svetu, kako ljubijo svojo trpečo domovino in da mora tudi zadnja vas pripadati Jugoslaviji.¹⁶⁵

9. februarja 1919 se je v Sp. Dravogradu vršila velika manifestacija koroških Slovencev za združitev Koroške z Jugoslavijo. Udeležilo se jo je nad 2000 ljudi. Po sveti maši, ki so se jo udeležili, je godba mariborskega polka zaigrala himno »Lepa naša domovina«. Zborovalci zbrani iz Koroške in Štajerske so na tem taboru slovesno izjavljali, *»da je ta naša zemlja pristna jugoslovanska last in*

---

¹⁶⁴ Protest Koroških Slovencev, v: Slovenec, št. 287, 13. 12. 1918, str. 2.

¹⁶⁵ Nevarnost, v: Slovenec, št. 298, 17. 12. 1918, naslovna stran.

vsled tega neločljiv del samostojne in neodvisne države SHS.« Zato so odločno protestirali proti italijanski in nemški zasedbi našega ozemlja.¹⁶⁶

Poleg protestov so se na Koroškem vršile tudi demonstracije. Ena takšnih je bila nemška 15. decembra v Celovcu zaradi prodiranja Jugoslovanov in njihove želje po nemškem Celovcu. Ob 11. uri dopoldne se je zbralo na Novem trgu več tisoč mož in žena. Vso prebivalstvo je bilo silno ogorčeno zaradi »protimednarodno-pravnega postopanja« Jugoslovanov, ki so zasedali nemško ozemlje, zapirali ugledne nemške meščane, ropali v več krajih in mučili prebivalstvo. Vso prebivalstvo je branilo nemški značaj mesta in hotelo preprečiti nadaljnje jugoslovanske vpade. Shod se je kljub ogorčenju naroda končal dostojno in brez izgredov.¹⁶⁷

Češkoslovaški tiskovni urad je poročal, da je tudi na Dunaju s strani Nemcev prišlo do demonstracij, podobnih demonstracijam v Mariboru ob prihodu polkovnika Milesa.¹⁶⁸

---

¹⁶⁶ Veličasten tabor v Dravogradu, v: Straža, št. 12, 10. 2. 1919, naslovna stran.

¹⁶⁷ Nemškutarska demonstracija v Celovcu, Slovenec, 16. 12. 1918, št. 289, str. 2.

¹⁶⁸ Demonstracija na Dunaju radi dogodkov v Mariboru, Slovenec, 31. 1. 1918, št. 25, str. 4.

4 BOJI ZA RADGONO

Dogodki 27. januarja 1919 so bili po prevratu in prevzemu nemške mestne občine četrti mejnik v merjenju sil med slovenskim in nemškim življenjem v Mariboru. Napada z graške strani se general Maister ni imel bati, pač pa so januarski dogodki v Mariboru spodbudili napad nemških in nemškutarskih vstajnikov, kmečkega odreda in nekaj madžarskih prostovoljcev pod poveljstvom nemškoavstrijskega nadporočnika Johanna Mickla na Radgono. Organiziralo ga je nemško obmursko politično vodstvo.¹⁶⁹

4. februarja je bila napadena Radgona. Lojze Penič v svojem diplomskem delu *Boj za Maribor in severno štajersko mejo leta 1918–1919* citira Knausa, ki pravi, da je zatiranim prebivalcem ob železnici Špilje – Radgona vlil Milesov obisk novega upanja, da bodo kmalu osvobojeni. K temu so hoteli tudi sami pripomoči. Že 21. januarja so se pod vodstvom nadporočnika Hansa Mickla pripravljali na napad. Ko jim je Gradec odbil pomoč, so se obrnili na Celovec, kjer so dobili 300 pušk, 5 strojnic, strelivo in 100 ročnih granat.¹⁷⁰ In že 4. februarja so s 150 možmi napadli Radgono. Naša posadka se je morala pod poveljstvom nadporočnika Benedikta Zeillhoferja umakniti na oba mostova čez Muro (železniški in leseni most), kjer se je dobro zavarovala s strojnicami. Radgonski nemški meščani pa so ob tem streljali z oken in vseh strani na našo posadko. Govoricam, da so Nemci ob tem napadli tudi Špilje, je Slovenec odločno nasprotoval in poudarjal, da se na vsej črti ni izvršil noben napad. Tudi vesti o velikih žrtvah v Radgoni so po njegovem poročanju neutemeljene, ker naj bi se naše čete, ko so nemško-

---

¹⁶⁹ Dr. Bruno Hartman, Rudolf Maister, general in pesnik, DZS, Ljubljana 1998, str. 71.

¹⁷⁰ Lojze Penič, *Boj za Maribor in severno štajersko mejo leta 1918-1919*, Ljubljana 1963, str. 106-107.

madžarske tolpe navalile, prostovoljno umaknile na mostova.¹⁷¹ 5. februarja so slovenskim vojakom¹⁷² v Radgoni prišli na pomoč prostovoljci iz Ljutomera in Hrvatske.¹⁷³ Prvotno so nemško-madžarske tolpe zaradi svoje premoči našo posadko potisnile iz mesta Radgone, ko pa so naši dobili okrepitve, pa so Nemce in Madžare skupaj pregnali iz mesta.¹⁷⁴ Nemci so imeli velike izgube. Na nemški strani je bilo devet mrtvih, devet težke ranjenih, večje število pa lažje ranjenih. S slovenske strani je padlo 18 borcev, ranjenih je bilo nad dvajset, med njimi tudi poveljnik Zeillhofer.¹⁷⁵

Do bojev je prišlo tudi pri Cmureku. Slovenski oddelek, ki je šel iz Cmureka na pomoč Radgoni, je med Obrajno in Purklo padel v zasedo in bil zajet.¹⁷⁶ Žrtev ni bilo veliko, 4 mrtvi in 10 ranjenih.

8. februarja so Nemci skušali napasti naše postojanke severno od Špilja ter severno od Cmureka in Radgone. A naše čete so te poskuse že v kali zadušile. Po pisanju Slovenca je bil napad na Špilje popolnoma nemogoč, ker so bile naše jugoslovanske čete *»ne samo močne, ampak tudi na vsak napad z vsemi sredstvi pripravljene.«*¹⁷⁷

Slovenec z dne 8. februarja je poročal o nemških grozovitostih nad našim prebivalstvom. Vojak, ki je ušel iz nemškega ujetništva je pripovedoval, da so nemško-madžarske tolpe z našimi ujetniki delale povsem nečloveško, jim rezale nosove, jih mučile in sramotile. Da bi preprečili ta nasilja, so jih poskušali zadržati čim bolj ob strani, da se ti ne bi več maščevali nad našim prebivalstvom.¹⁷⁸

---

¹⁷¹ Nemci zasedli Radgono, Slovenec, 5. 2. 1919, št. 29, naslovna stran.

¹⁷² Naša posadka v Radgoni je štela okrog 100 mož.

¹⁷³ Položaj v Radgoni, Slovenec, 6. 2. 1919, št. 30, naslovna stran.

¹⁷⁴ Nemško-madžarski napadi na Radgono odbiti, Slovenec, 7. 2. 1919, št. 31, naslovna stran.

¹⁷⁵ Lojze Ude, Boj za Maribor in štajersko Podravje v letih 1918-1919, v: Večer, 6. 2. 1958.

¹⁷⁶ Položaj v Radgoni, Slovenec, 6. 2. 1919, št. 30, naslovna stran.

¹⁷⁷ Ob Muri smo napredovali, Slovenec, 9. 2. 1919, št. 33, naslovna stran.

¹⁷⁸ Nemške grozovitosti, Slovenec, št. 33, 9. 2. 1919, naslovna stran.

Tudi po teh bojih je predlagal Maister, da se dogovori o premirju in določi demarkacijska črta, ki naj velja do določitve na pariški mirovni konferenci. Deželna vlada v Gradcu je v to privolila.¹⁷⁹ 10. februarja se je tako začelo premirje med nemško-madžarskimi tolpami, ki so napadle Radgono in Cmurek na eni in med jugoslovanskimi četami na drugi strani. Premirje je bilo sklenjeno zato, da je lahko francoska komisija (major Montegu) pregledala to ozemlje na zahtevo nemškega štajerskega deželnega glavarja Kaana.¹⁸⁰

Pogajanj v Mariboru so se udeležili z nemške strani: dr. Kaan, dr. Rintelen, Pongratz, Resl in dr. Kamnikar¹⁸¹; s slovenske strani dr. Verstovšek, general Maister, dr. Rosina, dr. Hihnjec ter francoska misija major Montegue, stotnik Gey in profesor Eyboulet.¹⁸²

Že prvi dan pogajanj so sprejeli naslednje točke:

1. Za vsako državo se določi demarkacijska črta, katera se ne sme prekoračiti, med njima pa mora potekati nevtralni pas. Mir in varnost tega pasu prevzame nemško-avstrijsko orožništvo.
2. Demarkacijska črta I. za čete države SHS in II. demarkacijska črta za čete Nemške Avstrije. O tem so se še pogajali.
3. Moški nemške narodnosti v okrajnih glavarstvih Lipnica in Radgona južno od jugoslovanske demarkacijske črte so prosti vojaške službe v Jugoslaviji, dokler mirovna konferenca ne določi državnih mej.
4. Glede pošte, brzjava ostane status quo, kakor pred 4. februarjem. Ravno tako tudi politični in davčni uradi.¹⁸³

Glavna točka vprašanja določitve demarkacijske črte je bil odsek od Lučan do koroške meje. Nemci so z vso silo pritiskali, da bi se pri Lučanah naša demarkacijska črta zasukala v jugozahodni smeri proti Dravi. Dr. Kaan pa je na vsak način hotel, da bi visoki »Radl in Remšnik« bila v nevtralnem pasu in da bi

---

¹⁷⁹ Lojze Ude, Boj za Maribor in štajersko Podravje v letih 1918–1919, v: Večer, 6. 2. 1958.

¹⁸⁰ Ob Muri začne danes ob 7. uri zjutraj premirje, Slovenec, 9. 2. 1919, št. 33, str. 4.

¹⁸¹ Mariborska pogajanja, Slovenec, št. 35, 12. 2. 1919, naslovna stran.

¹⁸² Člani komisije, Slovenec, 11. 2. 1919, št. 34, str. 3.

¹⁸³ Pogajanja za demarkacijsko črto na Štajerskem, Slovenec, 11. 2. 1919, št. 34, str. 3.

tako bila naša demarkacijska črta potisnjena tik v dravsko dolino pri Marenbergu. Očitno pri tem je bilo, da so tukaj štajerski Nemci delali po načrtu, ki so ga napravili skupaj s koroškimi Nemci v prid Nemcev.¹⁸⁴

Pogajanja med delegati so s prekinitvami potekala kar tri dni. Sklenjena pogodba med Slovenci in Nemci glede demarkacijske črte ni bila naš narodni ideal, je pa bila kot predznak končnega miru med obema sosednjima državama.¹⁸⁵ Pogodba je imela naslov: *»Sporazumi med deželnicima vladama v Ljubljani in Gradcu o vzpostavitvi miru v okolišju radgonskega okrajnega glavarstva in o zavarovanju trajnega počivanja orožja med obema zasedbenima vojskama od ogrske do koroške deželne meje do konca mirovne konference v Parizu«*.¹⁸⁶ Določil se je dvojni pas (demarkacijska črta), med katerima leži nevtralna cona, ki jo ne sme prekoračiti ne jugoslovansko in ne nemško vojaštvo. Ta dvojni je bil potegnjen tako, da je ležala nevtralna cona v nemškem ozemlju. Slovenska demarkacijska črta je tekla večinoma tam, *»kakor so nekateri stavili minimalno zahtevo, kjer naj teče bodoča državna meja.«*¹⁸⁷

V slovenski črti je ležala Radgona s slovenskimi vasmi ob ogrski meji ter radgonska okolica, potem je tekla črta ob Muri do Cmureka. Trg Cmurek je ležal toliko v našem območju, kolikor smo smeli v slučaju potrebe zasesti kraje pred Cmurekom kot mostišče, in ker je tam bila mešana nemško-avstrijska in jugoslovanska žandermarija. Dalje je tekla črta ob Muri proti Špilju, se obrnila med Ernovžem in Špiljem po hribih proti Lučanam, tekla tikoma ob trgu, potem šla na višino gorovja Remšnik. Preko visokega Radla in Sv. Pankracija je šla proti Sv. Lovrencu in Sv. Jerneju na Soboto, kjer se je dotikala koroške meje.¹⁸⁸

---

¹⁸⁴ Mariborska pogajanja, Slovenec, 12. 2. 1919, št. 35, naslovna stran.

¹⁸⁵ Pogodba med Slovenci in Nemci na Štajerskem podpisana, Slovenec, št. 37, 14. 2. 1919, naslovna stran.

¹⁸⁶ UDE, Boj za severno slovensko mejo, str. 118.

¹⁸⁷ Pogodba med nemško-štajersko vlado in med Slovenci, Straža, 14. 2. 1919, št. 13, naslovna stran.

¹⁸⁸ Pogodba med nemško-štajersko vlado in med Slovenci, Straža, 14. 2. 1919, št. 13, naslovna stran.

Nemška demarkacijska črta je ležala več kilometrov (7 do 8) severno od naše in je tekla približno po črti: Straden – grad Brunnsee – Lipnica – Ivnik, vmes pa je bil nevtralni pas.¹⁸⁹

V nevtralnem pasu so ležale: Obrajna, Purkla, (Cmurek je bil deloma v nevtralnem pasu), vse vasi ob železnici, Straža, Št. Vid, Ernovž, Gomilica, Lučane in Arnevž. Vse te kraje so morali Nemci izprazniti.¹⁹⁰

Sklenili so, da ta pogodba ne sme imeti nobenega vpliva na sklepe mirovne konference. Nato so določili modro demarkacijsko črto II, ki jo niso smele prekoračiti avstrijske črte in rdečo demarkacijsko črto I, ki je niso smele prekoračiti čete SHS. Vmes je bil nevtralen pas. Med Cmurekom in Radgono je bila določena še rdeča demarkacijska črta I a, preko katere so smele jugoslovanske čete le v primeru nemirov v nevtralni coni. Izjemoma so smele prekoračiti čete SHS rdečo črto, če so v Zgornjem Cmureku izbruhnili nemiri. Na ozemlju med obema rdečima črtama so smele čete SHS uporabljati ceste.¹⁹¹ Sklenili so še, da morajo nemiri prenehati, ujetnike pa so morali izpustiti. Ravno tako so morali biti izpuščeni vsi talci, ki so bili zaprti zaradi nemirov od 4. februarja dalje. Kontribucija, naložena Radgoni, se je ukinila. Pobegle osebe so se smele vrniti, niso pa smele vstopiti v avstrijsko vojsko ali v kakšne druge formacije.¹⁹² Promet na progi Špilje-Radgona in transitopromet Radgona Gradec je moral biti za civilno prebivalstvo in vojaštvo, kakor tudi za tovore na ozemlju, nahajajočem se severno od demarkacijske črte I. in II. A popolnoma prost.¹⁹³

Rdeča demarkacijska črta je potekala takole: koroška meja – Št. Jakob – mlin 507 v Bistriški dolini – cerkev Sv. Jerneja na točki 1041 – mlin na točki 749 – cerkev Sv. Trije kralji na višini 823 – 1km jugozahodno od kote 670 – trigonometrijske točke 1049 in 993 – cerkev Sv. Pankracija kota 900 – vrh 800 – Remšnikovi vrhi (800, 758, 684) – cerkev 537 – 1,5 km južno od Lučan – Karnerberg 455 – kota

---

¹⁸⁹ Pogodba med Slovenci in Nemci na Štajerskem podpisana, Slovenec, 14. 2. 1919, št. 37, naslovna stran.

¹⁹⁰ Pogodba med nemško-štajersko vlado in med Slovenci, v: Straža, št. 13, 14. 2. 1919, naslovna stran.

¹⁹¹ Mariborska pogajanja med Slovenci in Nemci, v: Straža, št. 14, 17. 2. 1919, naslovna stran.

¹⁹² Prav tam.

¹⁹³ Prav tam.

543 – trigonometrijska točka 524 Url – kota 285 – Sauritschev mlin – 1,5 km severno od železniške postaje Špilje k Muri – nato po Muri do Segovcev – nato severovzhodno preko južnega roba vasi Dietzen – vzhodni rob Pridove – severni rob Slovenske Gorice do bivše ogrske meje.¹⁹⁴

Rdeča demarkacijska črta I a: od mosta čez Muro pri Cmureku teče ob južnem robu deželne ceste (tako da je ta cesta zunaj črte) do cestnega odcepa proti Miethscorfu, nato po severnem robu Miethsdorfa na potok, ki se pri Gornji Radgoni izliva v Muro.¹⁹⁵

S to pogodbo so bili boji z orožjem na štajerskem odseku slovensko-nemškoavtrijske meje končani. A takšno stanje ni trajalo dolgo. Slovenec je namreč že 21. februarja poročal, kako je nemško vojaštvo prekoračilo demarkacijsko črto. Ko so jugoslovanske čete izpraznile Cmurek, so Nemci tam priredili veliko vsenemško slavje. Zbralo se je veliko ljudi, skupaj so po trgu vpili in kričali razne vsenemške pesmi in se zoperstavljali proti Jugoslaviji, proti generalu Maistru ter proti vsemu, kar je bilo slovensko. Velik krik je nastal, ko je prikorakalo kakih 200 do 300 nemških vojakov, popolnoma oboroženih, v Cmurek. Nemško vojaštvo je ob tem prekoračilo svojo demarkacijsko črto in s tem zasedlo nevtralni pas. Častniki in vojaki so »hujskali«
ljudstvo na boj proti Jugoslaviji. Njihovo geslo je bilo: »*Rešimo Radgono, rešimo Špilje!*«¹⁹⁶

Poveljstvo dravske divizijske oblasti je poročalo, da so Nemci v dobi od 5. februarja, ko je odšla ameriška misija, do 18. februarja 17-krat kršili premirje. Tako so 17. februarja streljali več ur na celi črti okoli Velikovca in povzročili jugoslovanskim četam izgube.¹⁹⁷

Da so Nemci kršili premirje potrjujejo tudi naslednji podatki. 23. februarja je nemški letalec v Pliberku in Dobrivasi metal letake in listke »hujskajoče«
vsebine,

---

¹⁹⁴ Mariborska pogajanja med Slovenci in Nemci, Straža, 17. 2. 1919, št. 14, naslovna stran.

¹⁹⁵ Prav tam.

¹⁹⁶ Nemci prekoračili demarkacijsko črto, Slovenec, 22. 2. 1919, št. 44, str. 3.

¹⁹⁷ Odločni ukrepi dravske divizijske oblasti na Koroškem, Slovenec, 25. 2. 1919, št. 46, str. 3.

na kraje, kjer so bili nastanjeni naši vojaki. Prav tako so vabili naše vojake na železni most pri Rikarjevivasi in jim dali razne listke, v katerih so hujskali zoper Jugoslavijo in pozivali slovenske vojake, da poženejo častnike. Tudi na nevtralnem pasu so nadlegovali naše prebivalstvo in grozili zavednim Slovencem.¹⁹⁸

4.1 NADALJNA USODA RADGONE

Dva francoska častnika kot odposlanca antante sta obiskala v Mariboru okrajnega glavarja dr. Srečka Lanjšiča, vladnega komisarja Vilka Pfeiferja in škofa dr. Mihaela Napotnika in ob tem uradno naznanila, da je mirovna konferenca v Parizu proglasila Maribor in Radgono za jugoslovansko posest.¹⁹⁹ S tem dnem je bil za Štajersko končan več kot tisočletni boj med slovenstvom in nemštvom.²⁰⁰

Toda že 31. avgusta je prišlo do spremembe. Objavljeno je bilo besedilo mirovne pogodbe z nemško Avstrijo, ki ga je odobril vrhovni svet zaveznikov, ni pa vsebovalo v teritorialnem pogledu nikakršnih bistvenih sprememb, »samo mestece Radgona je bilo prisojeno zopet nemški Avstriji.«²⁰¹

Ob tem dogodku je v Slovencu izšel dolg članek, kjer so seveda odločno nasprotovali odcepitvi Radgone. Pet mož je odločalo o usodi sveta in ustvarjalo nove zemljevide, vendar pa pri tem po njihovem niso upoštevali želje ljudstva, zemljepisno lego in gospodarski položaj krajev. »Ententa«, ki je med vojsko izjavljala, da se je borila za osvoboditev narodov izpod nemškega gospostva, je tako trgala zemljo narodom, ki so se sami osvobajali in jo prisojala Nemcem. Svoje neodobravanje so podpirali z naslednjimi trditvami: da nam že prvi pogled na zemljevid pokaže, da pripada Radgona po zemljepisni legi Jugoslaviji; tudi v gospodarskem oziru je Radgona popolnoma odvisna od Jugoslavije. Prav tako

---

¹⁹⁸ Nemška propaganda na Koroškem, Slovenec, 26. 2. 1919, št. 47, str. 2.

¹⁹⁹ Jugoslovanki Maribor!, Slovenec, 4. 6. 1919, št. 127, naslovna stran.

²⁰⁰ Maribor in Radgona naša!, Slovenski gospodar, 5. 6. 1919, št. 23, naslovna stran.

²⁰¹ Radgona prisojena Nemški Avstriji, Slovenec, 2. 9. 1919, št. 201, naslovna stran.

tudi v narodnem pogledu. V Radgoni je prebivalo 111 Nemcev, pa še ti so bili priseljeni, okolica pa je bila izključno slovenska. Zato so se še posebej razburili, kako je »na ljubo tem 111 Nemcem bilo žrtvovanih nad 10.000 Slovencev«. ²⁰² Kot zastopniki radgonskih Slovencev so najodločneje protestirali proti nameri, da bi izročili desettisoče naših ljudi v nemške kremplje. Zato so pozivali deželno vlado, da naj objavi njihov protest jugoslovanski delegaciji v Parizu in ji pove, »da naše ljudstvo tukaj preklinja to vrtoglavo politiko in ne privoli v noben kompromis ter da je Radgona z okolico slovenska zemlja in mora ostati združena z Jugoslavijo!«

Tudi prekmurska deputacija sosveta civilnega komisarja za Prekmurce se je oglasila pri deželni vladi v Ljubljani ter poslala komisiji za mirovno konferenco sledeči protest: »Deputacija prekmurskih Slovencev protestira najodločneje proti grozni krivici, ki bi se zgodila s tem, da bi Prekmurje izgubilo Slovence v Radgoni in okolici, ter zahteva, da ostane Radgona z okolico pri kraljestvu SHS, kakor je to določila že mirovna konferenca po dolgotrajnih kompromisnih pogajanjih. Pošiljamo ta obupen klic na mirovno konferenco v Parizu ter jo prosimo, da ga usliši in nam ne stori nove krivice.« ²⁰³ V imenu pravičnosti in kulture so protestirali izročitvi Radgone tudi Ljudska knjižnica, Izobraževalni klub, Čitalnica, Orel in Sokol. ²⁰⁴

Nepričakovana rešitev radgonskega vprašanja, ki je presenetila tako Nemce, kakor Slovence in vzbudila na severni meji mnogo upravičenega ogorčenja, je izzvala veliki protestni shod obmejnih Slovencev in Prekmurcev proti izročitvi slovenske Radgone Nemški Avstriji. Udeležilo se ga je okoli 2500 ljudi, zbranih v radgonski jahalnici. Prisoten je bi tudi naš regent, ki je vzvišeno klical naslednje besede: »Niti pedi naše zemlje ne pustimo tujcu!« ²⁰⁵ Na shodu so bile z navdušenjem sprejete naslednje resolucije:

---

²⁰² Protesti Radgone, Slovenec, št. 202, 3. 9. 1919, naslovna stran.

²⁰³ Radgona, Slovenec, 4. 9. 1919, št. 203, naslovna stran.

²⁰⁴ Radgona, Slovenec, 5. 9. 1919, št. 204, naslovna stran.

²⁰⁵ Protestni shod v Radgoni, Slovenec, 12. 9. 1919, št. 209, naslovna stran.

1. *»Na protestnem shodu zbrani Slovenci pod nikakršnim pogojem ne zapustijo Radgone in Slovenskih vasi Poterna, Žetinci, Dedonjci, Zenkovci, Slovenska gorca, Stara-nova vas.*
2. *Brez Radgone ostane skoraj celo severno Prekmurje v tisti gospodarski stiski, v kateri so ga zapustili boljševiki.*
3. *Radgona pod Nemško Avstrijo bi propadla v vsakem oziru, oteženo pa bi bilo tudi gospodarsko življenje Prekmurja in vse okolice.»²⁰⁶*

4.2 BOJI ZA SLOVENSKO MEJO V PREKMURJU

Od Slovencev v Avstro-Ogrski so morali biti ob njenem razpadu ogrski, to je prekmurski Slovenci na politično združitve z drugimi Slovenci, z jugoslovanskimi narodi v novi, jugoslovanski državi, najmanj pripravljeni. Vzrok temu so bile velike razlike v političnem razvoju v avstrijskem in ogrskem delu habsburške monarhije, v različnem gospodarskem razvoju in v različni socialni sestavi avstrijske in ogrske, posebej madžarske družbe z njenim številnim plemstvom in z nacionalistično ideologijo v tradiciji svetoš Stefanske krone, integritete ozemlja, ki je kdaj spadalo pod njeno oblast. Nasprotovali so torej vsemu, kar bi moglo ogroziti enotnost, integriteto ozemlja svetoš Stefanske krone.²⁰⁷ Madžari prav tako niso hoteli priznati, da so Prekmurci Slovenci, ampak so jim imenovali »Vende« in na vsak način hoteli prepričati svet, da je to neka posebna vrsta Madžarov. Odstranili so jim vsa domača slovenska vaška imena ter jih prekrstili v madžarska.²⁰⁸

Po etnografiji in geografiji bi se morali prekmurski Slovenci priključiti Jugoslaviji. To so želeli tudi sami, kar je razvidno iz izjav, s katerimi so podpirali majniško deklaracijo. Ena od izjav se je glasila: *»Tudi mi od vseh drugih Slovencev pozabljeni in zapuščeni, celo našim najbližjim sosedom nepoznani*

---

²⁰⁶ Protestni shod v Radgoni, Slovenec, 12. 9. 1919, št. 209, naslovna stran.

²⁰⁷ UDE, Boj za severno slovensko mejo, str. 242.

²⁰⁸ Protestni shod v Radgoni, Slovenec, 12. 9. 1919, št. 209, naslovna stran.

ogrski Slovenci se priključujemo skupni jugoslovanski deklaraciji, da s tem svetu pokažemo, da nas še ni pogoltnila madžarska povodenj, da čutimo v sebi dovolj moči, da se otresemo madžarskega jarma, ki nas že stoletja pritiska. Mi vsi brez razlike vere, strank in političnih nazorov smo enodušno prežeti s to edino mislijo: Jugoslovanska majniška deklaracija se mora izvesti!« S tem so dovolj jasno izrazili svojo vročo željo in trdno voljo, da se zedinijo s svojimi brati, drugimi južnimi Slovani. Za to si je prizadevala tudi država SHS: »Tudi država SHS ne sme dopustiti in dovoliti da Prekmurce prepustimo žalostni usodi, da se utopijo v tujem, neslovenskem, jezičnem morju, ker bi bil to narodni greh!«²⁰⁹

4.3 JUGOSLOVANI ZASEDEJO OGRSKO

Vzroki, da so čete SHS vkorakale v Medmurje so bili: madžarska nasilstva nad domačim prebivalstvom, plenjenja in boljševidem. Slovenske čete so začele z operacijami dan pred božičem ob 6. uri zjutraj. S hrvaške strani so prodrle glavne čete podpolkovnika Perka iz Varaždina v Čakovec in majorja Poglediča. Glavna kolona Perka je šla preko varaždinskega mosta s pehoto, konjenico, topništvo in avtomobili. Enote majorja Georgijevića so se ob tem prestrašene predale.²¹⁰

Od slovenske strani so vkorakale tri kolone. Kolona stotnika Jurišiča z zagrebškimi prostovoljci in večji oddelek Slovencev, ki so prednjačili s svojo vzorno disciplino. Nadalje kolona mornarjev in kolona slavonskih Hrvatov. Prva kolona je operirala proti Murskemu Središču, druga proti Štrigovi in tretja proti Čakovcu.

Na zasedbo Prekmurja je mislil tudi general Maister in v ta namen je 26. decembra 1918 govoril na zborovanju v Radgoni, ki je bilo pripravljeno predvsem za prekmurske Slovence. Zaradi madžarskih vojaških okrepitev je moral Maister opustiti načrte o zasedbi Prekmurja. Usoda Prekmurcev je ostala v rokah mirovne

---

²⁰⁹ Prav tam.

²¹⁰ Prekmurski Slovenci, Slovenec, 28. 11. 1918, št. 274, naslovna stran.

konference. Po hrvaški zasedbi Medmurja je bila razmejitvena črta z Madžari z Drave premaknjena na Muro, kar je bilo že veliko bolj ugodno za slovenske zahteve po Prekmurju.²¹¹

Francosko poslaništvo je 6. avgusta 1919 obvestilo kraljevsko vlado, da je mirovna konferenca v Parizu priznala našemu kraljestvu ozemlje Prekmurja in da je pristalo na to, da to ozemlje takoj zasedejo naše čete.²¹²

Na pariški mirovni konferenci je z velikim znanjem in z veliko vnemo utemeljeval upravičenost jugoslovanskih zahtev po priključitvi Prekmurja dr. Matija Slavič²¹³, član etnografske sekcije jugoslovanske delegacije. To šele ko je bilo Jugoslaviji priznано štajersko Podravje z Mariborom, je Vrhovni svet petorice 8. julija 1919 priznal Jugoslaviji tudi Prekmurje. 15. julija je nato vložila jugoslovanska delegacija na predsedstvo mirovne konference še prošnjo, da sme Prekmurje vojaško zasesti. 1. avgusta 1919 je Vrhovni svet odločil, da sme Jugoslavija Prekmurje v določenih mejah zasesti. Jugoslovanska vojska je vkorakala v Prekmurje 12. avgusta 1919, sprejeta od slovenskega prebivalstva, kakor z občudovanjem pripoveduje hrvatski udeleženec te vojaške akcije dr. Jerko Frenetović, z navdušenjem.²¹⁴

Ozemlje Prekmurja, ki nam ga je priznala mirovna konferenca, je bilo: izliv Krke v Muro, kota 295, 328, 187, potok Kebele do sela Pordasinci, kota 295, 255, 291, 319, 365 (Katerina). 404 (Sročni), točka na 2 km vzhodno od sela Tauke, kjer se bodo stiskale meje Avstrije, Madžarske in Jugoslavije; od te točke proti zahodu črta, katera se bo določila na terenu proti koti 400 med vasmi Bonisfalva in

---

²¹¹ Lojze Penič, Boj za slovensko severno mejo 1918-1920, Muzej narodne osvoboditve Maribor, Maribor 1988, str. 23.

²¹² Naše čete zasedejo Prekmurje, v: Slovenec, št. 180, 8. 8. 1919, str. 3.

²¹³ **Matija Slavič** (Bučečovci, 27. 1. 1877; 25. 10. 1958, Ljubljana), bibliacist. 1900 je končal bogoslovje v Mariboru, 1905 doktorat na TEOF na Dunaju. 1918 je bil referent za Prekmurje v NS za Štajersko v Mariboru, 1919 udeleženec mirovne konference v Parizu (tam je izdal razpravi Le Prekmurje, De la Statistique du Prekmurje), od 1921 član mednarodne razmejitvene komisije za jugoslovansko-madžarsko mejo.

(Veliki slovenski biografski leksikon, od M do Ž, Mladinska knjiga, Ljubljana 2008, str. 1041).

²¹⁴ Janko Kuster, Spominski zbornik ob 60-letnici bojev za severno slovensko mejo 1918-1919. Klub koroških Slovencev, Maribor 1979, str. 116.

Gedöutvar (Osinja) do stare meje med Avstrijo in Madžarsko, potem sledi tej črti na jug demarkacijska črta proti Štajerski.²¹⁵

Do 12. avgusta opoldne so tako naše čete zasedle Prekmurje do črte, katera je veljala kot začasna meja med Jugoslavijo in Madžarsko, oziroma Nemško Avstrijo. Madžarske čete prve ogrske vlade so bile dovolj močne, da so mogle držati mejo ob Muri in tako braniti stare meje kraljevine Ogrske. To je bil med težkimi časi naših rojakov onstran Mure morda najtežji. Mnogi so bežali na Štajersko, mnogi so umrli težke smrti, drugi so žalovali nad pogoriščem svojih hiš in razdejanjem svoje posesti.²¹⁶

Pri zavzemanju ozemlja ni bilo večjih odporov. Le na nemško-štajerski-prekmurski meji so se ostanki čet izdajalca Tkalca, katere so šteje približno 300 mož, upirale našemu prodiranju. Umikajoči se Tkalčevi oddelki so požgali 9 hiš in odgnali kmetovalcem vso živino.²¹⁷

Prekmursko prebivalstvo je posebno v Murski Soboti, v Dol. Lendavi in Beltincih, v Srednji in Gornji Bistrici ter v Doklešovju sprejelo naše čete izredno slovesno. V mnogih krajih je prebivalstvo v procesijah, s cerkvenimi banderi šlo nasproti rešiteljem. Povsod, kamor so prišli naši vojaški oddelki, so jih sprejeli zelo gostoljubno.²¹⁸

---

²¹⁵ Prekmurska meja, Slovenec, 14. 8. 1919, št 188, naslovna stran.

²¹⁶ Prav tam.

²¹⁷ Prav tam.

²¹⁸ Prekmurje osvobojeno, Slovenec, 13. 8. 1919, št. 185, naslovna stran.

5 KOROŠKA V PREVRATNEM ČASU

5.1 VOJAŠKI BOJI NA KOROŠKEM

Na mirovni konferenci z Avstrijo v Parizu so se spomladi 1919 upi Slovencev, da bo Koroška vključena v jugoslovansko državo, zelo zmanjšali. Komisija antante je sodila, da je Celovška kotlina zaokrožena celota in da bi morala meja potekati po grebenih Karavank. Ker pa ni imela dovolj informacij o tem, kateri od držav bi se prebivalstvo želelo priključiti, je menila, da je najbolje, če o tem odloči plebiscit. V takšnem položaju se je slovenska politika s slovensko vlado in slovenskimi vojaškimi poveljniki odločila za ofenzivo na Koroško; namenila se je, da jo bo zasedla in postavila mirovno konferenco pred dejstvo.²¹⁹

V nasprotju s slovenskim stališčem je Nemška Avstrija zastopala stališče, naj bi strjeno slovensko podeželje južne Koroške zaradi nemških jezikovnih otokov, trgov in mest prišlo v nemško Avstrijo.²²⁰ To je bilo izrazito imperialistično, razredno stališče nemškega meščanstva in nemškega veleposestništva, ki je imelo na ozemlju slovenske Koroške okrog 125 000 ha zemlje. Za njih je bila Kroška geografsko in gospodarsko nedeljiva. To miselnost so na Koroškem prevzeli tudi nemškoavstrijski socialni demokrati.²²¹

Kot sem že omenila, sta bila zlasti dva člana narodne vlade, ki sta za vsako odločnejšo vojaško akcijo na Koroškem videla same težave, torej dr. Lovro Pogačnik in Ivan Tavčar. Toda šele spomladi, po stanju koroškega vprašanja na pariški mirovni konferenci in po prišepetavanju nekaterih antantnih in ameriških vojaških in diplomatskih funkcionarjev, se je slovenska narodna vlada le odločila, naj slovenska vojska zasede zahtevani del Koroške. Prepozno, in v tem času, kakor je to navadno v časovni stiski, premalo premišljeno.²²²

---

²¹⁹ Dr. Bruno Hartman, Rudolf Maister, general in pesnik, DZS, Ljubljana 1998, str. 75.

²²⁰ Kakor je bilo od podpisa mirovne pogodbe 10. septembra 1919 njeno uradno ime.

²²¹ UDE, Boj za severno slovensko mejo, str. 137.

²²² Prav tam, str. 192.

V takratnem času ni bilo običajno, da bi ženske zastopale javne politične in narodnostne interese. Toda na protestnem shodu jugoslovanskega »ženstva« v Ljubljani se je dogajalo drugače. Takrat se je namreč zbralo naše »ženstvo«, da bi še enkrat opozorilo diplomate celega sveta, zbrane v Versaillesu, naj se pri preureditvi novih držav drže edino Wilsonovih načel, na katera so med vojsko tudi sami prisekali. Zbrale so se, da bi odločno protestirale proti vsaki novi državni meji, ki bi odcepila le košček našega ozemlja. Tako so zahtevale, naj jim mirovna konferenca prizna vso južno Koroško in tudi Velikovec, Celovec, Beljak in Šmohor, da prizna Gosposvetsko polje in da določi našo mejo tako, da se bodo mogle razmahniti naše gospodarske in kulturne sile. Zahteve so podprle tudi geografsko in s statističnimi podatki. Po štetju iz leta 1910 na podlagi občevalnega jezika je v sodnem okraju Velikovec bilo 15 000 Slovencev in le 1600 Nemcev; v sodnem okraju Celovec 26 000 Slovencev in le 11 000 Nemcev; v sodnem okraju Šmohor 4300 Slovencev in le 100 Nemcev. Iz podatkov razberemo da je bila povsod slovenska večina. Svoj protest so podprle z naslednjimi vzkliki: *»Rešite naše Kosovo polje, rešite naše Gosposvetsko polje!«*²²³

Slovenska ofenziva se je začela 29. aprila 1919 na celotni črti od Dravograda do Podrožce. Njen poglavitni namen je bil prodreti od Velikovca čez Krko v Celovec. Drugi sunek je bil namenjen prehodu čez Dravo pri Svetni vasi.²²⁴ Iz dispozicij, ki jih zasledimo pri poveljnikih raznih oddelkov, katerih izhodišče je bilo na zahodnem ali severozahodnem delu loka velikovškega mostišča, ugotovimo, da je bil prvi cilj ofenzive reka Krka.²²⁵

Slovenska vojska velikovškega mostišča je s prodiranjem proti Krki dosegla vsaj en namen: zajela je velik del sovražnikove artilerije, nad 20 topov, ki jih je pokvarila in onesposobila za strel.²²⁶

---

²²³ Muzej narodne osvoboditve Maribor, fond boj za severno mejo, mapa 402, Predavanje Angele Pisernik na protestnem shodu jugoslovanskega ženstva, 2 .3. 1919.

²²⁴ Dr. Bruno Hartman, Rudolf Maister, general in pesnik, DZS, Ljubljana 1998, str. 76.

²²⁵ UDE, Boj za severno slovensko mejo, str. 196.

²²⁶ Prav tam, str. 202.

Toda ofenziva se je kmalu ustavila in 30. aprila so koroške nemške čete prešle v nasprotno ofenzivo. Nemški protinapad 30. aprila je vodil koroški deželni poveljnik Ludwig Hülgerth osebno. Ob tretji uri popoldne so Nemci zopet zavzeli Št. Jakob, 2. maja pa kolodvor. S tem so se morali Nemci za nekaj dni zadovoljiti, kajti slovenske čete so zasedle zopet pobočje Grašenice in Suhega vrha, glavni obrambni postojanki severnih vrat karavanškega predora.²²⁷

Po poročanju Straže je prišlo do bojov na Koroškem zaradi brezobzirnega divjanja nemških tolp v slovenskem delu Koroške in zaradi njihovega ropanja. Ljudstvo je postalo vznemirjeno, v mnogih krajih se je uprlo nemškemu nasilju ter hkrati prosilo za vojaško pomoč. In posledično je prišlo do znane ofenzive ob koncu aprila, ki pa se je žal popolnoma ponesrečila.²²⁸

Nemci so konec aprila silovito začeli prodirati na slovensko zemljo na Koroškem. Na pomoč so jim prišle nemške tolpe iz Štajerske, Tirolske in celo iz Dunaja. 2. maja so skupaj napadli celotno mostišče Velikovce. Pri tem se jim je posrečilo predreti našo črto na vzhodnem delu mostišča in potisniti naše čete nazaj, tako da so se le-te morale umakniti na južni breg Drave. Do tega žalostnega dogodka je prišlo, ker so velikovski Nemci po svojih vohunih izdali nemškim četam, kje je naša fronta bila najslabša. In tako so nemške čete navalile na naše vzhodno krilo pri Velikovcu, katero so poprej še silovito obstreljevali s topovi in strojnimi. Ker pa vzhodno krilo ni imelo nobenih rezerv, je bilo prisiljeno se umakniti. Tudi slovensko prebivalstvo je zapustilo mesto. Pri tem napadu so Nemci ujeli okoli 200 slovenskih mož.²²⁹ Situacijsko poročilo z dne 4. maja je poročalo, da so odbijalni boji naše čete privedli na črto: državna meja–Podkorenščica–Stol–Ljubelj–Baba–Košutnik–Frajbah–Drava–kota 347–jugovzhodno od Laboda–Kurji vrh – deželna meja do Golovca – kota 2144.²³⁰

---

²²⁷ UDE, Boj za severno slovensko mejo, str. 202.

²²⁸ Koroška, Straža, 5. 5. 1919, št. 36, str. 3.

²²⁹ Položaj in dogodki na Koroškem, Straža, 5. 5. 1919, št. 36, naslovna stran.

²³⁰ Domala vsa Koroška izgubljena, Slovenec, 6. 5. 1919, št. 103, naslovna stran.

Nemške tolpe so požgale na stotine slovenskih domov, vasi in naselbin, oropale prebivalstvo, odgnale živino in ljudi. Prebivalstvo je deloma zbežalo, deloma bilo pobito ali pa odgnano v nemški del Koroške.²³¹

V Področici so nemški vojaki nekega v bojih padlega nemškega vojaka grozno razmesarili, mi odrezali nos in ušesa, mu razparali trebuh, truplo nabili na zid – nemško ljudstvo pa vabili, da si je prišlo ogledat, kakšna grozodejstva so uprizarjali jugoslovanski vojaki.²³²

Medtem so potekala v Celovcu od 9. maja pogajanja o premirju in o določitvi demarkacijske črte na koroški fronti. Jugoslovanska delegacija je odločno zahtevala, da se znova uvede stanje, kakršno je bilo pred 29. aprilom, da jugoslovanske čete zopet lahko zasedejo mostišča pri Spodnjem Dravogradu in Velikovcu. Nemška Avstrija je sprva predlagala skleniti premirje z ozirom na sedanjo črto. V nadaljnjem poteku razprave pa je predlagala nevtralizacijo na desnem bregu Drave ležečega koroškega ozemlja od Frajbaha do štajerske meje. Tretji predlog pa se je glasil, naj se nemške avstrijske čete iz označenega ozemlja umaknejo in da jugoslovanski zastopniki zgolj zato jamčijo, da se pri premikanju jugoslovanskih čet ne vršijo nobena nasilstva proti prebivalstvu, ki drži z Nemško Avstrijo. Vse te predloge so jugoslovanski zastopniki označili kot nerešljive.²³³

V začetku maja so Nemci iz Koroške brez vsakega povoda napadli in pognali naše maloštevilne posadke iz Slovenske Koroške ter prekoračili na ta način demarkacijsko črto. Vsi poskusi, da bi jih po mirni poti pripravili do tega, »*da zapustijo našo očetnjavo*«, so ostali brezuspešni. V takšnih okoliščinah so bili »*primorani, osvoboditi naše brate z oboroženo silo in pregnati sovražnika z naše svete zemlje*«. 28. maja 1919 se je tako pričela ofenziva.²³⁴

---

²³¹ Nemška grozodejstva na Koroškem, Straža, 16. 5. 1919, št. 39, naslovna stran.

²³² Prav tam.

²³³ Celovška pogajanja razbita, Straža, 19. 5. 1919, št. 40, naslovna stran.

²³⁴ Osvoboditev Koroške se je pričela, Slovenec, 29. 5. 1919, št. 123, str. 3.

Maj je tako potekal v pripravah za ponovno, tokrat jugoslovansko ofenzivo. Z letniki 1890 do 1894, ki so bili mobilizirani z mobilizacijskih razglasom dravske divizijske oblasti z dne 3. maja 1919 in letniki 1895 do 1899, ki jih je decembra 1918. leta mobilizirala že narodna vlada v Ljubljani, je bilo mobiliziranih deset letnikov slovenskih fantov in mož. Poleg tega je poslala vrhovna komanda srbske vojske v Slovenijo še redno vojsko. Prav tako so organizirali 5 odredov: labotski, koroški, jezerski, ljubeljski in jeseniški odred. Le jezerski odred so sestavljale srbske čete.²³⁵

Že 30. maja so naše hrabre čete zavzele Borovlje in Suhi vrh. Čete, ki so osvobodile slovenski Korotan, so povsod navdušeno sprejeli. Nemci pa so ob svojem umiku plenili in rušili.²³⁶ Dalje so naše čete osvojile Velikovec, Rudo, Grebinj, Št. Andraž, ostali oddelki pa so dosegli reko Krko, Djekše in Št. Janž nad Mostičem.²³⁷

Poveljnik IV. Armade Božidar Janković se je poslovil od vojaških oddelkov na koroški fronti s sledečim poveljem: *»Junaki! V mojem povelju z dne 27. maja poklical sem Vas na oboroženo akcijo proti našim večnim sovražnikom Avstro Nemcem, ki so brez vsakega povoda z naše strani vpadli v koroški del naše domovine ... Odzvali ste se, junaki, na moj poziv ... Izgnali ste sovražnika ne samo iz naših krajev, ki jih je zasedel, ampak uničili ste ga, popolnoma razbili in pogнали v beg in osvobodili in zasedli širne nove pokrajine na levem bregu Drave...Srečen sem, junaki, da vas ob priliki teh bojev pohvalim za vašo veliko hrabrost, vztrajnost in trdno voljo. V prvi vrsti velja moja zahvala onim našim junakom in dragocenim žrtvam, ki so dali svoje življenje ali pa bili ranjeni za svoj narod in domovino in nato ostalim borcem. Večna slava in trajen spomin medsebojnega priznanja in še enkrat hvala v imenu domovine!«*²³⁸

---

²³⁵ UDE, Boj za severno slovensko mejo, str. 219.

²³⁶ Uspešno prodiranje na Koroškem, Slovenec, 1. 6. 1919, št. 125, naslovna stran.

²³⁷ Napredujoča osvoboditev Koroške, Straža, 6. 6. 1919, št. 45, naslovna stran.

²³⁸ General Janković se zahvaljuje bojevnikom na Koroškem, Straža, 13. 6. 1919, št. 47, naslovna stran.

4. junija 1919 pa so se v Kranju začela pogajanja med jugoslovansko in koroško nemško delegacijo za premirje na Koroškem. Kraljevino SHS je zastopala četverica delegatov, med njimi tudi general Maister.²³⁹ Premirje je bilo podpisano 6. junija. Nemškoavstrijske čete so se umaknile za nevtralni pas, ki je bil določen v pogodbi, jugoslovanske pa na demarkacijsko črto, v kolikor so jo prekoračile.²⁴⁰

Jugoslovanska uprava in zasedanje na podlagi te pogodbe je obsegalo Rožek, Celovec in Velikovec, med tem pa je Nemcem ostal Št. Vid, Feldkrehen in Beljak.²⁴¹

Nemške čete in oblasti so morale 24 ur po podpisu premirja zapustiti ozemlje do demarkacijske črte »A«, na kar so to ozemlje zasedle jugoslovanske čete in prevzele jugoslovanske upravne oblasti.²⁴²

Slika 3: Plebiscitna cona A in B

(Pridobljeno 28. 4. 2009), iz <http://vedez.dzs.si/dokumenti/dokument.asp?id=498>.

²³⁹ Pogajanja v Kranju, Straža, 6. 6. 1919, št. 45, naslovna stran.

²⁴⁰ Pogodba za premirje na Koroškem izvedena, Slovenec, 8. 6. 1919, št. 131, str. 3.

²⁴¹ Celovec jugoslovanski – premirje podpisano, Straža, 10. 6. 1919, št. 46, str. 2.

²⁴² O mejah na Koroškem, Slovenec, 18. 6. 1919, št. 138, naslovna stran.

Črta »A« je bila potegnjena sledeče: od Štajerske do Ojstrica, potem severno od Sv. Pavla do Speikogla, do vrha Sv. Magdalene, Ulrichsberg, Poreč, preko Vrbskega jezera, potem ob robu jezera do Vrbe, od tu preko Drave do vrha Kepe. Med črto »A« in drugo demarkacijsko črto »B«, ki je nekaj kilometrov bolj severno, se je vzpostavila nevtralna cona. V tej coni niso smele biti nemško-avstrijske ali koroške čete, ampak samo nemško-avstrijska žandermarija in policija, katere število ni smela prekoračiti trojnega števila iz mirnega časa.²⁴³

Ko pa je bilo treba podpisati nadaljnje za ratifikacijski postopek potrebne izvode, jih avstrijska delegacija po dogovoru z nekim italijanskim častnikom ni hotela podpisati. Jugoslovanske čete so tako med pogajanjem prodirale dalje na črto, kakor jo je jugoslovanska delegacija na pogajanjih za premirje zahtevala.²⁴⁴ Tako so naše čete 6. junija brez boja zasedle Celovec. V vsej kraljevini je vladalo zaradi premirja veliko zadoščenje in nepopisno navdušenje, ker je k jugoslovanskemu ozemlju pripadlo tudi historično Gosposvetsko polje, kjer so bili ustoličeni slovenski vojvode.²⁴⁵

Dne 30. maja je bil na svetu štirih sprejet formalni sklep o izvedbi plebiscita na Koroškem in tudi sklep, da jeseniški trikotnik pripada Jugoslaviji. Jugoslovanska delegacija se ni strinjala s predlogom, da bi bil plebiscit izveden istočasno na celotnem ozemlju celovške kotline, in Wilson je popustil toliko, da so celotno kotlino razdelili v dve coni.²⁴⁶

V izvornem poročilu za častnik Sloveec so poročali, da je odredil »Conseil supreme des Allies«, da cono B (severno od Vrbskega jezera, Gline, Krke) zasedejo nemške, cona A (južno od označene črte) pa jugoslovanske čete. Prav tako so sestavili določila za predhodne režime v času od trenutka, ko bo obveljala pogodba, do plebiscita. Plebiscit se bo vršil 3 mesece po obveljavi pogodbe v

---

²⁴³ O mejah na Koroškem, Slovenec, 18. 6. 1919, št. 138, naslovna stran.

²⁴⁴ UDE, Boj za severno slovensko mejo, str. 226.

²⁴⁵ O mejah na Koroškem, Slovenec, 18. 6. 1919, št. 138, naslovna stran.

²⁴⁶ Marjan Kos, Koroški plebiscit, Koroški pokrajinski muzej Slovenj Gradec, Slovenj Gradec 1990, str. 24.

coni A, tri tedne pozneje pa v coni B. Mežiška dolina ne bo glasovala pri plebiscitu, ampak se priključi takoj k državi SHS.²⁴⁷

S tem so bili vojaški premiki načelnega značaja na Koroškem do plebiscita končani.

---

²⁴⁷ Nova odločitev o Koroški, Slovenec, 1. 7. 1919, št. 148, naslovna stran.

5. 2 MIROVNA PODOGBA V ST. GERMAINU

21. julija 1919 je prišlo v St. Germainu do podpisa mirovne pogodbe z Nemško Avstrijo. Pogodba obsega v glavnem naslednje določbe:

- Meja s srbsko-hrvaško-slovensko državo: od višine 1522 (Kokošja kepa) proti vzhodu do višine 917 (vrh Sv. Lovrenca), čez točko, ki gre čez višino 1330 (Sv. Urban): od tam proti vzhodu do točke, kjer mejita mariborski in lipniški upravni okraj; razvodje med Dravo na jugu in Seggau na severu: od tam proti severovzhodu meja dotičnih okrajev dokler ne pride do Mure; od tam do točke, ki se bo določila pozneje, vzhodno od Söggersdorf; glavna struga Mure navzdol; od tam proti severovzhodu do točke stare meje med Avstrijo in Madžarsko, ki naj se določi med vasmi Pölten, ki naj ostane pri Avstriji in Karolyfa, ki naj ostane pri državi SHS, črta ki naj se določi tako, da pusti pri državi SHSH kraje Pridahof in Pfarnhof, pri Avstriji pa kraje Halbenrain in Dietzen; od tam proti severu do točke, ki naj se določi vzhodno od višine 400, okrog 16 km severno od Radgone, ker naj se dotikajo meje treh držav: Avstrije, Ogrske in SHS.²⁴⁸
- Avstrija mora plačati vojno odškodnino, in sicer v zlatu, v vrednostnih papirjih ter v blagu. Posebna komisija bo določila, koliko mora plačati do leta 1921 in koliko pozneje. Izročiti mora vse ladje, povrniti zavezniških državam škodo, katero so trpele na ladjah in sestavnih delih. Srbiji in Romuniji mora takoj izročiti več tisoč živine. Dalje mora takoj izročiti večjo količino izdelanega pohištva. Za jamstvo plačila odškodnine se položi hipoteka na vse avstrijsko državno premoženje in na vse dohodke države. Avstrijski predvojni dolgovi se razdelijo med vse države, ki so nekdaj pripadale Avstriji, avstrijske vojne dolgove pa nosi Nemška Avstrija sama. Slede še razne določbe glede železnic, brodarstva in prometa sploh.²⁴⁹

---

²⁴⁸ Mirovna pogodba za Nemško Avstrijo, Straža, 25. 7. 1919, št. 59, str. 2.

²⁴⁹ Prav tam.

- Teritorialne določbe: nespremenjene ostanejo določbe prvega načrta, ki se tičejo tirolskih meja, tako da pripade Italiji vsa južna Tirolska do Brennerja. Na Koroškem se ustanovi nov glasovalni pas, ki bo bistveno obsegal celovško kotlino in ki bo šel južno po grebenu Karavank. To ozemlje bo ločeno po črti, ki gre od Rožeka, po sredi Vrbskega jezera, nato po Jezernici, Glini in Krki v dva dela. Za vsak del se ustanovi glasovalna komisija, v kateri bo poleg zastopnikov velesil v južnem delu jugoslovanski, v severnem delu pa nemško-avstrijski zastopnik. Najprej se bo glasovalo tri mesece potem, ko stopi v veljav mirovna pogodba, v južnem delu in sicer po okrajih in ne po občinah. Če izpade glasovanje v korist Nemški Avstriji, tedaj pripade tudi drugi del brez glasovanja Nemški Avstriji. Če pa se odloči južni del za Jugoslavijo, tedaj se izvede glasovanje tri tedne nato tudi v severnem delu.²⁵⁰

Po konvenciji, podpisani dne 28. julija v Celovcu, se je 31. julija vršilo zavzemanje nove demarkacijske črte od 6. ure zjutraj do 17. ure popoldne. V tej konvenciji določena nova demarkacijska črta med Dravo in Karavankami je bila določena: Maluška peč, kota 1801, kota 724, most 575 na cesti 575, Malošče, Gornje Loče, 1200 m vzhodno Malošč, Poljana, kota 661, Krače, Drava pri Dragničah, Drava km južno od mosta Rožek, potem približno 300 m zahodno od ceste Želpreče, do jezera 500 m jugozahodno od Vrbe, rezervoar vodovoda južno od Vrbe, sredina Vrbskega jezera, Vankart do izliva v Glini, (selo Žrelec ostane provizorno do definitivne odločitve v naših rokah), potem Glina do izliva v Krko, Krka do km severno od Reineggerja, potem administrativna meja velikovškega glavarstva, Schildberg južno od Šentpavla, Kasperstein, Waldeggerkogel, gostilnica Hansl, rob planote od Hart in Achalm do železniške postaje Etnovaške. Potem se demarkacijska črta približa reki Labudu pri izlivu Oehlbacha, gre na sredi rekle do kota 350 proti jugu, potem v dolini severno od Klesch, Močnik na Sv. Magdaleno, kota 995, Hühnerkogel.²⁵¹

---

²⁵⁰ Mirovna konferenca, Slovenski narod, 22. 6. 1919, št. 170, str. 2

²⁵¹ Nova demarkacijska črta na Koroškem, Slovenec, 31. 7. 1919, št. 174, naslovna stran.

Po teh dogovorih so morale čete SHS ob 6. zjutraj pričeti evakuirati po njih zasedeno severno ozemlje z glavnim mestom Celovcem in severnim bregom Vrbskega jezera in to dokončati do 5. ure popoldne. V te proste kraje pa so nato prišli nemško-avstrijski orožniki kot varstvene čete.²⁵²

---

²⁵² Nova demarkacijska črta na Koroškem, Slovenec, 31. 7. 1919, št. 174, naslovna stran.

5.3 KOROŠKI PLEBISCIT

5.3.1 DOGAJANJE NA KOROŠKEM PRED PLEBISCITOM

Mirovna konferenca v Parizu je koroško Slovenijo razdelila na tri države: Italija je dobila Kanalsko dolino s Trbižem do Vrat, Avstrija Slovensko Zilo (Ziljsko dolino) z Beljakom in ožjo okolico in Jugoslavija Mežiško dolino – vse to brez glasovanja ali ljudske volje. Ostalo pa je še hrbtišče koroških Slovencev, to je Rož in Podjuna ter celovška okolica, »seme izkrvavelega naroda«, kjer so morali sami odločiti z glasovanjem, komur hočejo pripadati: Jugoslaviji ali Avstriji. Četverica modrijanov je sklenila Celovško kotlino razdeliti na dva dela: v južni (A) in severni (B) pas. S tem krivičnim ukrepom nas je pozvala na kulturni dvoboj – med slovenskim Martinom Krpanom in nemško-celovškim Brdavsom.²⁵³

Južna meja v A pasu je od Murovnice bila črta razvodnica med Dravo in Savo – torej Karavanke – do Užove, potem južna meja sodnega okraja Železna Kapla, potem zahodna meja mežiške kotline, južno do Labuda, potem čez Dravo na Petelinjek do Štajerske.²⁵⁴

Severna meja v A pasu pa je bila sledeča: Maloška Jepa – potem črta med Maloščami in Blačami čez železnico do Dravskega ovinka – približno šest kilometrov vzhodno od Beljaka, potem za Dravo navzgor približno en km vzhodno od Rožeka, odtod na južno točko Vrbskega jezera – čez sredino jezera – potem izliv jezera, imenovan Glanfurt – tik za Celovcem – do Žrelca – potem Lamplbach – tako da je Žrelec bil še v Jugoslaviji – potem zopet Glanfurt do izliva v Gline – nato Gline do izliva v Krko – potem Krka do meje sodnega okraja Velikovec – in nato meja okrajnega glavarstva Velikovec do Labodnice in Labuda, kjer se združi z južno mejo.²⁵⁵

V pasu B je imel Celovec glavno besedo pri glasovanju, kajti sam zase je imel že polovico glasovalcev. Toda v Celovcu je bilo mnogo več Slovencev, kakor nam

---

²⁵³ Ljudsko glasovanje na Koroškem, Slovenec, 23. 8. 1919, št. 193, naslovna stran.

²⁵⁴ Prav tam.

²⁵⁵ Prav tam.

jih je izkazovalo uradno štetje leta 1910. Ravno tako je bilo z drugimi občinami v celovški okolici; vse so imele nemško večino, čeprav je bilo v posameznih občinah mnogo več Slovencev, kakor jih je izkazovala uradna statistika.²⁵⁶

Italijani in Nemci na Koroškem so »napenjali vse piščali«, da so našim ljudem v krajih, kjer se je vršilo ljudsko glasovanje, osovražili Jugoslavijo in na ta način dokazali, da je pri njih lepše. Toda v resnici je tudi življenje pri njih bilo pod strogo kontrolo, dokaz temu so bile rekvizicije, ki so se izvajale pod najstrožjim pritiskom oblasti s pomočjo orožništva in vojaštva. Prisotno pa je bilo tudi pomanjkanje mesa.²⁵⁷

V časopisih je bilo prisotno veliko pisanja o tem, da bi bilo glasovanje sploh nepotrebno. To potrjuje tudi članek objavljen v Slovenecu, kjer so na veliko pisali, da je po ljudskem štetju iz leta 1910 bilo v pasu A 50 788 Slovencev in 20 490 Nemcev in da je to zadostno dokazilo, da je »to slovenska zemlja, v kateri sploh ne bi bilo potrebno ljudsko glasovanje«. Kajti v pasu A je prebivalo veliko več Slovencev, če odzamemo občini Pustrico in Labud so skoraj vse občine bile slovenske.²⁵⁸

16. julija je Koroško, natančneje Celovec, Velikovec in Borovlje, obiskala plebiscitna komisija, katere naloga je bila natančna določitev demarkacijske meje ter določitev načina glasovanja.²⁵⁹ Člani komisije so bili: Chambrun za Francijo, polkovnik Pech za Anglijo in knez Borghese za Italijo.²⁶⁰ Častnik Slovenec je objavil članek, kako je časopis »Mir« prinašal v francoskem in slovenskem jeziku naslednji pozdrav članom plebiscitne komisije: *»Dobrodošli! Gospodje zastopniki zavezniških držav! Na lastne oči ste se mogli prepričati, da vlada pri nas red in mir, da tukajšnje prebivalstvo hodi mirno po svojih opravkih. Pač pa je opažati rovanja naših nasprotnikov, ki nikakor nočejo pogrešati predprav, katere so*

---

²⁵⁶ Ljudsko glasovanje na Koroškem, Slovenec, 23. 8. 1919, št. 193, naslovna stran.

²⁵⁷ Iz cone B, Slovenec, 24. 9. 1919, št. 219, naslovna stran.

²⁵⁸ Nemški socialni demokratje in ljudsko glasovanje na Koroškem, Slovenec, , 19. 12. 1919, št. 244, naslovna stran.

²⁵⁹ Pred plebiscitom na Koroškem, Slovenec, 30. 4. 1920, št. 98, naslovna stran.

²⁶⁰ Plebiscitna komisija za Koroško imenovana, Slovenec, 4. 5. 1920, št. 100, str. 2.

uživali pod nemško upravo, rovanja ljudi, ki se čutijo zatirane, odkar ne morejo več zatirati drugih. Pritožbe proti jugoslovanski upravi, pritožbe, ki so v večini slučajev brez vsake podlage, so vas že prepričale in vam bodo še nadalje dokazovale geslo naših nasprotnikov: Predrzno obrekuj, nekaj le obvisi! Gospodje, sodite sami! V starih časih so naši knezi, predno so nastopili vlado, morali na Gosposvetskem polju obljubiti zastopniku zbranega naroda, da bodo »pravični sodniki, zaščitniki vdov in sirot«. Tudi mi vas prosimo samo eno, gospodje: Viteški boritelji za človeške pravice, vredni zastopniki velikih narodov, naših prijateljev: Bog vas sprimi!»²⁶¹

Prihod komisije v Celovec ni povzročil nobenih vidnih sprememb, le nemški časopisi so prinašali vsak dan poročila o razvoju plebiscitnega dela, zlagane informacije o brezpravnosti Nemcev v Jugoslaviji, o nasilstvih v coni A, ki jih ni bilo in o draginji v Jugoslaviji. Na ta način so nas želeli očrniti pred Antanto.²⁶²

Udarec sledi udarcu. In tako smo od naših severnih sosedov Nemcev dobili nov udarec. S pomočjo Antante so namreč hoteli odpraviti demarkacijsko črto med conama A in B na Koroškem. S tem korakom je bil ogrožen obstanek koroških Slovencev. Demarkacijska črta je tako postala predmet resne debate v vseh slovenskih časopisih. Od kar so izvedeli o odločitvi sveta poslanikov, da naj bi se demarkacijska črta odstranila, se je slovenska javnost s časopisi vred iz lastnega nagiba postavila na stališče, da se črta ne sme umakniti. Predvsem so se bali, da bi nam otvoritev črte lahko škodovala v gospodarskem in varnostnem oziru.²⁶³ Da bi preprečili to nevarnost je sklical »Gosposvetski zvon« veliko protestno zborovanje, ki se je razvilo v veličastno manifestacijo narodne volje. Veličastna množica je napolnila dvorano do zadnjega kotička ter dajala pri vsakem govoru duška svojemu ogorčenju in razburjenju. Shod je s slavnostnim govorom odprl g. dr. Rožič, ki je v imenu »Gosposvetskega zvona« pozdravil navzoče ter označil namen shoda, da se torej izrazi protest in ogorčenje nad namero Nemcev in antante, da se naj odpravi demarkacijska črta med conama A in B. Zvrstilo se je

---

²⁶¹ Koroške novice-plebiscitna komisija, Slovenec, 25. 7. 1920, št. 167, str. 3.

²⁶² Nemška propaganda, Slovenec, 6. 8. 1920, št. 177, naslovna stran.

²⁶³ Resnica o demarkacijski črti na Koroškem, Slovenec, 17. 8. 1920, št. 189, naslovna stran.

kar nekaj govornikov, med njimi profesor dr. Rožman, profesor dr. Misič, profesor Mazovec in drugi.²⁶⁴

Nemci so namreč zahtevali, da se demarkacijska črta odpre, češ da plebiscit zadeva najvažnejše duhovne in materialne življenjske interese obeh predelov, tako da bi ohranitev demarkacijske črte in preprečenje razgovorov prebivalstva obeh predelov o njihovi bodočnosti bilo trdo in nepravično.²⁶⁵

Tudi v častniku Slovenski narod je ob tem izšel dolg članek, kjer so ostro pisali proti odpravi demarkacijske črte. Padanje avstrijske krone in slabe življenjske razmere naj bi po njihovem severne sosede prisilile k odpravi črte, da bi tako dobili mnogo živine in zdravo jugoslovansko valuto, s tem pa bi tudi bolj uspešno delovali za priključitev cone B k Avstriji. *»Demarkacijska črta ni kitajski zid, čez katerega ne bi mogel nihče priti!«* Zato je bila v našem gospodarskem interesu ohranitev meje tam kjer je bila, do plebiscita ki se je že bližal. Jugoslovanske oblasti niso nikomur prepovedovale prehoda, prepovedovale so le izvoz živil in valute. Članek se je zaključil z zelo pozitivnim pozivom ljudstvu: *»... to je zadnji poskus zloglasne nemške klike v Celovcu, zadnji atentat, katerega smo, oziroma bomo srečno odbili!«*²⁶⁶ Tako kot so naši bili prepričani da se bo cona A uspešno priključila k Jugoslaviji, tako so tudi tedaj bili prepričani, da bodo dosegli ohranitev demarkacijske črte.

Koroški Slovenci so takrat organizirali tudi manifestacijski shod v Borovljah, kjer so predstavili kar tri temeljne točke, zakaj so bili proti odprtju demarkacijske črte. Odprava demarkacijske črte bi bila očitno kršenje za nas edino merodajnih določil komaj ratificirane saintgermainske mirovne pogodbe. Z odprtjem meje bi tako nastopila težka kriza, ker bi za cono A namenjena živila romala čez Celovec v vso Avstrijo in bi neprimerno manj vreden avstrijski denar preplaval ves naš pas ter

---

²⁶⁴ Protestni shod proti odpravi demarkacijske črte na Koroškem, Slovenski narod, 22. 7. 1920, št. 164, str. 2.

²⁶⁵ Koroški zbornik, Državna založba, Ljubljana 1946, str. 334.

²⁶⁶ Koroška glasovalna cona A in B, Slovenski narod, 25. 7. 1920, št. 167, str. 2.

pahnil zaupljivo ljudstvo v hudo gospodarsko škodo. Prav tako pa bi bil zopet ogrožen red in mir.²⁶⁷

V obeh conah se je razvil politični boj na vsej črti. Slovenci so nastopali samozavestno, saj so bili prepričani v zmago, Nemci pa so se posluževali raznih shodov, na katerih so poskušali naše ljudi pridobiti na njihovo stran. Razne shode so tako organizirali v Grebinju, Borovljah, Velikovcu in Bistrici v Rožu. Z velikimi nemško-slovenskimi plakati so vabili na te shode vse Korošce in Korošice, Gorjance in Gorjanke. Na njih naj bi odločali o položaju Koroške. Ti so seveda prišli in glasovali, da mora Koroška pripadati Jugoslaviji. Ti shodi so dokazali, da je bila laž celovških hujskačev, da naj bi imeli Nemci v coni A večino.²⁶⁸

V skladu z 48. členom mirovne pogodbe se je 28. julija 1920 v Parizu konstituirala in 12. avgusta v Mariboru prvič sestala mednarodna komisija za ureditev jugoslovansko-avstrijske meje. Straža je poročala, da je bilo med našo in avstrijsko delegacijo razmejitvene komisije sklenjeno, da se bodo med njima vršila neposredna pogajanja za določitev mejne črte med Jugoslavijo in Avstrijo. Sporazum se je poskušal najprej doseči glede poteka definitivne meje od Hühnerkogla do Sv. Duha.²⁶⁹ Dalje pa je Straža obveščala, kako je na delegacijo razmejitvene komisije gledalo nemško prebivalstvo. Ko se je dne 25. avgusta 1920 razmejitvena komisija na svojem prvem ogledu obmejnega ozemlja peljala proti Radgoni skozi apaško kotlino, jo je del tamkajšnjega nemškega prebivalstva sprejel demonstrativno z avstrijskimi in bivšimi štajerskimi zastavami ter vpitjem »Heil Österreich« in podobnim. Toda slovenske oblasti so ostro natopile proti takemu demonstrativnemu izzivanju in protidržavnemu ravnanju nahujskanih ljudi. Tudi komisar, general Plivelič je pred komisijo izrazil svoje resne pomisleke zaradi nekorektnega postopanja nemškega prebivalstva ob meji.²⁷⁰ Enako o tem dogodku poroča častnik Slovenec.

---

²⁶⁷ Cona A protestira, Slovenski narod, 3. 8. 1920, št. 174, str. 2.

²⁶⁸ Glas s Koroškega, Slovenski narod, 11. 9. 1920, št. 207, str. 2.

²⁶⁹ Delovanje razmejitvene komisije, Straža, 30. 8. 1920, št. 96, str. 2.

²⁷⁰ Kako sprejemajo Nemci mariborsko razmejitveno komisijo, Straža, 30. 8. 1920, št. 96, str. 2.

Z ozirom na demonstrativne dogodke, ki so se odigrali ob priliki obiska razmejitvene komisije 25. avgusta v Apaški kotlini, je dala deželna vlada za Slovenijo na prebivalstvo sledeči oglas: »Deželna vlada smatra, da je bilo ljudstvo zapeljano po brezvestnih hujškačih in zavedeno v zmoto vsled napačnega, pravnemu položaju neodgovarjajočega razglasa štajerske deželne vlade; deželna vlada smatra torej, da ljudstvo ni ravnalo tako iz mržnje proti jugoslovanski državi, ampak samo vsled nepoučenosti o dejanskem položaju.«

Deželna vlada je upoštevala te okoliščine in ni postopala proti prebivalstvu, opozorila pa ga je, da se bo pri morebitni ponovitvi podobnih dogodkov postopalo proti krivcem z vso strogostjo.²⁷¹

Prvega septembra si je razmejitvena komisija za severne meje ogledala mejne sporne cone med Kokošnjakom in Sv. Lovrencem. Ob tej priliki je zasliševala tudi zastopnike krajevnih oblasti, kakor tudi posamezne zainteresirane posestnike. Prisotna je bila tudi jugoslovanska delegacija, med njim vodja poverjenišтва za notranje zadeve uni. prof. dr. Pitamic, okrajni glavar Slovenjegraški dr. Ipavic, načelnik marnberškega okrajnega zastopa inženir Pahernik, župani občin Sv. Primož nad Muto in Pernice, župnik iz Sv. Jerneja ter mnogo uglednih posestnikov, ki so imeli svoja posestva ob meji.²⁷²

Novembrska izdaja Straže pa je dalje poročala, da je mariborska razmejitvena komisija določila mejo med Kokošnjakom in Št. Lovrencem na sledeči način: meja med Jugoslavijo in Avstrijo gre čez greben Kokošnjaka na vrh k Sv. Urbanu nad Pernicami, po Mlaškem grabnu. Nato sledi meja približno 2 km ob Bistriškem potoku, nakar se obrne proti severu in gre pol kilometra severno ob župne cerkve Sv. Jerneja v Radvanju. Proti tej razmejitveni črti so bile še vedno mogoče spremembe, ki jih je lahko predložila razmejitveni komisiji bodisi naša ali avstrijska razmejitvena delegacija.²⁷³

---

²⁷¹ Nemške demonstracije ob severni meji, Slovenec, 29. 8. 1920, št. 197, naslovna stran.

²⁷² Razmejitvena komisija na Štajerskem, Slovenec, 3. 9. 1920, št. 201, str. 2.

²⁷³ Mariborska razmejitvena komisija, v: Straža, št. 127, Maribor, 15. 11. 1920, str. 3.

5.3.2 PLEBISCITNA KOMISIJA IN GLASOVALNA PRAVICA

V skladu s 50. členom santžermanske pogodbe je ineraliirana komisija imela nalogo, da je nadzirala plebiscit in pazila, da se le-ta izvršil nepristransko. Vsak glasovalec je tako moral glasovati le za eno državo, kateri je hotel pripasti. Glasovalno pravico je imela vsaka oseba, ki je:

- a) bila 1. januarja 1919 stara 20 let,
- b) je od 1. januarja 1919 stalno stanovala v eni od obeh con in
- c) ki je rojena v eni od con ali vsaj od 1. januarja 1912 tam stanuje ali je tja pristojna. V skladu z določbami so naše oblasti dovolile prehod demarkacijske črte vsaki osebi, ki je imela v coni A glasovalno pravico, in sicer s posebnim dovoljenjem brez vizuma tedanje internaliirane komisije, ki ni nosila še naslova »plebiscitna komisija«. V skladu s santžermansko pogodbo je komisija tako imela nalogo, da plebiscit izvede v času treh mesecev po ratifikaciji te pogodbe. V sporazumu z našo delegacijo je olajšala prehode iz ene cone v drugo, dovoljevala prenašanje ali prevažanje sadja, zelenjave in drv in s tem omogočala tudi nam prehod v cono B.²⁷⁴

Za nemški živelj je bila še posebej važna zadnja točka, saj jim je že po sedemletnem bivanju v tem predelu dajala možnost soodločanja o dokončni usodi tega ozemlja. V zadnji dobi so se prav Nemci naseljevali na plebiscitnem območju, medtem ko so se Slovenci iz gospodarskih razlogov morali izseljevati s tega območja v druge avstrijske dežele, oziroma celo v druge države.²⁷⁵

V častniku Slovenski narod so objavili dolg članek, kjer so razpravljali, da naj bi plebiscitna komisija kršila pogodbo v več točkah. Te kršitve naj bi bile:

1. Odprava demarkacijske črte. *»50. člen mirovne pogodbe določa, da se celovška kotlina zaradi plebiscita razdeli v dve con, med katerima teče natančno določena demarkacijska črta; prva cona (A) stoji pod jugoslovansko zasedbo in upravo, druga pod avstrijsko.«* Plebiscitna komisija je to črto odprla in s tem omogočila osebni prehod in blagovni

---

²⁷⁴ Koroška glasovalna cona A in B, Slovenski narod, 15. 8. 1920, št. 185, str. 3.

²⁷⁵ Koroški plebiscit, razstava in simpozij, Slovenj Gradec 1990, str. 52.

prenos; hotela pa jo je tudi formalno odpraviti s tem, da bi se naši in avstrijski orožniki umaknili po km od črte.

2. Amerika v plebiscitni komisiji ni zastopana, kakor je to določeno.

3. Naš delegat, nima v tej komisiji glasovalne pravice, kakor to zahteva pogodba, temveč samo posvetovalno.

4. Nemški delegat se udeležuje sej tudi pri razpravah, kadar gre za cono A, čeprav je to proti izrecnemu določilu mirovne pogodbe.

5. Vojaštvo in orožništvo: »v skladu s mirovno pogodbo naj se vojaštvo kakor hitro nadomesti s policijo iz domačinov. Plebiscitna komisija pa ne dela nobenega razločka med vojaštvom in orožništvom in zahteva, da morajo tudi orožniki biti sami Korošci.«

6. Zone = région. »*Drugi glasovalni pogoj zahteva, da mora glasovalce imeti 1. januarja 1919 redno bivališče v glasovalni coni, tretji pa, da mora v imenovani coni biti rojen ali imeti tam vsaj od 1. januarja 1912 redno bivališče ali domovinsko pravico.*« Beseda »zone« se nahaja v tem členu 20-krat in vedno v nedvomnem pomenu glasovalne cone (A in B), plebiscitna komisija pa je izjavila, da je treba v teh dveh slučajih tolmačiti besedo »zone« v »širšem smislu« kot celo glasovalno ozemlje, čeprav mirovna pogodba rabi v tem pomenu samo izraz région.²⁷⁶

Na seji plebiscitne komisije 27. avgusta so razpravljali o načinu glasovanja in o terminu plebiscita. Določili so, da bo plebiscit potekal 10. oktobra in da bo na ta dan prepovedano točenje alkoholnih pijač.²⁷⁷

Plebiscitna komisija je dalje izdala še dva razglasa. V prvem je odredila, da smejo na ozemlju, ki se nahaja pod njenim nadzorstvom, nositi orožje samo javni orožniki ter da imajo orožniki pravico, zapleniti orožje vsem drugim osebam. Osebe, ki bi nosile orožje, bi bile tako strogo kaznovane. V drugi proklamaciji pa je poudarila, da je glasovanje svobodno, neodvisno in tajno. Odredila je tudi, da

---

²⁷⁶ Koroški plebiscit in mirovna pogodba, Slovenski narod, 12. 9. 1920, št. 208, str. 4.

²⁷⁷ Plebiscit na Koroškem 10. Oktobra, Slovenec, 28. 8. 1920, št. 196, naslovna stran.

smejo na dan glasovanja v glasovalno cono A samo take osebe, ki imajo glasovalno pravico.²⁷⁸

Na seji 14. septembra v Celovcu je komisija sklenila, da se mora jugoslovansko vojaštvo umakniti iz cone A. Dalje je sklenila, da se mora vsa naša aktivna žandermarija nadomestiti s samimi Korošci. Umakniti se morajo tudi vse jugoslovanske odredbe glede tuje lastnine v plebiscitni coni (sekvestri nad nemško veleposestjo) toliko časa, dokler se plebiscit ne izvrši. V veljavi pa so lahko ostale vse pravice na teh posestvih, ki si jih je kdo pridobil od naše uprave.²⁷⁹

Na seji 5. oktobra v Celovcu je plebiscitna komisija sklenila, da se bo vršilo glasovanje v pasu B na Koroškem dne 31. oktobra. To svojo odločitev so opravičevali v skladu s 50. členom saintgermainske mirovne pogodbe, ki pravi: *»Če izpade glasovanje v pasu A v prid srbsko-hrvatsko-slovenski državi, se bo vršilo glasovanje v drugem pasu v roku treh tednov po objavi uspeha v glasovanju v prvem pasu, in sicer na dan, ki ga določi komisija«.*²⁸⁰ Na podlagi tega sklepa lahko razberemo, da je smatrala komisija pas A za Avstrijsko republiko kot izgubljen.

---

²⁷⁸ Dva nova razglasa plebiscitne komisije, Slovenski narod, 9. 10. 1920, št. 231, naslovna stran.

²⁷⁹ Naše vojaštvo in aktivno orožništvo naj se umakne, Slovenec, 15. 9. 1920, št. 210, str. 3.

²⁸⁰ Plebiscitna komisija prepričana o slovenski zmagi, Slovenec, 6. 10. 1920, št. 228, naslovna stran.

5.3.3 IMENIK GLASOVALNIH UPRAVIČENCEV

Plebiscitna komisija je za izvršitev plebiscita celo plebiscitno ozemlje razdelila v šest distriktov²⁸¹, ki jih je nadzoroval Medzavezniški okrajni svet, njegovi člani pa so bili angleški, francoski in italijanski častniki. V vsakem okraju so postavili za vsako občino glasovalni odsek; tri člane je imenoval zastopnik Kraljevine SHS v plebiscitni komisiji, tri pa zastopnik Avstrije v plebiscitni komisiji. Občinski glasovalni odseki so imeli predsednika in tajnika ter sledeče glavne dolžnosti in posle:

1. sestaviti liste glasovalcev, v ta namen so imeli pravico pogledati v vse uradne zapiske in listine;
2. pripraviti prostore za glasovanje;
3. izdajati za glasovanje potrebne listine.

Okraj "A" so obsegale občine: Poreče, Bltaograd, Sveti Martin na Dholici, Kostanje, Vrba, Lipa, Vernberk, Logavas, Šentjakob v Rožu, Rožek, Drava, Loče, Ledinice. Glavni stan: Rožek za cono I, Vrba za cono II.²⁸²

Okraj "B" so sestavljale občine: Medgorje, Žrelec, Radiše, Vetrinj, Hodiše, Kotmara vas, Bilčoves, Zg. Vesce, Zihgolje, Borovlje, Šmarjeta, Medborovnice, Podljubelj, Bistrica, Plajberk, Selo. Glavni stran: Borovlje.²⁸³

Okraj "C" so sestavljale občine: Bela, Bistrica pri Pliberku, Bisto, Galicija, Libeliče, Liboče, Pliberk, Rikarja vas, Škocjan, Železna Kapla, Žitara vas, Žvabek. Glavni stan: Pliberk.²⁸⁴

Okraj "D" so povezovale občine: Djekše, Grabštanj, Grebinj, Labud, Sv. Peter, Pokerče, Puštrica, Ruda, Tinje, Maženberk, Velikovec, Vovbre. Glavni stran: Velikovec.²⁸⁵

---

²⁸¹ distrikt (lat.) okraj

²⁸² Prebivalcem koroškega plebiscitnega ozemlja, v: Slovenec, št. 191, 22. 8. 1920, str. 2.

²⁸³ Prav tam.

²⁸⁴ Prav tam.

²⁸⁵ Prav tam.

Okraj "E" so tvorile občine: Kriva Vrba, Sv. Peter, Gospa Sveta, Sv. Martin pri Celovcu, Sv. Rupert pri Celovcu, Trdnja vas, Dhorše, Dole, Sv. Tomaž, Žrelec, Tigerče, Otmanje, Mostič. Glavni stan: Celovec.

Okraj "F" je tvorilo mesto Celovec. Glavni stan: Celovec.²⁸⁶

Imenike je sestavljala komisija šestih mož, med katerimi so bili trije Slovenci in trije »nemčurji«. V slučajih, v katerih so se stranke sporazumele med seboj, so se volivci takoj vpisali v imenike, v drugih slučajih pa se je odločitev prepustila ententni komisiji. Nemški zaupniki v občinskih komisijah so dobili 50 K dnevne odškodnine, naši pa – nič, čeprav so ravno tako bili ves dan v pisarni kakor Nemci.²⁸⁷

---

²⁸⁶ Prebivalcem koroškega plebiscitnega ozemlja, v: Slovenec, št. 191, 22. 8. 1920, str. 2.

²⁸⁷ Koroške novice, v: Slovenec, št. 208, 12. 9. 1920, str. 3.

Prijava za sprejem v glasovalski imenik.
Anmeldung um Aufnahme in das Abstimmungs-Verzeichnis.

Občinskemu glasovalnemu oddelku v
 Zu den Gemeinde-Abstimmungs-Bezirk in _____

1. Prosim, da mi vpišete med glasovalce upravičenega Vala državljan, (na mesto (človeka) valnega okruga.
 Ich bitte um meine Aufnahme als Abstimmungsberechtigter in Ihren Gemeinde, (für die Stadt (Klagenfurt) in Ihrem Bezirk).

Izjavo in priimek _____
 Vor- und Nachname: _____

2. Pri imenu: _____ Občina bivaliti: _____
 Bujarsko ime: _____ Gegenwärtiger Wohnort: _____

3. Rojstni dan: _____ Mesec: _____ Leto: _____
 Geburts-tag: _____ Monat: _____ Jahr: _____

Rojstni kraj: _____ Občina: _____
 Geburtsort: _____ Gemeinde: _____

4. Sebi kraj: _____ Glasovalni okraj: _____
 Wohnortbezirk: _____ Wahlkreis: _____

5. (Človeka) sem stalno bivaliti v spodaj omenjenih krajih glasovalnega ozemlja tekom izmenne dobe:
 Ich bitte meinen ständigen Wohnort in den unten angegebenen Orten im Abstimmungsgebiete während der besetzten angegebenen Zeit:

V	od	do
Ja	dem	Bis
V	od	do
Ja	dem	Bis

6. (Človeka) sem stalno bivaliti v spodaj omenjenem občinu glasovalnega ozemlja tekom izmenne dobe:
 Ich bitte regelmäßig in den unten angegebenen Gemeinden im Abstimmungsgebiete während der besetzten angegebenen Zeit:

V	od	do
Ja	dem	Bis
V	od	do
Ja	dem	Bis

Pripona: Kdor glasovalni pravici ne uživa na podlagi priponosti, njemu točka 6. ni treba izpolniti.
 Hinweisung: Wenn die Abstimmungs-berechtigung nicht auf Grund der Wohnortigkeit geltend gemacht wird, ist Punkt 6 zu lassen.

Slika 4: Prijava za sprejem v glasovalski imenik

(Pridobljeno 23. 4. 2009), iz

<http://www.promin.si/zgodovina/slovenec/images/kor-dok-01.jpg>.

Le tisti, ki so bili vpisani v imenike so smeli voliti. Zato so pozvali vse državljane, da so preverili na občinskem uradu, če so vpisani. Še zlasti so pozivali tiste, ki so že dopolnili 21. leto, pa še niso bivali šest mesecev v občini.²⁸⁸ Če niso bili

²⁸⁸ Somišljeniki, Slovenec, 6. 10. 1920, št. 228, str. 2.

vpisani, so morali z reklamacijo zahtevati, da so jih vpisali. Za vsakega izpuščenega volivca je bilo potrebno pri županstvu vložiti posebno reklamacijo.²⁸⁹ Za vpis v imenike glasovalnih upravičencev se je lahko prijavil vsak, ki je izpolnjeval pogoje, in sicer pisno ali ustno. Prijavi je moral priložiti ustrezne dokumente, državne, občinske, mestne in cerkvene oblasti pa so morale komisiji dovoliti vpogled v ustrezno dokumentacijo. Nemci so se sprva trudili, da bi povečali število glasovalnih upravičencev po zakoniti poti, s pomočjo plebiscitne komisije.²⁹⁰ Plebiscitna komisija je 7. oktobra 1920 v Celovcu določila, da ima v coni A glasovalno pravico 38.525 oseb, ki jih je razdelila v sedem glasovalnih okrožij, in sicer: 1. okrožje Velikovec z 10.898 glasovalci, 2. okrožje Pliberk s 4770 glasovalci, 3. okrožje Železna Kapla z 2067 glasovalci, 4. okrožje Dobrla ves s 4588 glasovalci, 5. okrožje Borovlje južni breg Drave s 6123 glasovalci, 6. okrožje Rožek s 4584 glasovalci in 7. Okrožje Borovlje severni breg Drave s 5495 glasovalci.²⁹¹ Toda 10. oktobra je bilo vpisanih skoraj 5.000 glasovalnih upravičencev več, kar je osupilo tudi Slovence.²⁹²

Tudi svoboda glasovanja še posebej koroškim Slovencem ni bila zagotovljena. Na koroške Slovence v coni A niso vplivali le socialno in gospodarsko močnejši Nemci, oziroma njihovi oskrbniki, ampak se je nad njimi izvajal mnogovrsten teror, ki se je povečal po odprtju demarkacijske črte, ko so nemške hujskaške skupine iz Celovca in drugih predelov cone B nemoteno prihajale v cono A. V očeh koroških Slovencev se je rušil ogled jugoslovanskih oblasti, še posebej po 18. septembru 1920, ko so se morale jugoslovanske čete umakniti iz cone A, medtem ko so italijanske ostale na meji cone A in cone B in celo grozile z vojaško intervencijo v primeru jugoslovanske zmage.²⁹³

---

²⁸⁹ Somišljeniki, na delo, Slovenec, št. 229, 7. 10. 1920, str. 4.

²⁹⁰ Koroški plebiscit, razstava in simpozij, Slovenj Gradec 1990, str. 56.

²⁹¹ Glasovanje, v: Slovenski narod, 10. 10. 1920, št. 233, naslovna stran.

²⁹² Koroški plebiscit, razstava in simpozij, Slovenj Gradec 1990, str. 56-57.

²⁹³ Koroški zbornik, Državna založba, Ljubljana 1946, str. 485-487.

Slika 5: Glasovalna izkaznica

(Pridobljeno 15. 5. 2009), iz
<http://www.promin.si/zgodovina/slovencev/images/kor-dok-03.jpg>

5.3.4 GLASOVALNO GRADIVO

Vsak glasovalec je moral pri glasovalni komisiji oddati legitimacijo, ta pa je ime poiskala v glasovalnih imenikih ter tako preverila identiteto. Nato je glasovalna komisija glasovalcu izročila kuverto in dve glasovnici – belo in zeleno. Na beli glasovnici je bilo tiskano: »Jugoslavija« (Jugoslavien), na zeleni pa »Österreich« (Avstrija). Zaradi tajnosti so bile na razpolago kabine, v katerih je volilec raztrgal glasovnico države, ki je ni hotel voliti, in obe glasovnici dal o ovojnico, ki jo je moral izročiti predsedniku komisije. Le-ta je nato pred vsemi vrgel ovojnico v glasovalno skrinjico.²⁹⁴ Po zaključku glasovanja je komisija volilno skrinjico zapečatila in predala medzavezniškim častnikom in vojakom, ki so te skrinjice prepeljali v prostore okrajnih glasovalnih svetov, kjer so jih zastražili.²⁹⁵

V vseh častnikih je bilo veliko pisanja kako naj glasovanje poteka in raznih pozivov ljudem naj le raztrgajo zeleno glasovnico in na ta način glasujejo za Jugoslavijo. Eden takšnih pozivov je ta: *»Če imate le še iskrico poštenja v sebi, če vam tli le še mala iskrica ljubezni do svoje matere v vašem srcu, če niste samomorilci, raztrgajte 10. oktobra, ko se boste nahajali v celici, zeleno glasovnico in jo priložite k celi beli glasovnici, ker le tako bo glas veljaven, ki ste ga oddali za Jugoslavijo, v kateri boste lahko brezskrbno živeli in brez strahu gledali v bodočnost. Če vas pa hudič premoti, da raztrgate belo glasovnico, vedite, da boste ostali celo življenje proklet izdajalec svojega rodu in vest vas bo morala žgati kakor največjega hudodelca in vam ne bo dala nikdar miru, kako ni dala Judežu Iškarjotu, ki se je po izdajstvu sam končal grešno življenje. Bela barva je barva zveličanja, a zelena je beda, pomanjkanje, suženjstvo in barva zavisti. Zato raztrgaj vsak zeleno glasovnico in pusti belo nedolžno in celo!«*²⁹⁶

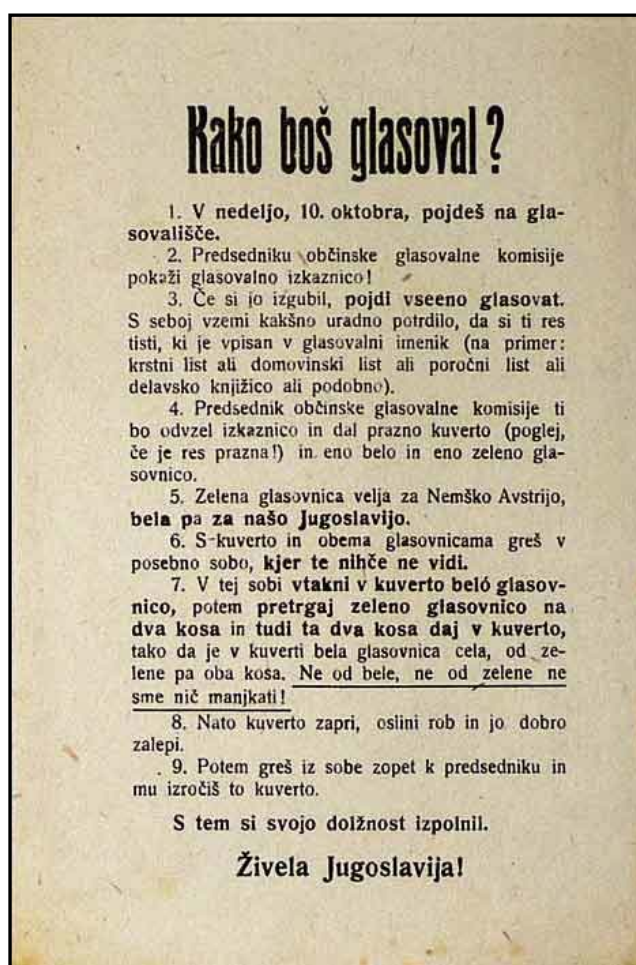
---

²⁹⁴ Kako boste v nedeljo glasovali Korošci?, Slovenski narod, 9. 10. 1920, št. 231, str. 3.

²⁹⁵ Koroški plebiscit, razstava in simpozij, Slovenj Gradec 1990, str. 57.

²⁹⁶ Belo ali zeleno, Slovenski narod, 5. 10. 1920, št. 227, naslovna stran.

Posebno pozornost so tedaj namenili tudi koroškim delavcem in kmetom in jim preko časopisov podali navodila za glasovanje in hkrati poziv. »... dragi koroški kmetje in kajžarji in vsi težaki, ki delate z rokami ... Bliža se z brzimi koraki dan glasovanja – 10. oktober! Na ta dan boste sami svobodno, prostovoljno izbrali svojo zemeljsko, gospodarsko svobodo – ali sužnost. Svoboda, prostost bo za vas v Jugoslaviji, sužnost, nesreča in gospodarski propad bosta v nemški Avstriji. Torej ne bo težko se odločiti – za svobodo, za gospodarsko neodvisnost v Jugoslaviji ...«²⁹⁷

Slika 6: Navodila za glasovanje

(Pridobljeno 15. 5. 2009), iz

<http://www.promin.si/zgodovina/slovencev/images/kor-dok-27.jpg>

²⁹⁷ Koroški kmet, delavec in plebiscit, v: Slovenec, št. 226, 3. 10. 1920, str. 2.

Zlasti v zadnjih dneh pred plebiscitom so preko časopisov opominjali ljudi, naj le-ti ne pozabijo na nemške grozovitosti, kako so nemški folksverovci kradli, ropali, požigali, ubijali in morili, kako so izgnali iz Zile že vse naše duhovnike, učitelje in uradnike. Pozvali so jih, da če nočejo, da se ti hudi časi zopet povrnejo in da če želijo živeti v miru in sreči, naj le glasujejo za Jugoslavijo.²⁹⁸

V času prve svetovne vojne, pa tudi že prej, je bila protisrbska propaganda v vsem nemškem časopisju zelo močna. Nemško časopisje je bilo seveda tudi na slovenskem ozemlju zelo razširjeno. Imela ga je skoraj vsaka gostilna. Za to so nemški uradniki že poskrbeli. V njih so Srbe slikali kot krute, krvoločne divjake, podivjane kreature, »Untermenschen«, kakor se je pozneje izražala nacistična propaganda o vseh Slovanih. V ljudstvu je tako bilo zakoreninjeno mnenje, da je Srb nekaj slabega. Če bi tedaj prišlo pod srbsko oblast, bi bilo to nekaj strašnega. Zato je bilo strašenje s Srbi zelo dobro propagandno sredstvo proti oddaji glasu za Jugoslavijo.²⁹⁹

»Vun s Kranjci! Vpijejo nemški petelini. Vun s privandranimi nemškimi hujškači, pravijo koroški Slovenci! Doli Jugoslavija, se derejo nemški in laški piskači. Doli razcapana Avstrija, odgovarjajo zavedni Korošci. Naj se godi pravica ubogim Nemcem, tarna princ Borghese. Vun z zahrbtnimi Lah, ki hočejo komandirati na Koroškem, zahtevajo naši možje. Joj, kaj bo z nami, jokajo baroni in odiralci ljudstva, če zmagajo Slovenci. Vaši gozdovi in vaša polja bodo naša, veselo odgovarjajo koroški kmetje.«³⁰⁰

Poleg tega članka se mi je zdel zelo zanimiv tudi članek, v katerem so objavili za kaj bodo glasovali »nemškutarski zaslepljenci« in za kaj »koroški Slovenci in vsi pametni ljudje na slovenskem Koroškem«. Preko teh naštetih točk so pravzaprav dali ljudem misliti, kakšno usodo si bodo z glasovanjem priglasovali.³⁰¹

---

²⁹⁸ Koroški rojaki, v: Slovenec, št. 226, 3. 10. 1920, str. 4.

²⁹⁹ Luka Sienčnik, Koroški plebiscit 1920, Založba Obzorja, Maribor 1987, str. 387.

³⁰⁰ Kaj pravijo Nemci – kaj pravijo koroški Slovenci, v: Slovenec, št. 227, 5. 10. 1920, str. 4.

³⁰¹ Za kaj bodo glasovali nemškutarski zaslepljenci..., v: Slovenec, št. 228, 6. 10. 1920, str. 2.

Nemškutarski zaslepljenci:

1. Za lakoto v sestradani Avstriji.
2. Za 15 milijard deficita.
3. Za večno suženjstvo pod baroni veleposestniki.
4. Za novo vojsko.
5. Za požrešne Italijane.
6. Za avstrijske dolgove.
7. Za večni nemir in prepir s sosedi.
8. Za nered in brezpravnost v lastni državi.
9. Za propadanje mladine, pijanstvo in nepoštenje.
10. Za svojo narodno smrt.

koroški Slovenci in vsi pametni ljudje na slovenskem Koroškem:

1. Za cvetočo in bogato državo, ki s svojim žitom krmi Avstrijo.
2. Za razdelitev veleposestniške zemlje med potrebne kmete in delavsko ljudstvo.
3. Za svobodno življenje in napredek.
4. Za mir z vsemi sosedi.
5. Za prijateljstvo z vsemi izobraženimi narodi in mogočnimi državami.
6. Za gospodarsko bodočnost.
7. Za materni jezik, očetovske navade, dedno vero in staro pravdo.
8. Za polne žitnice, bogate domove in družinsko srečo.
9. Za treznost, poštenost, pridnost, red, mir, in varnost v močni državi.
10. Za urejeno, svobodno, mlado Jugoslavijo.

Če bi naši takrat glasovali za Avstrijo, bi tako postali podložniki nemške države, saj naj bi se Avstrija združila z Nemčijo. Tako bi prišli v državo, ki je najbolj obdolžena, najbolj ponižana, najbolj pokončana država tega sveta. Tako so pisali po časopisih. *»Če veš, kje imaš glavo in če znaš prešteti prste na svoji roki, sprevidiš brž, da je treba 10. oktobra strgati prav tisto zeleno glasovnico. Kdor tega ne stori, je tepec in dokler bo živ, ga bo oblivala zelena jeza.«*³⁰²

Značilnosti takratnega obdobja so bili številni časopisni članki, vrste propagandnih plakatov, letakov, zborovanj, podkupovanj in raznih oblik nasilja. Pri prebiranju častnikov sem posebno pozornost namenila ravno propagandnemu gradivu in ugotovila, da je prednjačil častnik Slovenec. V njem sem zasledila razne citate, nagovore, besedne zveze, s katerimi je poskušal vplivati na domače ljudstvo in ga tako pritegniti h glasovanju za Jugoslavijo.

---

³⁰² Kaj boš storil, če glasuješ za Avstrijo, Slovenec, 7. 10. 1920, št. 229, str. 3.

Kako pridobiti vsaj del slovenskih glasovalnih upravičencev, da ne bi glasovali v skladu s svojo narodnostjo, ampak za Avstrijo? To je bila osrednja naloga nemško-avstrijske politične akcije. Ni šlo samo za veličanje prednosti avstrijske republike pred jugoslovansko monarhijo, šlo je za način, kako zaostri in ohromiti izrecno narodnostne premisleke slovenskega glasovalca. Te nedvomno zahtevne naloge se je avstrijsko-nemška propaganda smotrno in učinkovito lotila v dveh smereh: z gesli, namenjenimi tistemu delu slovenskih ljudi, katerih narodna zavest je bila malo razvita ali pa so bili v kulturnem in političnem pogledu že na pol germanizirani, in z gesli, namenjenimi slovenskim glasovalcem, katerim je pripadnost k slovenski narodnosti nekaj pomenila in ki so omahovali med čutom dolžnosti, da glasujejo v smislu svoje narodnosti in pa med nagnjenjem, da bi glasovali za Avstrijo zaradi njenih splošnih prednosti.³⁰³

Prvi skupini so bila namenjena gesla v smislu germanizatorske ideologije tradicionalne vladajoče nemške nadstavbe v deželi. Oprla so se na staro povzdigovanje nemštva in podcenjevanje ter nevrednost slovenstva za samostojno politično življenje. Pri tem so izrabljala ne le vse vzvode osebne medsebojne povezanosti in odvisnosti slovenskega in nemškega življa, ampak zlasti še germanizacijski učinek polstoletnega delovanja koroških utrakvističnih šol, nemških političnih strank in društev. V tej smeri je bila nemška izkušnja bogata, zaloga argumentov dobro znana in tako rekoč neizčrpna.³⁰⁴

Gesla namenjena drugi skupini slovenskih glasovalcev pa so bila: obljube in jamstva slovenskemu prebivalstvu, da bodo njegove pravice v Avstriji za vse čase zavarovane, spoštovane, da bo njegov narodnostni obstoj trajno zagotovljen in da zato glasovanje za Avstrijo ni v nobene nasprotju z njegovim narodnostnim prepričanjem in z njegovimi narodnostnimi interesi, kajti plebiscit nima značaj narodnostne opredelitve, ampak le izbire med dvema državama.³⁰⁵

---

³⁰³ Janko Pleterški, Koroški plebiscit, Slovenska matica, Ljubljana 1970, str. 232. (dalje: PLETERSKI, Koroški plebiscit).

³⁰⁴ Prav tam, str. 232-233.

³⁰⁵ Prav tam.

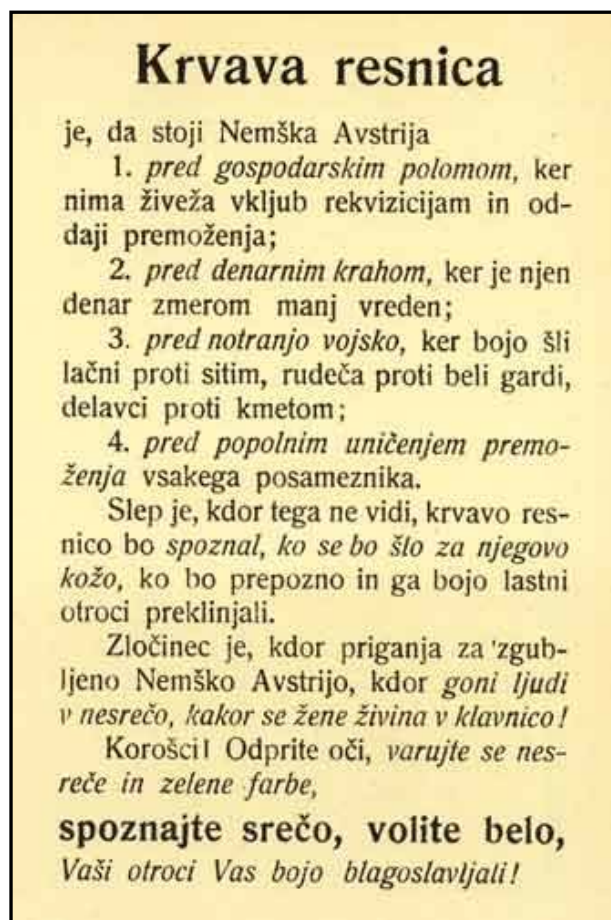
Slika 7: Nemška propaganda

(Pridobljeno 15. 5. 2009), iz

<http://www.promin.si/zgodovina/slovencev/images/kor-letak-152.jpg>.

Poleg agitacijskih gesel, ki naj bi ohromila narodnostne preudarke slovenskih glasovalcev, je nemško-avstrijska agitacija uporabljala še vrsto gesel splošnega značaja, ki so opozarjala na prednosti življenja v Avstriji pred življenjem v Jugoslaviji.³⁰⁶

³⁰⁶PLETERSKI, Koroški plebiscit, str. 239.

Slika 8: Slovenska propaganda

(Pridobljeno 15. 5. 2009), iz

<http://www.promin.si/zgodovina/slovencev/images/kor-letak-004.jpg>

Prav tako pa je avtrijsko-nemška agitacija izkoriščala razne dogodke v Jugoslaviji, ki so novo državo kazali v slabi luči. To so bili poboji kmetov na Hrvaškem, žrtve na Zaloški cesti v Ljubljani, novice o udeležbi bataljonov Slovencev in Hrvatov v bojih proti Albancem, neizvajanje agrarne reforme, neugodna menjava kron za dinarje in tako naprej..³⁰⁷

---

³⁰⁷ PLETERSKI, Koroški plebiscit, str. 239

Slika 9: **Deset plebiscitnih zapovedi**, (Pridobljeno 15. 5. 2009), iz <http://www.promin.si/zgodovina/slovencev/images/kor-letak-005.jpg>

Slika 10: **Slovenska propaganda**, (Pridobljeno 15. 5. 2009), iz <http://www.promin.si/zgodovina/slovencev/images/kor-letak-002.jpg>

Slika 11: Nemška propaganda, (Pridobljeno 15. 5. 2009), iz <http://www.promin.si/zgodovina/slovencev/images/kor-letak-039.jpg>

Slika 12: Slovenska propaganda, (Pridobljeno 15. 5. 2009), iz <http://www.promin.si/zgodovina/slovencev/images/kor-letak-052.jpg>

5.3.5 NEMŠKA AGITACIJA PRED PLEBISCITOM

Nemška agitacija se je posluževala vseh sredstev, da je tako še zadnje tedne pred glasovanjem vplivala na voljo Korošcev. Najuspešnejši so bili pri razdeljevanju blaga za obleko, ki so ga organizirali po svojih zaupnikih v vsej coni A. Slovenec, ki je pred pričo obljubil, da bo glasoval za Nemško Avstrijo, je dobil od celovškega zaupnika nakaznico, s katero je šel v Celovec, kjer je dobil meter blaga po 20 kron.³⁰⁸

Nemci si bili zadnje dneve pred plebiscitom zelo nasilni. Vsi nekdanji orožniki, uradniki in učitelji so bili na nogah, hodili so po vaseh, kjer so nekoč službovali, od hiše do hiše, trosili denar in laži, blago in grožnje. Povsod kamor so prišli so pripovedovali, da je nemška zmaga že gotova in s tem strašili ljudi. Povsod so lepili plakate s takšno vsebino: »*Ali hočete v Macedonijo ajnrukat*«, »*SHS hat Wehrpflicht! Wollt Ihr Kanonenfutter werden?*«. ³⁰⁹ Tudi naše obmejne straže so našle ob meji vse polno raztrošenih lističev z besedilom: »*Schluss mit den Gewalttaten in der A Zone!*«. ³¹⁰ Iz te agitacije lahko razberemo, kako so Nemci poskušali na več načinov, da bi si pridobili simpatije za koroški plebiscit.

Tudi Italijani so bili proti temu, da bi Jugoslavija dobila večino na volitvah pri plebiscitu. V članku, objavljenem v »Gazzetta di Venezia« so objavili, da če bi prišla cona A k Jugoslaviji, potem bi tekla železniška proga, ki spaja Italijo z Avstrijo preko ozemlja tretje države – Jugoslavije, kar bi za njih pomenilo, da bi bil s tem ogrožen Trst. ³¹¹ Pri čemer pa so seveda pozabili, da bi bil v nasprotnem primeru Trst ogrožen s strani Nemcev.

---

³⁰⁸ Koroške novice, Slovenec, 12. 9. 1920, št. 208, str. 3.

³⁰⁹ Koroške novice, Slovenec, 29. 8. 1920, št. 222, str. 3.

³¹⁰ Iz Koroške, Straža, 29. 9. 1920, št. 108, str. 3.

³¹¹ Italija in naš plebiscit, Slovenec, 2. 10. 1920, št. 225, str. 2.

5.4 NA DAN PLEBISCITA

Na Koroškem so v dneh pred plebiscitom potekale tudi občinske volitve v Ziljski dolini, na katerih so Nemci doživeli hud poraz. Slovenci so Nemce premagali v naslednjih občinah: Ziljska Bistrica, Stroje, Brdo, Sv. Štefan in Št. Pavel. Slovenske zmage Nemci niso hoteli priznati, zato so zaustavili volitve. Toda kljub temu, nam je odločna slovenska zmaga v omenjenih občinah bila spodbuda, da bi morda tudi plebiscit lahko bil kljub nemškim »hujskarijam«, podkupovanjem in agitaciji za nas uspešen.³¹² Slovenec je poročal, kako so se v Celovcu kljub neuspehu že pripravljali na avstrijsko zmago v coni A. Začeli so barvati kole za zastave, v kemične čistilnice so nesli belo-rdeče in črno-rdeče-rumeno blago, člani mestne godbe pa so čistili svoja godala.³¹³

In prišel je težko pričakovani 10. oktober, dan ko so se morali dokončno odločiti za svojo pripadnost Avstriji ali Jugoslaviji. Glasovanja se je udeležilo kar 90–95% upravičencev. V slovenski občini Sela so se glasovanja udeležili kar vsi. Po poročanju Straže je dan bil zelo razburljiv, toda brez večjih izgrediv. Le ponekod so poskušali nemški »Volksverovci« izzvati nemire, toda naši fantje so jih s krepkimi nastopi preprečili. Naši ljudje so prišli glasovat že navsezgodaj, z jutranjo zoro. Razna poročila plebiscitne komisije so poročala o nasilnem nastopu Nemcev in njihovih poskusih goljufije pri glasovanju. Tako so očitvidci iz Pliberka poročali, da je nemška svojat zaprla slovenskim glasovalcem dohod na volišče. In šele ob prihodu ententne komisije, ki je napravila red, so lahko prišli do glasovanja.³¹⁴

Iz Borovelj so na dan glasovanja poročali, da je slovenska zmaga zagotovljena. Tako bi naj imeli v boroveljskem okraju in Podjuni gotovo večino 60 %. Isto tudi v velikovškem okraju.³¹⁵

---

³¹² Iz Koroške, Straža, 29. 9. 1920, št. 108, str. 3.

³¹³ Plebiscit na Koroškem, Slovenec, 22. 9. 1920, št. 216, naslovna stran.

³¹⁴ Glasovanje na Koroškem, Straža, 11. 10. 1920, št. 113, str. 3.

³¹⁵ Izid glasovanja na Koroškem še ni znan, Slovenec, 11. 10. 1920, št. 232a, naslovna stran.

Glasovanje se je končalo ob 6. uri zvečer, na kar so v nekaterih volilnih okrajih takoj pričeli s štetjem glasov, v drugih pa šele v ponedeljek zjutraj. Štetje se je vršilo zelo počasi. V Borovljah so na primer »skrutinirali« eno celo dopoldne samo eno občino, vseh pa je bilo 15. Komisija je objavila, da je možno v eni minuti odpreti le 5 do 6 glasovnic. Hkrati pa so poročali, kako so Nemci poskušali s pomočjo Italijanov z goljufijami in sleparijami pri štetju glasovnic.³¹⁶ Vsi nestrpno so čakali na kakršne koli informacije o izidu glasovanja. Govorilo se je, da sta Gradec in Radgona vsa v nemških zastavah in da je tako glasovanje izpadlo v prid Nemcem.³¹⁷ Nasprotno pa so bili vrli, zavedni Korošci prepričani o zmagi. Toda to njihovo veselo razpoloženje so poskušali Nemci potlačiti s svojim divjim germanskim terorjem. Nemška drhal je povsod nastopala izzivalno, z orožjem, napadalno in življenjsko nevarno. O nemškem nasilju so poročali iz več krajev. Samo v velikovski okraj naj bi prodrlo na dan glasovanja iz B pasa v pas A 4000 »Volkswehrovcev«. Te vojaške tolpe so grozile našim ljudem, jih napadale in celo streljale na njih. Tudi v Pliberku so se Nemci znašali nad našim prebivalstvom.³¹⁸

Na seji plebiscitne komisije, ki se je vršila 13. oktobra, je predsednik komisije Peck proglasil rezultat plebiscita v koroški coni A, ki je naslednji:

ROŽEK   za Avstrijo 1980, za Jugoslavijo 2318, skupaj 4 298 glasov;
BOROVLJE   za Avstrijo 6427, za Jugoslavijo 4981, skupaj 11 408 glasov;
VELIKOVEC   za Avstrijo 8306, za Jugoslavijo 2444, skupaj 10 750 glasov;
PLIBERK   za Avstrijo 5312, za Jugoslavijo 5535, skupaj 10 847 glasov;
skupaj za Avstrijo 22.025, za Jugoslavijo 15.278, skupno torej 37 303 glasov.
Avstrija je imela 6 747 glasov večine ali 59 %, Jugoslavija pa 41 %.³¹⁹

Po poročanju situacijskega poročila o plebiscitu je v splošnem vladalo po celi Sloveniji zaradi nepričakovanega izida plebiscita velikansko razburjanje in potrto. Povsod je prevladovalo mnenje, da se cona A ne sme izročiti Nemcem, povsod so zahtevali, da jo zasedejo slovenske čete. Navajali so se na shodih in v

---

³¹⁶ Glasovanje na Koroškem, Straža, 13. 10. 1920, št. 114, str. 3.

³¹⁷ Glasovanje na Koroškem, Straža, 11. 10. 1920, št. 113, str. 3.

³¹⁸ Glasovanje na Koroškem, Straža, 13. 10. 1920, št. 114, str. 3.

³¹⁹ Muzej narodne osvoboditve Maribor, fond boj za severno mejo, mapa 402, Situacijsko poročilo o plebiscitu na Koroškem, oktober 1920.

časopisih različni vzroki za neugoden izid plebiscita. Splošno mnenje je bilo, da plebiscita ni izgubilo slovensko ljudstvo na Koroškem, ki je na dan plebiscita z veliko samozavestjo in prepričanjem v svojo zmago oddalo glasove za Jugoslavijo, ampak je nemško zmago povzročilo popuščanje naše delegacije.³²⁰

Domače, slovensko ljudstvo je bilo popolnoma razočarano in nikakor ni moglo verjeti, da bi Slovenci plebiscit izgubili, saj se je na dan glasovanja zbrala velika množica ljudi, ki je imela pravico glasovanja. Zato so si postavljali vprašanja, kako je lahko prišlo do takšnega rezultata, saj so Slovenci imeli velikansko večino, kljub posameznikov, ki so zaradi groženj in podkupovanja glasovali z nasprotniki.³²¹ Tudi v Straži so obravnavali vzroke za poraz na plebiscitu. Kot prvega so navedli srbsko vojaštvo, ki se je v prvih časih zasedbe obnašalo neprimerno. Poleg krivde naših organizatorjev plebiscita in naše delegacije pa je padla krivda tudi na naše občinstvo.³²² Nasprotno od Straže pa je navajal vzroke za poraz Slovenski narod. Glavno in prvo krivdo so pripisali Parizu, torej vrhovnemu svetu štirih ali petih velesil. Ta naj bi vzel stvar v svoje roke in za Koroško pripisal plebiscit, kljub ugovorom in protestom koroških Slovencev. Druge krivde za naš neuspeh pa naj bi bile nezadovoljstvo prebivalstva in nemška agitacija, ki je spretno izrabila neurejenost naših notranjih razmer.³²³

Kot sem že večkrat zapisala, se je torej plebiscit na Koroškem vršil v znamenju velikanskih sleparij s strani Nemcev, ki so jih ščitili tudi Italijani. Po ugotovitvah so se glasovanja udeležili tudi nemški mrtveci, tako na primer v Železni Kapli Kristina Kalijan, ki je umrla že 29. septembra 1920. Iz 12 občin v velikovškem okrajnem glavarstvu je bilo po podatkih, ki so jih sprva sprejeli, končno odbitih upravičenih slovenskih reklamacij 250 in neupravičenih nemških sprejetih 497. Predvidevali so, da je bilo na tak sleparski način najmanj okrog 3 000 glasov pridobljenih za Nemce.³²⁴ Tudi v Slovenskem narodu je bil objavljen članek o

---

³²⁰ Muzej narodne osvoboditve Maribor, fond boj za severno mejo, mapa 402, Situacijsko poročilo o plebiscitu na Koroškem, oktober 1920.

³²¹ Potvorjen plebiscit, Slovenec, 14. 10. 1920, št. 235, str. 3.

³²² Izgubili smo ker smo sami krivi, Straža, 15. 10. 1920, št. 115, naslovna stran.

³²³ Caveant..., Slovenski narod, 24. 10. 1920, št. 244, str. 2.

³²⁴ Velikanske nemške sleparije na Koroškem, Slovenec, št. 234, 13. 10. 1920, str. 3.

nemških sleparijah. Nek Boroveljčan nemške narodnosti je na župnijski urad poslal pismo, v katerem je prilagal dve kuverti plebiscitne komisije, v katerih so se nahajali po trije zeleni in po en beli volilni listek. S tem je hotel opozoriti na to, kako so Nemci goljufali pri samem glasovanju.³²⁵ Dalje so opozarjali, da je enaindvajset nemškutarjev in nemškutaric šlo na isto volišče s falzificiranimi duplikati volit dvakrat. Tako je neka Marija Lacker pred komisijo glasovala kar trikrat. Še bolj zanimiv pa je primer Terezije Riepl, ki sploh ni imela glasovne pravice in je prišla prosit nemške člane, da bi ji kljub temu pustili, da bi glasovala za Avstrijo. Nemški zastopnik se je je usmilil in ji ukazal, naj pride po pol šesti na volišče, kjer bo dobila kakšno glasovalno izkaznico.³²⁶

Naš delegat pri koroški plebiscitni komisiji Jovanovič je vložil protest proti plebiscitu. Protest je podprl z dokazili, da je glasovanje potekalo v prid Nemcev in proti volji koroškega naroda. Nato pa je odstopil.³²⁷ Tudi poslanec Ojuro Džaponja je pričel z akcijo za Koroško, njegov načrt pa so podpisali zastopniki mariborskih slovenskih strank in drugi odločni možje na Štajerskem. Po celi Jugoslaviji so hoteli organizirati shode, da bi na njih protestirali proti priključitvi Koroške Avstriji.³²⁸

---

³²⁵ Kako so sleparili Nemci s pomočjo Italijanov na plebiscitu, Slovenski narod, 16. 10. 1920, št. 236, naslovna stran.

³²⁶ Koroški plebiscit, SN, 27. 10. 1920, št. 246, naslovna stran.

³²⁷ Naš delegat, Straža, 15. 10. 1920, št. 115, str. 3.

³²⁸ Koroška tragedija, SN, 27. 10. 1920, št. 246, str. 3.

5.4.1 RAZMERE PO PLEBISCITU

Takoj po porazu so Nemci začeli z demonstracijami, grožnjami, streli ter napadi na naše ljudi na Koroškem. V Borovljah so se tako vršile demonstracije, v Bačah so streljali na naše, v Ribnici grozili s požigom.³²⁹ 14. oktobra zjutraj so tako naše čete vkorakale na Koroško, da so zaščitile naše prebivalstvo in njegovo imetje pred nemškimi tolpmi. Tako so zasedli Vetrinj pri Celovcu, Rožek, Št. Jakob v Rožu in Borovlje, nato pa še ves velikovski okraj. Koroško ljudstvo je prihod naših čet burno pozdravljalo.³³⁰ Toda že čez nekaj dni, natančneje 22. oktobra, so čete dobile ultimatum, da se morajo na povelje plebiscitne komisije umakniti in zapustiti ozemlje. Ententa – plebiscitna komisija, je namreč določila, da se vodstvo uprave v A pasu izroči ententnim okrajnim odborom, medtem ko mora naše vojaštvo in orožništvo zapustiti cono.³³¹ Na to zahtevo veleposlaniške konference v Parizu, je beograjska vlada sklenila umakniti naše vojaštvo iz Koroškega in upravo ozemlja, ki je po plebiscitu pripadlo Avstriji, predati sosednji republiki. S tem se je končal zadnji akt koroške tragedije.³³²

13. oktobra 1920 se je v Mariboru na Glavnem trgu vršil buren protestni shod proti nemškim glasovalnim sleparijam na Koroškem. Shoda se je udeležila večglava množica. Med viharnim odobravanjem je govoril urednik Pirc o dogodkih, ki naj bi prinesli našemu narodu na Koroškem poraz. Njegova izvajanja so izzvala skrajno ogorčenje, zlasti ko je omenil, da mariborski nemčurji po prisleparjeni zmagi na Koroškem govore tudi že o plebiscitu, ki naj bi se vršil za mesto Maribor. Po shodu se je razvila po mestu povorka, med katero so demonstranti na več krajih razbili napisne table in izložbena okna raznih nemških trgovin in kavarn.³³³ Zaradi poraza na plebiscitu je tudi v Zagrebu zavladata med ljudmi potrto. Vsi listi so poročali o tem in zvrčali krivdo na malomarnost beograjske vlade, kakor tudi na pristranost plebiscitne komisije, ki je podpirala

---

³²⁹ Nemci grozijo Koroščem, Straža, 15. 10. 1920, št. 115, str. 3.

³³⁰ Naša vojska vkorakala na Koroško, Straža, 15. 10. 1920, št. 115, str. 3.

³³¹ Iz Koroške, Straža, 18. 10. 1920, št. 116, str. 3.

³³² Končano je, Slovenec, 19. 10. 1920, št. 238, naslovna stran.

³³³ Demonstracije v Mariboru, Slovenec, 14. 10. 1920, št. 235, str. 3.

koristi Italijanov in Nemcev.³³⁴ Velika razburjenost zaradi poraza je vladala tudi v Beogradu. Tamkajšnji časopisi so iskali vzroke neuspeha in tudi oni zvrčali krivdo na pristranost plebiscitne komisije, ki se je na najnedoslednejši način poigrala z našimi pravicami. Od vlade so zahtevali, naj ne opusti teh krajev, dokler ne bo razvidno, s kakšnimi spletkami se je posrečilo Italijanom in Nemcem oropati nam Koroško.³³⁵

Po glasovanju se je za koroške Slovence nadaljevalo trpljenje, kajti s porazom na plebiscitu so dokončno morali opustiti misel, da se bodo priključili k Jugoslaviji. Porajala so se jim razna vprašanja, kako pomagati na »smrt obsojenim« koroškim Slovencem, kakšna moralna sredstva naj jim ponudijo, da bodo lahko nadaljevali narodni boj. Toda edina opora takrat so jim bili člani senžermanske mirovne pogodbe, ki so govorili o varstvu manjšin.³³⁶

Člen 62: *»Avstrija se zaveže, da bo pripoznala vse določbe tega odstavka kot osnovne zakone in da ne bo noben zakon, nobena naredba in nobeno uradno poslovanje nasprotovalo tem določbam ali pa več veljalo kot one.«*³³⁷

Člen 63: *»Avstrija se zaveže, da bo dala vsem svojim prebivalcem brez razlike rojstva, državne pripadnosti, jezika, narodnosti ali vere popolno in celo varnost za življenje in svobodo.«*³³⁸

Člen 64: *»Avstrija pripozna pravno brez vsake formalnosti za avstrijske državljane vse osebe, ki imajo v času, ko stopi pogodba v veljavo, domovinsko (pristojno) pravico na avstrijskem državnem ozemlju in niso pripadniki kake druge države.«*³³⁹

---

³³⁴ Velika potrtost v Zagrebu, Slovenec, 14. 10. 1920, št. 235, str. 3.

³³⁵ Vtis v Beogradu, v: Slovenec, 14. 10. 1920, št. 235, str. 3.

³³⁶ Koroški Slovenci pred mednarodnim sodnim dvorom, Slovenski narod, 23. 10. 1920, št. 243, str. 3.

³³⁷ Prav tam.

³³⁸ Prav tam.

³³⁹ Prav tam.

Člen 65: »Avstrijsko državljanstvo se pridobi po rojstvu na avstrijskem ozemlju.«³⁴⁰

Člen 66: »Vsi avstrijski državljani so brez razlike rodu (narodnosti), jezika ali vere pred zakonom enaki in uživajo iste državljanske in politične pravice. Razlike v religiji, veri ali izpovedi ne smejo škodovati nobenemu avstrijskemu državljanu pri uživanju državljanskih in političnih pravic, kakor posebno pri dosegu javnih poslov, činov in dostojanstev ali pri različnih poklicih in obrteh. Nobenemu avstrijskemu državljanu se ne sme omejevati svobodne uporabe njegovega jezika v privatnem, poslovnem, verskem, časnikarskem in drugačnem oziru, kakor tudi ne na javnih zborovanjih. Vkljub uvedbi državnega jezika morajo dobiti nenemško govoreči državljani tudi primerne olajšave pri uporabi svojega jezika pred sodiščem, in to v govoru in pisavi.«³⁴¹

Člen 67: »Vsi avstrijski državljani, ki pripadajo narodnim, verskim ali jezikovnim manjšinam, uživajo isto upoštevanje in iste garancije, in sicer pravno in dejansko (rechtlich und faktisch) kakor drugi avstrijski državljani. Predvsem imajo isto pravico na lastne stroške zidati šole, ustanavljati verske in socialne naprave, jih oskrbovati in nadzorovati, in sicer s popolno uporabo svojega jezika in vere.«³⁴²

Triindvajsetega oktobra je avstrijski član koroške plebiscitne komisije izdal poseben razglas na prebivalstvo cone A, v katerem pravi med drugim: »Naši slovenski sodeželani morajo biti overjeni, da bodo varovala avstrijska merodajna mesta njihov jezik in narodnostne posebnosti. Avstrijska vlada ne bo preganjala nobenega prebivalca A cone zaradi njegovega političnega prepričanja. Tudi oni, ki so glasovali 10. oktobra za SHS kraljevino, gledajo lahko brez strahu in z zaupanjem svobodne in demokratične avstrijske republike.«³⁴³

---

³⁴⁰ Koroški Slovenci pred mednarodnim sodnim dvorom, Slovenski narod, 23. 10. 1920, št. 243, str. 3.

³⁴¹ Prav tam.

³⁴² Prav tam.

³⁴³ Iz Koroške, Straža, 18. 10. 1920, št. 116, str. 3.

Tudi sam general Rudolf Maister je upodobil bolečo izgubo Koroške v svoji pesmi *Gosposvetska straža*:

Od Labuda do Baškega jezera
je naša straža stala.
Je včasih iz src in včasih iz pušk zapelo
in tam pri Vovbrah, tam ob krškem bregu
je v naših vrstah rdeče zacvetelo
zdaj v klasju, zdaj v božičnem snegu
za našo Gospo sveto.
A v letu dvajsetem so nam Gospo
iztrgali z lažjo
in v naših okencih so nageljci
zajokali –
iz novih cvetov pa jih vdaja vera,
da še bo Gospa sveta zvala.³⁴⁴

---

³⁴⁴ Milan Škrabec, *Slovenstvo na razglednicah*. Modrijan, Ljubljana 2009, str. 289.

6 ZAKLJUČEK

Jeseni 1917 se je začelo veliko gibanje, v katerem so Slovenci, zlasti Slovenke, s podpisi potrjevali, da se strinjajo z vsebino majniške deklaracije. Gibanje se je spomladi 1918 močno razmahnilo in zajelo Spodnjo Štajersko, tudi Maribor. V njem se je za majniško deklaracijo izreklo do srede januarja že 1600 Slovenk, v nadaljnjem poteku gibanja pa še Slovenke iz neposredne mestne okolice, tako da je bilo skupaj 3265 podpisnic. Nasprotno pa so se Nemci na Štajerskem majniški deklaraciji in ideji o novi državi srdito upirali. Nemških demonstracij zoper jugoslovansko državo, v katero naj bi bil vključen tudi Maribor, je bilo v mestu na pretek. V njih so napadali Čeha in Jugoslovane kot izdajalce Avstrije; trdili, da jugoslovanske države ni mogoče ustvariti. Bili so prepričani, da se bo vojna iztekla Nemcem v prid in da se bo uresničil pohod nemštva na Jadran. Toda zgodilo se je obratno, nastala je Kraljevina SHS in za Nemce se je začelo novo obdobje: življenje v novi državi ter sprejemanje posledic, ki jih je ustanovitev Kraljevine SHS prinesla s seboj.

Ob razpadu Avstro-Ogrske monarhije je bila na njenih nemških ruševinah (konec oktobra 1918) ustanovljena nova država, pod imenom Nemška Avstrija. Toda po pogodbi o premirju med zavezniki in Avstro-Ogrsko armado ni bila določena demarkacijska črta, ki bi označevala začasno ločnico med državo SHS in novo nastalo avstrijsko državo. Avstrijska vlada je z zakonom določila in proglasila Koroško in Štajersko s slovenskim Podravjem, Mariborom in Ptujem za avstrijsko ozemlje, saj slovenska vlada v Ljubljani in država SHS takrat še nista bili priznani. Spodnjo Štajersko z Mariborom sta želeli tako država SHS kot tudi Nemška Avstrija. Še posebej kočljivo je bilo vprašanje vojaške oblasti in pripadnosti vojaških formacij na območju Maribora in Spodnje Štajerske. Vse te težave ni bilo mogoče rešiti zgolj s političnimi ukrepi. Poglavitno težo je imela vojaška moč, in tega se je zavedal tudi tedanji major in poveljnik mariborskega 26. črnovojniškega okrožja, Rudolf Maister.

Skozi celotno diplomsko delo sem s pomočjo člankov iz časopisov Slovenec, Slovenski narod in Straža opisovala v kakšnem položaju so se znašli Slovenci po

vojni, podala sem podroben oris bojev za meje na Štajerskem, Koroškem in v Prekmurju ter predstavila ključno vlogo generala Maistra pri osvajanju ozemlja. Pregled opomb nam omogoči vpogled v poročanja časnikov, ki so bila precej različna. Veliki in pomembni dogodki se pojavljajo v vseh časnikih, vendar ne zmeraj. Ob glavnem viru informacij – časniku Slovenec, sem črpala tudi iz dopolnilnih virov – Slovenskega naroda in Straže.

Na *Koroškem* so se v večji meri pokazale posledice stoletnega nemškega socialnega in nacionalnega pritiska. Slovenskemu nemočnemu ljudstvu je to vlilo strah in nezaupanje, tako da je, od svojih rodni bratov v ostali Sloveniji precej pozabljeno, postalo narodnostno v večji meri ravnodušno, mlačno in šibkeje zavedno. Zli strahovi pred gospodarskim pritiskom in nemško odvisnostjo so nenehno razoroževali slovenskega delavca, kmeta in tudi uradnika. Ni bilo hrabrega človeka, ki bi šel po poti generala Maistra, razen poveljnika prostovoljcev Malgaja, ki je zadnje dni novembra 1918 zavzel najprej Mežiško dolino, potem pa še Pliberk in ozemlje do Velikovca.³⁴⁵

Prekmurje je do razpada Avstro-Ogrske pripadalo ogrskemu delu države. Prekmurski Slovenci, večinoma mali in podložni kmetje, so bili pri državljanskih in narodnostnih pravicah močno zapostavljeni; njihova narodna zavest ni bila visoko razvita. Ob razpadu tudi niso bili pripravljeni za združitev s Slovenci v Jugoslaviji. Vojaška akcija za zasedbo Prekmurja v prvih mesecih ni bila mogoča, ker ni bilo na voljo vojaštva. Velika zapreka za tako akcijo pa je nastala tudi zaradi dejstva, da je srbska vrhovna komanda v Beogradu 13. novembra 1918 podpisala z madžarsko vlado premirje; v njej je bila v prvi točki določena demarkacijska črta, ki je Medjimurje in Prekmurje puščala pod madžarsko upravo in vojaško zasedbo. S tem je bil slovenski vladi v Ljubljani in načrtom generala Maistra zadan nepričakovan, hud udarec. Slovenci so tako spoznali, da so v tem

---

³⁴⁵ Gradnik Vladimir, Primorski prostovoljci v boju za severno mejo 1918–1919, Založba Lipa, Koper 1981, str. 26.

zgodovinskem prelomnem času obkroženi s sovražniki ter neiskrenimi in celo zahrbtnimi sosedi, a da jim tudi nesosedi niso zmeraj prijatelji.³⁴⁶

Če povzamem, so rešitve po prvi svetovni vojni uvrstile Slovence deloma med zmagovalce, deloma med poražence. Zmagovalci so bili, ker je bilo konec nemškega vodstva in nevarnosti germanizacije, ker je postala slovenščina edini jezik šol in uradov, ker je nastala slovenska univerza, ker se je v celoti uveljavil slovenski upravni in sodni aparat – vendar se je to zgodilo le na dveh tretjinah slovenskega narodnostnega ozemlja. Poráženci so bili v plebiscitu na Koroškem, poráženci so bili na ozemlju, ki ga je dobila Italija, zlasti so bili poráženci v Trstu, ki je bil sicer vedno italijanski, a pred vojno obenem tudi največje slovensko mesto.

Marsikdo se je v mislih že zalotil ob vprašanju, kaj bi se utegnilo zgoditi z Mariborom in Podravjem, lahko pa še z obsežnejšim ozemljem, če ne bi bilo odločnega, preišljenega, pa tudi drznega, če že ne kar hazarderskega ravnanja generala Maistra in slovenskih politikov na Štajerskem, ki so kljub marsikateri zmoti in napaki navsezadnje ohranili ta kos slovenske zemlje naši narodni skupnosti. Slovenija bi bila še bolj skrčena, še manj bi je bilo. Maribor in vse širno zaledje bi bilo vključeno v drugo državo in zagotovo podvrženo germanizaciji. Maistrova zasluga je, da tega nista doživela.

---

³⁴⁶Gradnik Vladimir, Primorski prostovoljci v boju za severno mejo 1918-1919, Založba Lipa, Koper 1981, str. 27.

7 VIRI IN LITERATURA

7.1 LITERATURA

- *ENCIKLOPEDIJA SLOVENIJE 12*, Ljubljana 1998.
- GRAFENAUER, Bogo. *Koroški zbornik*. Državna založba, Ljubljana 1946.
- HARTMAN, Bruno. *Rudolf Maister*. Partizanska knjiga, Ljubljana 1989.
- HARTMAN, Bruno. *Rudolf Maister, general in pesnik*. DZS, Ljubljana 1998.
- KOS, Marjan. *Koroški plebiscit*. Koroški pokrajinski muzej Slovenj Gradec, Slovenj Gradec 1990.
- KUSTER, Janko. *Spominski zbornik ob 60-letnici bojev za severno slovensko mejo 1918-1919*. Klub koroških Slovencev, Maribor 1979.
- MAL, Josip. *Slovenci v desetletju 1918–1928*. Leonova družba, Ljubljana 1928.
- PENIČ, Lojze. *Boj za slovensko severno mejo 1918–1920*. Muzej narodne osvoboditve Maribor, Maribor 1988.
- PENIČ, Lojze. *Boj za Maribor 1918–1919*. Založba Obzorja, Maribor 1988.

- PENIČ, Lojze. *Boj za Maribor in severno mejo 1918–1919 na območju štajerskega obmejnega poveljstva*. Muzej narodne osvoboditve Maribor, Maribor 1978.
- PLETERSKI, Janko. *Koroški plebiscit*. Slovenska matica, Ljubljana 1970.
- POTOČNIK, Dragan. *Zgodovinske okoliščine delovanja generala Rudolfa Maistra na Štajerskem, Koroškem in v Prekmurju*. Založba Koščak, Ljubljana 2003.
- SIENČNIK, Luka. *Koroški plebiscit 1920*. Obzorja, Maribor 1987.
- SLOVENSKI VELIKI LEKSIKON H-O, Mladinska knjiga, Ljubljana 2004.
- SLOVENSKI BIOGRAFSKI LEKSIKON, Ljubljana 1933–1952.
- STAVBAR, Vlasta. *Kulturno dogajanje v Mariboru v letih 1914–1918*. Založba Obzorja, Maribor 1998.
- ŠKRABEC, Milan. *Slovenstvo na razglednicah*. Modrijan, Ljubljana 2009.
- ŠVAJNCER, Janez. *Boj za Maribor 1918–1919, spominski zbornik ob sedemdesetletnici bojev za Maribor in severno mejo na slovenskem Štajerskem*. Obzorja, Maribor 1988.
- UDE, Lojze. *Boj za Maribor*. Založba Obzorja, Maribor 1988.
- UDE, Lojze. *Boj za slovensko severno mejo 1918–1919*. Založba Obzorja, Maribor 1977.

- VELIKI SLOVENSKI BIOGRAFSKI LEKSIKON, od A do L, Mladinska knjiga, Ljubljana 2008.
- VELIKI SLOVENSKI BIOGRAFSKI LEKSIKON, od M do Ž, Mladinska knjiga, Ljubljana 2008.

ČLANKI:

- HARTMAN, Bruno. *Prevrat v Mariboru*. Studia Historica Slovenica, (2002), letnik 2.
- PENIČ, Lojze. *Kratek oris bojev za slovensko severno mejo po razpadu Avstro-Ogrske*. Večer, (1993).
- UDE, Lojze. *Boj za Maribor in štajersko Podravje v letih 1918–1919*. Večer, (1958).

7.2 VIRI

- Muzej novejšje kulturne zgodovine, fond boj za severno mejo, mapa 402.

7.2.1 ČASTNIKI

- **Slovenec** 1917–1920;
- **Slovenski narod** 1917–1920;
- **Slovenski gospodar** 1918–1920;
- **Straža** 1917–1920;
- **Večer** 1993, 1958.

7.2.2 SPLETNI VIRI

Slike

- **Slika 13: General Rudolf Maister**, (Pridobljeno 28. 4. 2009), iz <http://vedez.dzs.si/dokumenti/dokument.asp?id=498>.
- **Slika 2: Franjo Malgaj**, (Pridobljeno 16. 4. 2009), iz <http://www2.arnes.si/~oscefm2s/malgaj.html>
- **Slika 3: Plebiscitna cona A in B**, (Pridobljeno 28. 4. 2009), iz <http://vedez.dzs.si/dokumenti/dokument.asp?id=498>.
- **Slika 4: Prijava za sprejem v glasovalski imenik**, (Pridobljeno 23. 4. 2009), iz <http://www.promin.si/zgodovina/slovencev/images/kor-dok-01.jpg>.
- **Slika 5: Glasovalna izkaznica**, (Pridobljeno 15. 5. 2009), iz <http://www.promin.si/zgodovina/slovencev/images/kor-dok-03.jpg>
- **Slika 6: Navodila za glasovanje**, (Pridobljeno 15. 5. 2009), iz <http://www.promin.si/zgodovina/slovencev/images/kor-dok-27.jpg>

- **Slika 7: Nemška propaganda**, (Pridobljeno 15. 5. 2009), iz <http://www.promin.si/zgodovina/slovencev/images/kor-letak-152.jpg>.
- **Slika 8: Slovenska propaganda**, (Pridobljeno 15. 5. 2009), iz <http://www.promin.si/zgodovina/slovencev/images/kor-letak-004.jpg>
- **Slika 9: Deset plebiscitnih zapovedi**, (Pridobljeno 15. 5. 2009), iz <http://www.promin.si/zgodovina/slovencev/images/kor-letak-005.jpg>
- **Slika 10: Slovenska propaganda**, (Pridobljeno 15. 5. 2009), iz <http://www.promin.si/zgodovina/slovencev/images/kor-letak-002.jpg>
- **Slika 11: Nemška propaganda**, (Pridobljeno 15. 5. 2009), iz <http://www.promin.si/zgodovina/slovencev/images/kor-letak-039.jpg>
- **Slika 12: Slovenska propaganda**, (Pridobljeno 15. 5. 2009), iz <http://www.promin.si/zgodovina/slovencev/images/kor-letak-052.jpg>

- <http://www.zgodovinsko-drustvo-kovacic.si/node/87>, pridobljeno 12. 5. 2009